

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

PÄIVI ANTILA

**TERRORISMINVASTAISTA TOIMINTAA IHMISOIKEUKSIEN
KUSTANNUKSELLE?**

Tapaustutkimus Tunisian ihmisoikeustilanteesta vuosina 2001-2011
ihmisoikeusnormien diffuusiota kuvaavaa spiraalimallia soveltaen.

Päivi Antila
Pro gradu -tutkielma
Kansainvälinen politiikka
Huhtikuu 2012
Ohjaaja: Pami Aalto

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

ANTILA, PÄIVI: Terrorisminvastaista toimintaa ihmisoikeuksien kustannuksella?
Tapaustutkimus Tunisian ihmisoikeustilanteesta vuosina 2001-2011
ihmisoikeusnormien diffuusiota kuvaavaa spiraalimallia soveltaen.

Pro gradu -tutkielma, 89 s.

Kansainvälinen politiikka

Huhtikuu 2012

Tämän pro gradu –tutkielman aiheena on ihmisoikeuksien asema terrorisminvastaisessa toiminnassa. Tarkastelun kohteena on Tunisian ihmisoikeustilanne vuosina 2001-2011 yhtäältä ylikansallisen edunvalvontaverkoston ja toisaalta Tunisian valtion näkökulmasta. Tutkimuksen teoreettisina lähtökohtina toimivat Thomas Rissen ja Kathryn Sikkinkin kehittämä spiraalimalli sekä Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria. Tutkimusmetodina on tapaustutkimus ja erityisesti prosessinjaljitys. Primääriaineistona tutkimuksessa on käytetty Tunisian entisen presidentin Ben Alin puheita ja lehtihaastatteluja sekä ihmisoikeusjärjestöjen julkaisemia, Tunisian ihmisoikeustilannetta ja terrorisminvastaista toimintaa koskevia dokumentteja. Näiden tukena analyysissä on käytetty myös raporttia, jonka YK:n erityisraporttija ihmisoikeuksien turvaamisesta terrorisminvastaisessa taistelussa julkaisi Tunisiaan suuntautuneen maavierailunsa päätteeksi.

Analyysin perusteella sekä Tunisian valtio että ihmisoikeusjärjestöt käyttävät retoriikassaan hyvin samankaltaisia elementtejä eikä siinä tapahdu merkittävää muutosta tarkastellun ajanjakson kuluessa. Toimijoiden välille ei missään vaiheessa synny dialogista yhteyttä, vaan molemmat osapuolet pitävät kiinni omista näkemyksistään. Ihmisoikeusnormeista ja niiden validiteetista vallitsee näennäinen yhteisymmärrys, mutta ylikansallisen edunvalvontaverkoston mukaan Tunisia ei ole tosiasiaissa sitoutunut näihin normeihin. Ihmisoikeusnormien diffuusio etenee ensisijaisesti ulkopuolisten toimijoiden painostuksen johdosta.

Analyysin perusteella näyttää siltä, että spiraalimalli on Tunisiassa edennyt neljänteen vaiheeseensa. Tunisian eteneminen spiraalimallin viimeiseen vaiheeseen edellyttäisi dialogisen yhteyden syntymistä toimijoiden välille. Tällä hetkellä toimintaa ei missään vaiheessa ohjaa kommunikatiivisen rationaalisuuden logiikka. Lisäksi esitän, ettei ihmisoikeuksien sisällyttäminen kansalliseen lainsäädäntöön sinällään riitä, vaan tällä pitäisi olla vaikutusta myös käytännön toimintaan. Tunisian tilanne on vielä kaukana siitä, että ihmisoikeuksien noudattaminen olisi osa tavanmukaista toimintaa. Tarkastelemani aineiston perusteella näyttää kuitenkin siltä, että liberalistisesta, ihmisoikeuksien ensisijaisuutta korostavasta näkökulmasta on tullut vallitseva lähestymistapa terrorisminvastaista toimintaa koskevassa keskustelussa.

<u>1. JOHDANTO</u>	1
1.1. TUTKIMUKSEN ESITTELY	1
1.2. TUTKIMUKSEN SJOITTUMINEN AIKAISEMPAAN TUTKIMUSKENTTÄÄN	4
<u>2. IHMISOIKEUSNORMIEN DIFFUUSIO</u>	8
2.1. NORMIT KONSTRUKTIVISMISSA	8
2.2. IHMISOIKEUSNORMIT	11
2.3. MISTÄ NORMIT TULEVAT?	14
2.4. DIFFUUSIOMEKANISMIT	15
2.5. YLIKANSALLISET EDUNVALVONTAVERKOSTOT	18
2.6. SPIRAALIMALLI	22
<u>3. HABERMASIN KOMMUNIKATIIVISEN TOIMINNAN TEORIA</u>	26
3.1. KOMMUNIKATIIVINEN TOIMINTA	26
3.2. KOMMUNIKATIIVISEN TOIMINNAN EDELLYTYKSET	27
3.3. ARGUMENTAATION MERKITYS IHMISOIKEUSNORMIEN DIFFUUSIOLLE	29
<u>4. TAPAUSTUTKIMUS</u>	31
4.1. TUTKIMUSASETELMA	32
4.2. TUTKIMUSSTRATEGIA	34
4.3. PROSESSINJÄLJITYS	37
4.4. AINEISTON ESITTELY	39
<u>5. IHMISOIKEUSNORMIEN DIFFUUSIO TUNISIASSA 2001-2011</u>	41
5.1. TIETO HEIKENTYNEESTÄ IHMISOIKEUSTILANTEESTA LEVIÄÄ JA IHMISOIKEUSJÄRJESTÖJEN TOIMINTA HANKALOITUU	41
5.2. YLIKANSALLINEN EDUNVALVONTAVERKOSTO AKTIVOITUU	44
5.3. TUNISIASSA SÄÄDETÄÄN UUSI TERRORISMINVASTAISTA TOIMINTAA SÄÄTELEVÄ LAKI	48
5.4. BEN ALI TEKEE LIEVIÄ MYÖNNYTYKSIÄ JA PUHUU IHMISOIKEUKSIEN PUOLESTA	50
5.5. ALISTUS JATKUU RETORIICASTA HUOLIMATTA	53
5.6. ULKOPUOLISTEN TOIMIJOIDEN MOBILISOIMINEN TUOTTA VAIKEUKSIA.....	59

5.7. BEN ALI PUOLUSTAA IHMISOIKEUKSIA – KÄYTÄNTÖ JÄÄ KAUS RETORIIKASTA	62
5.8. KAKSI ERI TOTUUTTA	67
<u>6. YHTEENVETO</u>	<u>75</u>
<u>LÄHTEET.....</u>	<u>82</u>

1. JOHDANTO

Tässä luvussa esittelen ensin tutkimukseni aiheen sekä tutkimuksen kannalta olennaiset teoreettiset lähtökohdat. Toisessa alaluvussa avaam lyhyesti sitä, miten oma tutkimukseni sijoittuu aikaisempaan tutkimuskenttään.

1.1. *Tutkimuksen esittely*

Ihmisoikeuksista tuli olennainen osa julkista keskustelua Maghrebin maissa¹ 1980-luvulla. Kansalaisyhteiskunnalla ei kuitenkaan perinteisesti ole ollut arabimaissa riittävästi valtaa painostaa hallituksia muuttamaan toimintalinjauksiaan, vaan ne ovat tarvinneet siihen tukea myös ulkopuolelta.² Erilaisia toimijoita kuten kansalaisjärjestöjä ja paikallisia sosiaalisia liikkeitä yhteen kokoavat ylikansalliset edunvalvontaverkostot³ ovat aktiivisesti pyrkineet vaikuttamaan ihmisoikeusnormien diffuusioon Tunisiassa, kuten muissakin Maghrebin maissa.

Tässä pro gradu –tutkielmassa tarkoitukseni on tarkastella sitä, millaisena ihmisoikeuksien asema näyttäytyy Tunisian terrorisminvastaisessa toiminnassa yhtäältä ylikansallisen edunvalvontaverkoston ja toisaalta Tunisian valtion⁴ näkökulmasta. Samalla pyrin muodostamaan jonkinlaisen käsityksen siitä, miten kansainvälisten ihmisoikeusnormien diffuusio⁵ on edennyt Tunisiassa. Käytännön syistä olen päättänyt rajata tutkimukseni koskemaan vain Tunisian valtiota, vaikka ilmiötä olisi mielenkiintoista tutkia laajemminkin Maghrebin maiden osalta. Siitä huolimatta, että jokaisessa tapauksessa on luonnollisesti omat erityispiirteensä, näkisin että tutkimustulosten perusteella on mahdollista hahmottaa myös joitain yleisempiä kehityssuuntia.

¹ Maghrebin mailla tarkoitetaan valtioita, jotka sijaitsevat Saharan pohjois- ja Niilin eteläpuolella. Yleisesti Maghrebin mailla viitataan Tunisiaan, Marokkoon ja Algeriaan, mutta myös Libya ja Mauritania kuuluvat Maghrebin maihin.

² Gränzer 1999, 109–110.

³ Suomenkielisellä termillä ”ylikansalliset edunvalvontaverkostot” viitataan Margaret Keckin ja Kathryn Sikkinkin (Keck & Sikkink 1998) tutuksi tekemään englanninkieliseen termiin ”transnational advocacy networks”. Muita löytämiäni suomenkielisiä käännöksiä samalle käsitteelle on esim. ”(ylirajaiset) edistämiskeskittöt”. Avaan ylikansallisten edunvalvontaverkoston käsitettä lisää luvussa 2.6.

⁴ Tunisian valtion näkökulmaa tutkimuksessani edustaa maan pitkäaikainen presidentti Zine El Abidine Ben Ali.

⁵ Diffuusio viittaa prosessiin jonka myötä ideat, kuten normatiiviset standardit, leviävät. Erilaisia diffuusio mekanismeja esitellään tarkemmin luvussa 2.4.

Tunisian valikoituminen tutkimukseni kohteeksi perustuu ennen kaikkea kielellisiin syihin, tavoitteena päästä käsiksi mahdollisimman monipuoliseen aineistoon. Maan ihmisoikeustilannetta voidaan myös pitää yhtenä arabikevään⁶ tapahtumiin johtaneista taustatekijöistä, mikä lisää aiheen ajankohtaisuutta. *International Relations and Security Networkin* mukaan Tunisian kansannousulla on selvä yhteys Ben Alin aikaiseen terrorisminvastaiseen strategiaan. Sen mukaan kansannousu oli osaltaan seurausta turvatoimista, jotka tähtäsivät islamististen ääriliikkeiden kaatamiseen, mutta supistivat samalla kansalaisoikeuksia edistäen Ben Alin regiimin intressejä.⁷ Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole syvällisemmin käsitellä arabikevään tapahtumia tässä työssä. Ihmisoikeuksien osalta rajaan tutkimukseni koskemaan erityisesti sellaisia ihmisoikeuksia, jotka uhkaavat jäädä toteutumatta terrorisminvastaisen toiminnan ”tehokkuuden” nimissä. Tällaisia oikeuksia ovat esimerkiksi kidutuksen kieltö sekä kokoontumis- ja ilmaisunvapaus ym. poliittiset oikeudet.

Ajallisesti keskityn Tunisian harjoittamaan terrorisminvastaiseen toimintaan vuosina 2001-2011. Tämä rajaus perustuu osaltaan siihen, että Gränzer on vuonna 1999 tutkinut Tunisian ihmisoikeustilanteen kehittymistä spiraalimallin valossa ja nimenomaan ylikansallisten edunvalvontaverkostojen roolia tässä prosessissa⁸. Vaikka oma rajaukseni koskien terrorisminvastaiseen toimintaan liittyviä ihmisoikeuksia poikkeaa muutenkin tästä näkökulmasta, olen halunnut välttää ajallista päällekkäisyyttä aiemmin tehdyn tutkimuksen kanssa. Lisäksi aikarajaustani tukee ihmisoikeuksien ja terrorisminvastaisen toiminnan välisen problematiikan korostuminen vuoden 2001 terrori-iskujen jälkeen. Toisaalta taas lopetan tarkastelun alkuvuoteen 2011, koska olen tietoisesti halunnut rajata arabikevään tapahtumat pois tästä tutkimuksesta. Koska analysoimani aineisto koostuu Tunisian osalta presidentti Ben Alin puheista, tarkastelen Tunisian ihmisoikeustilannetta ja terrorisminvastaista toimintaa nimenomaan Ben Alin valtakaudella. Tarkasteluni ulottuu siis niin pitkälle kuin hän vielä toimi Tunisian valtionpäämiehenä.

⁶ Käsite arabikevät on kansan keskuudessa yleistynyt viittaamaan vuoden 2010 lopulla ja 2011 alkupuolella vallinneisiin kansalais mellakoihin ja niitä seuranneisiin poliittisiin uudistuksiin Arabimaissa.

⁷ International Relations and Security Network 2011.

⁸ Ks. Gränzer 1999.

Tutkimusmetodina käytän tässä työssä tapaustutkimusta ja erityisesti prosessinjäljitystä. Tapaustutkimuksen ja prosessinjäljityksen avulla pyrin ensisijaisesti kokonaisvaltaisen ymmärryksen saavuttamiseen tutkimassani tapauksessa. Samalla tarkastelen sitä, miten toimivana spiraalimalliteoriaa voidaan pitää Tunisian tapauksessa. Teorian testauksen yhteydessä pyrin mahdollisesti hahmottamaan myös uusia muuttujia, joita ei ole alun perin riittävästi huomioitu kyseisessä teoriassa.

Tunisian terrorisminvastaiseen toimintaan liittyvät ihmisoikeusloukkaukset ovat olleet runsaasti esillä etenkin YK:n erityisraportoijan Martin Scheininin vuonna 2010 toteuttaman maavierailun jälkeen. Kuitenkin jo vuonna 2003 Tunisiassa astui voimaan uusi terrorisminvastaista toimintaa säätelevä laki, jonka toteutusta etenkin ihmisoikeusjärjestöt ovat kritisoineet ankarasti. Kansainvälisen oikeudellisen kehyksen terrorisminvastaiselle toiminnalle loi YK:n päätöslauselma 1373, joka hyväksyttiin 28. syyskuuta 2001 lähes välittömästi syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen. Päätöslauselma velvoittaa jäsenmaita huolehtimaan siitä, ettei terroristeilla olisi edellytyksiä, kuten rahallista pääomaa, aseita tai suojapaikkaa, toimintansa jatkamiseksi.⁹ Terroristisen toiminnan piiriin on kuitenkin alettu lukea yhä laajempi kirjo erilaisia toimintoja, joilla mahdollisesti tuetaan terrorismin kehittymistä ja toimintaedellytyksiä¹⁰. Samalla terrorisminvastainen toiminta on muuttunut entistä ennakoivammaksi. Vahinkojen välttämiseksi terrorismiin pyritään puuttumaan jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Työni kannalta keskeisiä teoreetikkoja ovat konventionaalisen konstruktivismin uudempaa sukupolvea edustavat Thomas Risse, Kathryn Sikkink, Stephen C. Ropp, Margaret Keck sekä Martha Finnemore. Tässä työssä hyödynnän etenkin heidän käsityksiään normeista ja ylikansallisista edunvalvontaverkostoista. Tutkimukseni teoreettisena lähtökohtana käytän Rissen ja Sikkinkin kehittämää spiraalimallia, joka kuvaa sitä, miten alun perin norminvastaisesti toimivat valtiot omaksuvat kansainväliset normit osaksi kansallisia käytäntöjä¹¹. Tarkoitukseni on pyrkiä tunnistamaan aineistosta spiraalimallin eri vaiheita. Lisäksi analysoin sitä,

⁹ Foot 2005, 297-298.

¹⁰ Lehto 2008, 26.

¹¹ Ks. Risse & Sikkink 1999.

minkäläisen toimintalogiikan pohjalta Tunisian valtio ja edunvalvontaverkostot toimivat spiraalimallin kussakin vaiheessa.

Risse on ottanut Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian analyysin tueksi tutkiessaan sitä, miten alunperin vastahakoiset valtiot lopulta hyväksyvät kansainväliset normit osaksi kansallisia käytäntöjä¹². Olen päättänyt Rissen tavoin käyttää tutkielmassani analyysin apuna Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriaa. Erityisesti olen kiinnostunut siitä, voidaanko edunvalvontaverkostojen ja Tunisian valtion välille nähdä muodostuneen dialoginen yhteisymmärrys, jossa molemmat tunnustavat toisensa tasaveroisina keskustelukumppaneina ja ovat valmiita muuttamaan omaa toimintaansa.

1.2. Tutkimuksen sijoittuminen aikaisempaan tutkimuskenttään

Oman työni kannalta merkittävintä aikaisempaa tutkimusta edustaa Gränzerin kirjoittama luku ylikansallisista edunvalvontaverkostoista Tunisiassa ja Marokossa¹³. Tämä tutkimus on osa Rissen, Roppin ja Sikkinkin vuonna 1999 toimittamaa teosta, *The Power of Human Rights – International Norms and Domestic Change*, jossa tarkastellaan ihmisoikeusnormien diffuusiota spiraalimallin valossa useissa eri valtioissa¹⁴. Rissen mukaan heidän tutkimistaan valtioista Tunisia oli vuonna 1999 ainoa, joka ei edennyt spiraalimallissa niin, että argumentaatio olisi tuonut mukanaan muutoksia valtion toimintapolitiikkaan¹⁵. Onkin mielenkiintoista tutkia, onko tilanne sama edelleen kymmenen vuotta myöhemmin, vai voidaanko siinä havaita muutoksia aikaisempaan tutkimukseen verrattuna. Lisäksi oma tutkimukseni eroaa tästä aikaisemmasta tutkimuksesta siinä, että omassa tutkimuksessani erityishuomio tulee keskittymään terrorisminvastaiseen toimintaan liittyviin ihmisoikeusloukkauksiin eikä niinkään Tunisian ihmisoikeustilanteeseen sellaisenaan.

Suurin osa aikaisemmasta Tunisian ihmisoikeustilannetta koskevasta kirjallisuudesta joko liittyy Tunisian yhteen muiden Maghrebien maiden kanssa tai vertailee Tunisiaa suhteessa näihin¹⁶. Oman tutkimukseni tarkoitus puolestaan on tarkastella

¹² Ks. Risse 1999, Risse 2000.

¹³ Gränzer 1999.

¹⁴ Risse ym. 1999.

¹⁵ Risse 1999, 554.

¹⁶ Ks. esim. Gränzer 1999, Dris-Aït-Hamadouche-Zoubir 2007, Planet Contreras 2007.

ihmisoikeusnormien diffuusion etenemistä nimenomaan Tunisian tapauksessa. Tavoitteena ei ole verrata Tunisiaa muihin Maghrebin maihin eikä myöskään pyrkiä yleistämään tutkimustuloksia siten, että ne koskisivat koko Maghrebin aluetta. Sen sijaan tutkimukseni vertaileva näkökulma tulee esille ennen kaikkea aineistovalinnoissa. Tarkoitukseni on analysoida yhtäältä Tunisian valtion ja toisaalta ihmisoikeusjärjestöjen tuottamaa materiaalia, jolloin on mahdollista verrata näitä näkökulmia keskenään.

Aikaisemmassa tutkimuksessa korostuu, että Tunisia on usein nähty Maghrebin mallimaana. Tunisian hyvä kansainvälinen maine on perustunut pitkälti maan nopeaan taloudelliseen kehitykseen.¹⁷ Toisaalta aikaisemmassa tutkimuksessa myös kritisoidaan sitä, etteivät länsimaat ole reagoineet Tunisiassa tapahtuviin ihmisoikeusloukkauksiin riittävästi. Sanchezin mukaan Tunisian maantieteellinen sijainti korostaa maan merkittävää asemaa terrorismin torjunnassa länsimaiden näkökulmasta.¹⁸ Dris-Aït-Hamadouchen ja Zoubirin mukaan terrorisminvastainen toiminta on tuonut Tunisian lähemmäs länsimaita, koska ne molemmat pyrkivät oikeuttamaan kyseenalaisia toimiaan terrorismin ja vaarallisen ekstremismin kitkemiseksi¹⁹.

Länsimaita on kritisoitu aikaisemmassa tutkimuksessa myös Tunisian autoritaarisen regiimin tukemisesta²⁰. Tunisiassa on muun muassa järjestetty useita kansainvälisiä konferensseja ja Tunisia on ollut jäsenenä erilaisissa YK-elimissä huonosta ihmisoikeustilanteestaan huolimatta²¹. Ulkoapäin tuleva paine on pakottanut Maghrebin maita tekemään uudistuksia²², mutta poliittisen muutoksen on Tunisiassa ennustettu tulevan sisältä päin²³. Siviiliyhteiskunnan merkitys muutokselle on ymmärretty hyvin myös aikaisemmassa tutkimuksessa²⁴. Toisaalta myös ulkovaltojen,

¹⁷ Ks. esim. Planet Contreras 2007, 113; Berger 2003, 124.

¹⁸ Sanchez 2009, 86.

¹⁹ Dris-Aït-Hamadouche-Zoubir 2007, 265.

²⁰ Ks. esim. Sanchez 2009, 87; Planet Contreras 2007, 116.

²¹ Sanchez 2009, 87.

²² Dris-Aït-Hamadouche-Zoubir 2007, 263.

²³ Sanchez 2009, 90.

²⁴ Ks. esim. Dris-Aït-Hamadouche-Zoubir 2007, 264.

erityisesti EU:n ja Yhdysvaltojen, suhtautumista Tunisiaan on pidetty merkittävänä Tunisian kehitykseen vaikuttavana tekijänä²⁵.

Tunisian ihmisoikeustilanteesta ei ole juurikaan tehty aikaisempaa tutkimusta, joka liittyisi maan terrorisminvastaiseen toimintaan. Siitä huolimatta aineistoa aiheesta löytyy runsaasti, koska se on ollut sekä ihmisoikeusjärjestöjen että YK:n erityisraportoijan huomion kohteena. Näin ollen näenkin, että tämä rajaus tarjoaa minulle hyvät mahdollisuudet päästä käsiksi monipuoliseen aineistoon. Pysin rajaamaan tutkimusaluetta riittävästi, jotta pystyisin lähestymään aihetta mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Mielestäni spiraalimalli tarjoaa hyvän lähtökohdan tarkastella valtioiden käytäntöjä ja niissä mahdollisesti ilmeneviä muutoksia. Spiraalimallin etuna on, että se tarkastelee muutosta asteittaisena prosessina. Lisäksi spiraalimallissa on hyvin otettu huomioon ei-valtiollisten toimijoiden merkittävä rooli muutoksen edistäjinä.

Yleisellä tasolla terrorisminvastaisen toiminnan ja ihmisoikeuksien välistä problematiikkaa on käsitelty paljon myös aikaisemmassa tutkimuksessa. Eran Shor esittää aihetta käsittelevän kirjallisuuden jakaantuvan kolmeen eri lähestymistapaan: realistiseen, liberalistiseen²⁶ ja niin sanottuun ”pienemmän pahan” lähestymistapaan (*the lesser evil approach*) sen mukaan, miten vahvana ihmisoikeuksien painoarvo nähdään. Realistisesta näkökulmasta terrorismia vastaan on taisteltava kaikin mahdollisin keinoin, vaikka se tarkoittaisikin ihmisoikeuksista tinkimistä. Liberalistinen näkökulma puolestaan korostaa, ettei ihmisoikeuksien noudattamisessa voida tehdä kompromisseja missään olosuhteissa. Pienemmän pahan lähestymistavan kannattajien mukaan universaalien standardien valikoiva laiminlyöminen on toisinaan välttämätöntä demokratioiden oman olemassaolon ja turvallisuuden takaamiseksi.²⁷

Liberalistiseen traditioon itsensä sijoittava Kathryn Sikkinkin korostaa, etteivät päämäärät saisi pyhittää keinoja. Esimerkiksi kidutuksen ei tulisi Sikkinkin mukaan olla sallittua missään olosuhteissa edes tiedonkeruutarkoituksessa. Sen lisäksi, ettei kidutus tutkimusten mukaan tuota toivottua tulosta tiedonsaannin kannalta, siinä myös

²⁵ Ks. esim. Sanchez 2009, 90.

²⁶ Tässä realistinen ja liberalistinen näkökulma eivät ole suoraan yhteydessä kansainvälisen politiikan vastaaviin koulukuntiin.

²⁷ Shor 2010, 206-209.

piilee vaara, että valtiot alkavat käyttää tätä keinoa rutiininomaisesti. Sikkinkin mukaan sitoutuminen kansalaisvapauksiin ja oikeusvaltioon on olennainen osa identiteettiämme eikä siitä tulisi tinkiä lyhytnäköisten tavoitteiden saavuttamiseksi.²⁸

Tarkoitukseni on analyysin päätteeksi arvioida sitä, mihin näistä kolmesta traditiosta yhtäältä ylikansallisen edunvalvontaverkoston edustajat ja toisaalta Tunisian presidentti Ben Ali sijoittuvat. Oletukseni on, että ihmisoikeusjärjestöt lähestyvät terrorisminvastaisen toiminnan ja ihmisoikeuksien välistä problematiikkaa liberalistisesta näkökulmasta korostaen ihmisoikeuksien ehdottomuutta. Sen sijaan olettaisin, että Ben Ali voisi puheillaan sijoittua pikemminkin realistiseen tai vaihtoehtoisesti pienemmän pahan –lähestymistavan perinteeseen.

²⁸ Sikkink 2001.

2. IHMISOIKEUSNORMIEN DIFFUUSIO

Tarkastelen tässä työssä ihmisoikeusnormien diffuusiota sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta. Työni kannalta erityisen keskeisiä ovat Thomas Rissen, Kathryn Sikkinkin, Stephen C. Roppin, Margaret Keekin sekä Martha Finnemoren käsitykset normeista ja ylikansallisista edunvalvontaverkostoista. He kaikki edustavat konstruktivismin konventionaalista haaraa²⁹, joka on lähempänä realismia kuin postmodernismia ja kriittistä teoriaa lähestyvä kriittinen konstruktivismi³⁰. Konventionaalisen konstruktivismin edustajat pyrkivät selittämään normien, ja sitä kautta myös identiteettien, vaikutusta valtioiden käyttäytymiseen sekä konstitutiivisiin että kausaaliin teorioihin nojaten³¹. Heidän mielenkiintonsa keskittyy siihen, miten tämänhetkisestä todellisuudesta on tullut sellainen, jollaisena me sen näemme³².

Harhaluuloista huolimatta konstruktivistien tarkoitus ei ole muuttaa maailmaa, vaan pikemminkin ymmärtää ja selittää sitä³³. Myös tässä työssä tarkoitukseni on ennen kaikkea ymmärtää ja selittää ihmisoikeusnormien diffuusion etenemistä Tunisiassa. Tarkastelemalla Tunisian tilannetta kymmenen vuoden ajalta pyrin tuomaan esille niitä kehityskulkuja, joiden kautta tämänhetkiseen tilanteeseen on päädytty. Samalla tarkastelen normien ja identiteettien vaikutusta toimijoiden käyttäytymiseen.

2.1. Normit konstruktivismissa

Normeja koskevan konstruktivistisen kirjallisuuden pohjalta voidaan yleistää, että normit sääntelevät sitä, minkälainen toiminta on asianmukaista tietynlaisen identiteetin omaavalta toimijalta³⁴. Normien tarkoituksena on kertoa toimijoille, mitä niiden tulisi tehdä. Esimerkiksi ihmisoikeusnormit pyrkivät ohjaamaan sitä, miten valtioiden tulisi kohdella kansalaisiaan.³⁵ Normienvastainen käyttäytyminen puolestaan herättää yleensä paheksuntaa toisissa toimijoissa. Lisäksi sääntöjen

²⁹ Jatkossa puhuessani konstruktivismista viittaan nimenomaan tähän konventionaalisen konstruktivismin haaraan.

³⁰ Farrell 2002, 59.

³¹ Farrell 2002, 57; Hopf 1998, 183.

³² Farrell 2002, 59.

³³ Emt., 72.

³⁴ Sikkink 1998, 518.

³⁵ Onuf 1998, 59–6; Honey 2000, 231.

noudattamatta jättämiseen liitetään usein tietynlaisia seurauksia. Monien vahvasti institutionalisoituneiden normien noudattamisesta on säädetty myös lailla.³⁶

Samalla säännöt antavat toimijoille erilaisia toimintavaihtoehtoja. Usein sääntöjen noudattaminen auttaa toimijoita saavuttamaan tavoitteensa.³⁷ Kuitenkin riippuen toimijoiden tavoitteista, joskus tilanne voi olla myös päinvastainen. Esimerkiksi Tunisian tapauksessa, jos tavoitteena nähdään terrorismin kitkeminen, ihmisoikeusnormien noudattaminen saattaa Tunisian näkökulmasta vähentää maan terrorisminvastaisen toiminnan tehokkuutta. Toisaalta, jos tavoitteena nähdään hyvien suhteiden ylläpitäminen länsimaihin, tilanne on kaksijakoinen. Yhtäältä räikeät ihmisoikeusloukkaukset heikentävät maan asemaa länsimaiden silmissä. Toisaalta taas mikäli nämä loukkaukset auttavat kansainvälisen terrorismin kitkemisessä, myös jotkut länsimaat voivat olla valmiita antamaan Tunisian toiminnalle hiljaisen hyväksyntänsä ja tukensa.

Konstruktivismissa nähdään, että toimijat ymmärtävät toisensa ja keskinäiset suhteensa yhteisesti jaettujen normien ja käytäntöjen avulla. Ilman käsitystä yhteisistä normeista toimijoiden teoilla tai edes voimankäytöllä ei olisi merkitystä.³⁸ Normeilla on siis kansainvälistä rakennetta muokkaava vaikutus³⁹. Toisaalta globaalit ihmisoikeusnormit voidaan ymmärtää myös itsessään rakenteena, joka on muodostunut toimijoiden välisen vuorovaikutuksen kautta ja säätelee kansainvälisen politiikan sisältöä⁴⁰. Normien suhde käytäntöihin on kaksisuuntainen. Normit muokkaavat käytäntöjä ja päinvastoin. Kuitenkin vasta käytännön kautta normeista tulee todellisia.⁴¹

Martha Finnemore keskittyy paljolti siihen, miten normit vaikuttavat valtioiden identiteetteihin ja intresseihin ja sitä kautta myös niiden käyttäytymiseen. Finnemoren mukaan identiteettien ja intressien muodostumiseen vaikuttavat olennaisesti käyttäytymisnormit, jotka välittyvät valtioiden toimintaan kansainvälisten instituutioiden kautta. Instituutiot muokkaavat valtioiden toimintaa toimimalla

³⁶ Lutz & Sikkink 2000, 655.

³⁷ Onuf 1998, 59–61.

³⁸ Hopf 1998, 173.

³⁹ Keck & Sikkink 1998, 35.

⁴⁰ Kowert & Legro 1996, 452.

⁴¹ Keck & Sikkink 1998, 35.

”normien opettajina”. Finnemoren mukaan kansainvälisillä normeilla voi olla huomattava vaikutus päätöksentekoon myös kansallisella tasolla, kun kansainväliset instituutiot kannustavat valtioita hyväksymään nämä normit osaksi kansallista politiikkaa.⁴²

Sen lisäksi, että normit vaikuttavat toimijoiden identiteettien muotoutumiseen, ne auttavat toimijoita ymmärtämään omia intressejään ja sitä, miten ne parhaiten pääsisivät omiin tavoitteisiinsa. Normit siis muotoilevat toimijoiden tietoisuutta ja käsityksiä erilaisista käytettävissä olevista toimintakeinoista ja niiden hyväksyttävyydestä. Normatiivisten rakenteiden johdosta osa toimintakeinoista saatetaan hylätä epäsovivina toimijan identiteettiin nähden.⁴³ Esimerkiksi voidaan ajatella, että on demokraattisten valtioiden identiteetin vastaista tinkiä ihmisoikeuksien noudattamisesta, vaikka ne sillä tavoin pystyisivätkin torjumaan terrorismia entistä tehokkaammin⁴⁴.

Konstruktivismia on kritisoitu sen normikeskeisyydestä ja keskittymisestä niin sanottuihin ”hyviin” normeihin⁴⁵. Neorealistisesta näkökulmasta on turha yrittää saada valtioita omaksumaan kansainvälisiä normeja, koska kansainvälisen järjestelmän anarkistinen luonne pakottaa valtiot toimimaan egoistisesti ja kilpailemaan toistensa kanssa. Lisäksi neorealistien mielestä konstruktivistit eivät huomioi riittävästi valtioiden epävarmuutta toisten valtioiden aikeista nyt ja tulevaisuudessa. Konstruktivisteja on kritisoitu myös siitä, että he odottavat valtiodenvälisen kanssakäymisen olevan aina vilpittöntä. Kritiikin mukaan konstruktivistit olettavat, että valtiot aidosti pyrkivät ilmaisemaan ja ymmärtämään toistensa motiiveja ja aikeita. Tässä ei huomioida petoksen mahdollisuutta; valtiot saattavat sanoa yhtä ja tarkoittaa toista.⁴⁶

⁴² Jackson 2007, 169-171.

⁴³ Kowert & Legro 1996, 462-463.

⁴⁴ Kyseessä on pelkkä hypoteettinen oletus, sillä tilastot eivät osoita, että esimerkiksi kidutuksen avulla olisi saatu parempia tuloksia aikaan terrorismintorjunnassa (Sikkink 2001). Lisäksi, koska terroristisen toiminnan tarkoituksena on nimenomaan horjuttaa läntisten demokratioiden infrastruktuuria ja sisäistä järjestystä, jos ihmisoikeuksien noudattamisesta lipsutaan, terroristit ovat lähempänä tavoittelevaansa päämäärää (Carty 1986, 125-127). Näin ollen ihmisoikeuksista tinkiminen terrorisminvastaisen toiminnan tehostamiseksi kääntyy helposti tarkoitustaan vastaan.

⁴⁵ Farrell 2002, 58.

⁴⁶ Jackson 2007, 172-173.

Vastatakseen tähän kritiikkiin konstruktivistit ovat korostaneet anarkian moninaisuutta. Konstruktivismiin normikeskeisyys ei siis tarkoita, että toimijoiden nähtäisiin välttämättä olevan luonnostaan hyviä. Sen sijaan konstruktivistit eivät näe, että maailmassa olisi olemassa sellaisia muuttumattomia rakenteita, joihin toimijat eivät pystyisi vaikuttamaan, koska maailma nähdään sosiaalisesti rakentuneena ja jatkuvan muutoksen alaisena.⁴⁷ Konstruktivistit myöntävät, että valtioiden välinen ystävyys ei välttämättä aina tarkoita vahvaa sitoumusta. Tätä voidaan kuitenkin tutkia tarkastelemalla sitä, miten hyvin jaetut ideat on sisäistetty kussakin valtiossa.⁴⁸

Yhtenä konstruktivistien kohtaamista ongelmista on pidetty sitä, miten normien olemassaolo pystytään todistamaan. Konstruktivistien mukaan normit ovat jaettuja uskomuksia, joilla on objektiivinen olemus myös muualla kuin ihmisten pään sisällä. Vaikka ihmisten pään sisällä leijuvista ajatuksista voi olla mahdotonta saada varmuutta, jaettujen uskomusten selvittäminen on ainakin hitusen helpompaa, koska uskomukset täytyy ensin jollain tapaa ilmaista, jotta ne voitaisiin jakaa. Myös kansainvälistä lainsäädäntöä voidaan pitää todisteena kansainvälisesti jaetuista normeista.⁴⁹

Yksittäisen normin vaikutusta on vaikea arvioida, koska toimintaan vaikuttavat samanaikaisesti monet eri normit. Prosessinjaljitys pyrkii kuitenkin vastaamaan tähän ongelmaan sikäli, että prosessinjaljityksessä tarkoituksena on tarkastella valittua tapausta pidemmällä aikavälillä, jolloin yksittäisen normin vaikutus on helpompi havaita. Prosessinjaljityksen avulla voidaan tutkia normien vaikutusta kuitenkin vain tietyn tapauksen kannalta, joskin tapauksesta riippuen tutkimustulokset voivat olla jossain määrin yleistettävissä.⁵⁰

2.2. Ihmisoikeusnormit

Ihmisoikeudet ovat moraalisia oikeuksia, joiden taustalla on ajatus, että jokaisella ihmisellä on tietty arvo ja tiettyjä oikeuksia jo pelkästään ihmisyyteen perustuen⁵¹. Näitä oikeuksia ilmentävät noin kahdeksankymmentä erilaista toisen maailmansodan

⁴⁷ Kratochwil 2000, 82.

⁴⁸ Jackson 2007, 174.

⁴⁹ Farrell 2002, 60.

⁵⁰ Emt., 61.

⁵¹ Ks. esim. Campbell 1986, 1.

päättymisen jälkeen tehtyä julistusta ja sopimusta. Näistä keskeisin on YK:n Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus vuodelta 1948.⁵²

Winstonin mukaan yksi ihmisoikeuksien kaltaisten moraalisten normien erityispiirteistä on, että ne asettavat moraalisen velvoitteen myös niille toimijoille, jotka eivät itse ole hyväksyneet näitä normeja⁵³. Koska ihmisoikeuksien validiteetti ei edellytä tällaista tunnustusta, ne esitetään usein ikään kuin annettuina, inhimillisen päätöksenteon ja norminmuodostuksen yläpuolelta tulevana säännöstönä⁵⁴.

Sosiaalisen konstruktivismiin näkökulmasta ihmisoikeudet ovat osa laajempaa sosiaalisten suhteiden kokonaisuutta, joka tuottaa odotuksia toisten toimijoiden käyttäytymistä kohtaan. Oikeudet, kuten normit ylipäättään, suuntaavat toimijoiden odotuksia siitä, miten toiset toimijat käyttäytyvät – tai miten niiden tulisi käyttäytyä – näiden oikeuksien haltijoita kohtaan.⁵⁵ Oikeus on siis normatiivinen käsite, joka jo terminä viittaa siihen, että on olemassa jonkinlainen yhtenevä käsitys siitä, mikä on oikein. Oikeus pitää myös sisällään käsityksen siitä, että on olemassa oikeuden haltijoita, joille tämä oikeus kuuluu. Ihmisoikeuksien tapauksessa näiden oikeuksien voidaan katsoa kuuluvan kaikille ihmisille – tai tätä voidaan ainakin pitää tavoiteltavana asiantilana. Ihmisoikeuksista poiketen suurin osa oikeuksista kuitenkin kuuluu vain jollekin tietylle, rajatulle joukolle ihmisiä.

Konstruktivistisesta näkökulmasta on olennaista huomioida ihmisoikeuksien sosiaalisesti rakentunut luonne ja alttius muutoksille. Se, minkälaisiksi ihmisoikeudet ovat muotoutuneet ja millainen asema niillä on tänä päivänä, ei ole missään nimessä itsestään selvää. Sen sijaan ihmisoikeuksien tämänhetkinen muoto ja asema heijastelevat useita historiallisia kehityskulkuja. Se, miten me ymmärrämme ihmisarvon, minkälaisia uusia uhkia kohtaamme ja minkälaista sosiaalista oppimista instituutioiden ja käytänteiden piirissä tapahtuu, vaikuttaa olennaisesti siihen, mihin suuntaan ihmisoikeudet jatkossa kehittyvät. Se, mitkä oikeudet milloinkin nähdään keskeisinä ja mitkä puolestaan häipyvät taka-alalle, vaihtelee ajan myötä. Vallitseva ihmisoikeusnormisto on useiden historiallisten kehityskulkujen tulosta ja olisi voinut

⁵² Patman 2000, 1.

⁵³ Winston 2007, 282–284.

⁵⁴ Kratochwil 1989, 174.

⁵⁵ Woodiwiss 2005; XI, 4.

yhtä hyvin muotoutua myös toisella tapaa. Ylipäättään sosiaalisen ja poliittisen elämän järjestäytyminen ihmisoikeuksien ympärille ei ole mitenkään itsestään selvää.⁵⁶

Myös meidän käsityksemme oikeasta ja väärästä on sosiaalisen rakentumisen tulosta aikaisempien kokemusten valossa⁵⁷. Ihmiset uudistavat arvokäsityksiään muun muassa kommunikaation ja dialogin kautta. Li kuvaa kansainvälistä ihmisoikeusdiskurssia prosessina, jonka kautta ihmiset pyrkivät suostuttelun avulla samaan tietyille arvoille yhä enemmän kannatusta. Samalla kuitenkin myös nämä ”suostuttelijat” voivat käydyn dialogin seurauksena muuttaa omia arvokäsityksiään.⁵⁸ Se, että ihmisoikeudet, kuten muutkin sosiaaliset normit, ovat alttiita muutoksille, ei kuitenkaan tarkoita, että ne olisivat missään nimessä merkityksettömiä tai vähempiarvoisia, saati sattumanvaraisesti syntyneitä. Ihmisoikeudet ovat juurtuneet syvälle sosiaaliin rakenteisiin ja suurin osa valtioista hyväksyy ne ainakin periaatteellisella tasolla.⁵⁹

Tällä hetkellä ihmisoikeudet ymmärretään kiinteästi osana kansalaisen ja valtion välistä suhdetta. Ne käsittävät ennen kaikkea oikeuksia, joiden tarkoituksena on suojella kansalaisia valtiota vastaan sekä langettaa valtioille velvoitteita suojella omien kansalaistensa oikeuksia.⁶⁰ Ihmisoikeusnormit ovat muuttaneet käsitystä siitä, minkälainen toiminta on valtiolta hyväksyttävää ja legitiimiä omia kansalaisiaan kohtaan⁶¹. Ihmisoikeuksien toimeenpano tapahtuu kuitenkin edelleen ensisijaisesti valtioiden kautta. Tästä kertoo myös ylikansallisten ihmisoikeusinstituutioiden suhteellisen vähäiseksi jäänyt vaikutusvalta. Valtio on toisaalta suurin uhka kansalaisten ihmisoikeuksien toteutumista kohtaan – toisaalta taas niiden vaikutusvaltaisoin toimeenpanija. Koska tämänhetkisessä yhteiskunnassamme valtiot ovat merkittäviä vallankäyttäjiä, niiden toiminnan kontrolloiminen on erittäin tärkeää.⁶² Myös ihmisoikeuksien kiinteä suhde valtioon on sosiaalisesti rakentunut,

⁵⁶ Donnelly 1999, 84–85.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Li 2003, 296, 299.

⁵⁹ Donnelly 1999, 84–85.

⁶⁰ Price & Tannenwald 1996, 85; Donnelly 1999; 86, 93.

⁶¹ Aiken 2009, 10.

⁶² Price & Tannenwald 1996, 85; Donnelly 1999; 86, 93.

eikä ole välttämättä itsestään selvää, että näin tulee jatkumaan loputtomiin. Tämä traditio kuitenkin juontaa juurensa pitkälle historiaan.⁶³

2.3. Mistä normit tulevat?

Toimintaympäristö ja toimijoiden keskinäiset vuorovaikutussuhteet vaikuttavat luonnollisesti normien muotoutumiseen. Toimintaympäristössä tapahtuvat yllättävät ja vaikutuksiltaan merkittävät muutokset saattavat johtaa muutoksiin käyttäytymistä ohjaavien normien ja identiteettien välisissä suhteissa⁶⁴. Sellainen käytös, jota aikaisemmin pidettiin tietyille identiteetille sopimattomana, voikin olla hyväksyttävää muuttuneessa toimintaympäristössä. Esimerkiksi syyskuun 2001 terrori-iskuja voidaan pitää tällaisena toimintaympäristöön voimakkaasti vaikuttaneena yllättävänä tapahtumana. Sellainen toiminta, jota ennen pidettiin demokraattisille valtiolle sopimattomana, onkin näiden iskujen ja Yhdysvaltain julistaman terrorisminvastaisen sodan jälkeen näyttäytynyt sopivana tai jopa välttämättömänä. Esimerkiksi valvonnan lisääminen, mikä sinällään on jossain määrin ristiriidassa ihmisoikeuksien ja yksilönvapauden kanssa, on sittemmin saavuttanut yleistä hyväksyntää. Jossain määrin kehityssuunta on ollut jopa se, että yksittäisiin valtioihin on kohdistunut kansainvälistä painetta kiristää valvontaa esimerkiksi lentokentillä. Tosin tässäkin on hyvä tiedostaa, ettei toimintaympäristön muutos välttämättä johdu kyseisestä tapahtumasta sinällään, vaan paremminkin siitä, miten se on kehystetty ja minkälaisia merkityksiä sille on annettu.

Kowert ja Legro toteavat, että mitä kauemmin jokin normi saa kehittyä ilman että sitä haastetaan, sitä vahvemmin vakiintunut siitä yleensä tulee⁶⁵. Toisaalta näkisin, että normit voivat vahvistua myös sitä kautta, että niitä haastetaan. Mikäli normit kestävät kohtaamansa kritiikin, ne voivat jatkaa olemassaoloaan entistä vahvempina. Ajan kuluessa vakiintuneet normit institutionalisoituvat osaksi kansallista ja kansainvälistä lainsäädäntöä sekä yleisiä toimintatapoja. Tässä prosessissa Sikkink näkee ylikansalliset edunvalvontaverkostot merkittävinä toimijoina, jotka levittävät tietoisuutta uusien normien merkittävydestä⁶⁶. Pitkällä aikavälillä näiden normien

⁶³ Donnelly 1999, 86.

⁶⁴ Kowert & Legro 1996, 473.

⁶⁵ Emt., 472.

⁶⁶ Sikkink 1998, 519.

ympärille muodostuu usein kansainvälisiä organisaatioita tai ne muodostavat keskeisen osan jonkin organisaation toiminnasta. Esimerkiksi ihmisoikeusnormit ovat institutionalisoituneet olennaiseksi osaksi YK:n toimintaa. Samalla yhteen kietoutuneet normit vahvistavat toinen toisiaan.⁶⁷

Myös norminvastainen käytös voi lujittaa kyseisten normien olemassaoloa. Mikäli normia rikkonut toimija kokee tarvetta perustella, miksi ei ollut mahdollisuutta toimia norminmukaisesti tai miksi norminvastainen toiminta oli kyseisessä tilanteessa oikeutettua, se samalla hiljaisesti hyväksyy normin olemassaolon ja tunnustaa toimineensa norminvastaisesti.⁶⁸ Myös autoritaaristen regiimien edustajat tuntevat toisinaan tarvetta norminmukaiseen käyttäytymiseen tai tästä poikkeavan käytöksen perusteluun erityisen painavin syin, koska laajemman yhteisön⁶⁹ jäsenenä ne on sosiaalistettu kantamaan huolta siitä, minkälaisina ne muiden toimijoiden silmissä näyttäytyvät⁷⁰.

Toisaalta on mahdollista, että normit ajan myötä menettävät merkitystään ja lopulta lakkaavat olemasta⁷¹. Välillä toimijat myös tietoisesti pyrkivät muuttamaan normeja ja sääntöjä. Tällainen muutospyrkimys voi kuitenkin aiheuttaa vastarintaa toisissa toimijoissa, joita normin muuttaminen ei hyödyttäisi tai joihin sillä olisi pikemminkin negatiivinen vaikutus. Koska normien muuttuminen on suhteellisen hidas prosessi, muutoksen toteutuminen edellyttää, että sitä ajavilla toimijoilla on enemmän painoarvoa kuin muutosta vastustavilla toimijoilla.⁷² Toisinaan tällainen muutospaine saattaa lopulta jopa vahvistaa normin olemassaoloa.

2.4. Diffuusiomekanismit

Diffuusio viittaa prosessiin jonka myötä ideat, kuten normatiiviset standardit, leviävät. Börzel ja Risse ovat erottaneet toisistaan kolme erilaista toimintalogiikkaa, jotka selittävät normien diffuusiota: instrumentaalinen rationaalisuus, normatiivinen rationaalisuus sekä kommunikatiivinen rationaalisuus. *Instrumentaalisen*

⁶⁷ Finnemore 1996, 161.

⁶⁸ Lutz & Sikkink 2000, 656.

⁶⁹ Puhuessaan yhteisöstä Lutz ja Sikkink (2000, 656) viittaavat tässä kansainväliseen tai alueelliseen valtioiden muodostamaan yhteisöön.

⁷⁰ Lutz & Sikkink 2000, 659.

⁷¹ Kowert & Legro 1996, 473.

⁷² Onuf 1998, 75.

rationaalisuuden logiikan mukaan toimijat ovat ensisijaisesti oman edun tavoittelijoita ja pyrkivät hyödyn maksimoimiseen valitsemalla toimintatapansa kustannus- ja hyötylaskelmien perusteella. *Normatiivisen rationaalisuuden* logiikka puolestaan perustuu ajatukseen, että halutessaan kuulua tiettyyn yhteisöön, toimijat pyrkivät tekemään ”niin kuin on oikein”. *Kommunikatiivinen rationaalisuus* taas perustuu siihen, että toimijat puolustavat ja haastavat arvoväittämiä erilaisin rationaalisin perustein saavuttaakseen yhteisymmärryksen valideista normeista.⁷³

Rissen mukaan instrumentaalisen ja kommunikatiivisen rationaalisuuden taustalla on ajatus, että toimijat pyrkivät omien tavoitteidensa saavuttamiseen. Kommunikatiivisen rationaalisuuden logiikan mukaan toimijoiden intressit eivät kuitenkaan ole ennalta määrättyjä, vaan tavoitteena on pikemminkin hyvin perustellun yhteisymmärryksen löytäminen eri toimijoiden kesken.⁷⁴ Itse näkisin, että myös normatiivisen rationaalisuuden logiikkaan perustuva toiminta voi pohjimmiltaan olla oman edun tavoittelua. Yleensä silloin kun toimijat haluavat tulla tunnustetuiksi tietyn yhteisön jäseninä, niillä on siihen omat syynsä. Esimerkiksi näyttäytyminen demokraattisena valtiona saattaa edistää kauppasuhteita toisiin demokraattisiin valtioihin ja näin ollen tuottaa pidemmällä tähtäimellä myös taloudellista hyötyä.

Börzel ja Risse erottavat toisistaan suorat ja epäsuorat diffuusiomekanismit. Suoran vaikuttamisen mekanismeissa jokin toimija avoimesti pyrkii levittämään tiettyjä ajatuksia tai normeja. Tällaisia mekanismeja ovat pakottaminen, hyödyllisyyslaskelmien manipulointi, sosialisatio sekä suostuttelu. Näistä pakottaminen harvemmin tulee kysymykseen, kun puhutaan kansainvälisten ihmisoikeusnormien diffuusiosta. Sen sijaan kolmea muuta mekanismia voidaan pitää käyttökelpoisina normidiffuusiota tarkasteltaessa. Mikään näistä neljästä diffuusiomallista ei kuitenkaan tarkoita, että ”vastaanottaja” nähtäisiin passiivisena, vaan kyse on aktiivisesta, vuorovaikutukseen perustuvasta prosessista.⁷⁵

Hyödyllisyyslaskelmien manipulointi nojaa instrumentaalisen rationaalisuuden logiikkaan ja viittaa pyrkimykseen muokata toimijoiden käsitystä siitä, mikä on näiden oman edun maksimoimisen kannalta paras toimintavaihtoehto. Käytännössä

⁷³ Börzel & Risse 2012, 5.

⁷⁴ Risse 2000, 7.

⁷⁵ Börzel & Risse 2012, 5–8.

tämä tapahtuu erilaisten kannusteiden ja sanktioiden avulla.⁷⁶ Tällaisena sanktiona voidaan pitää esimerkiksi ihmisoikeusloukkauksiin sortuneen valtion julkista syyllistämistä, mikä on ylikansallisten edunvalvontaverkostojen yleisimpiä toimintamekanismeja. Vastaavasti esimerkiksi EU voi palkita kumppaneitaan erilaisella teknisellä ja taloudellisella avulla, joka voidaan asettaa riippuvaiseksi maiden paranevasta ihmisoikeustilanteesta.

Sosialisaatio puolestaan nojaa normatiiviseen rationaalisuuteen ja perustuu erilaiseen painostukseen sekä esimerkillä vaikuttamiseen. Siinä toimijat pyrkivät ennen kaikkea vastaamaan vallitseviin sosiaalisiin odotuksiin. Sosialisaatio on yleensä seurausta pidempiaikaisesta prosessista, jonka aikana toimijat määrittelevät identiteettejään ja intressejään uudestaan.⁷⁷ Sosialisaation tavoitteena on, että toimijat lopulta sisäistävät normit niin hyvin, ettei ulkoista painostusta niiden noudattamiseen enää tarvita⁷⁸. Esimerkiksi EU voi toimia niin sanottuna ”normien opettajana”. Myös ylikansalliset edunvalvontaverkostot sosiaalistavat valtioita norminmukaiseen toimintaan.⁷⁹ Kun normit on kunnolla sisäistetty ja otettu osaksi kansallisia käytäntöjä, yksilöiden uskomuksilla ei ole enää merkitystä. Tällöin edes muutokset valtion johdossa eivät enää uhkaa kyseisten normien toteutumista.⁸⁰ Sosialisaatio on erityisen merkittävässä asemassa niissä tapauksissa, joissa sosiaalistettava valtio pyrkii kuulumaan demokraattisten valtioiden joukkoon⁸¹ tai muuhun vastaavaan yhteisöön, koska tällöin sosiaalinen paine muiden yhteisön jäsenten taholta on kova.

Läheisessä yhteydessä sosialisaatioon on *suostuttelu*, joka perustuu kommunikatiiviseen rationaalisuuteen ja viittaa parhaan argumentin voimaan. Suostuttelu siis edellyttää, että toimijat ovat valmiita muuttamaan käsityksiään käydyn keskustelun pohjalta. Tällöin toimijoiden tulisi hyväksyä toisensa tasaveroisina keskustelukumppaneina ja olla valmiita luopumaan omista olettamuksistaan, mikäli ne osoittautuvat virheellisiksi. Börzelin ja Rissen mukaan myös EU käyttää suostuttelua jatkuvasti. Poliittisen dialogin käyminen on EU:lle

⁷⁶ Emt., 5–6.

⁷⁷ Emt., 6–8.

⁷⁸ Risse & Sikkink 1999, 11.

⁷⁹ Börzel & Risse 2012, 6–8.

⁸⁰ Risse & Sikkink 1999, 16–17.

⁸¹ Börzel & Risse 2012, 6–8.

tärkeä väline muun muassa ihmisoikeusnormien levittämiseksi.⁸² Itse pidän kuitenkin kyseenalaisena, voidaanko EU:ta ja sen kumppaneita, kuten yksittäisiä valtioita, tarkastella tasaveroisina keskustelukumppaneina.

Epäsuorissa diffuusiomekanismeissa prosessi lähtee aiemmin norminvastaisesti toimineesta valtiosta itsestään. Ensinnäkin valtiot voivat instrumentaalisen rationaalisuuden logiikan mukaan pyrkiä ongelmatilanteissa löytämään parhaita mahdollisia keinoja ilmenneen ongelman ratkaisemiseksi. Toimijat voivat esimerkiksi ottaa mallia ympäristöstään ja pyrkiä soveltamaan parhaiten toimiviksi havaittuja ongelmanratkaisumalleja kansallisella tasolla. Yleensä tällainen toimintatapa lähtee tarpeesta löytää ratkaisu johonkin yksittäiseen ongelmaan ja näin ollen myös ratkaisumalli omaksutaan useimmiten vain soveltuvilta osin.⁸³

Vaihtoehtoisesti toimija voi normatiivisen rationaalisuuden logiikan mukaan omaksua tietynlaisen toimintamallin, koska haluaa kuulua sellaiseen yhteisöön, jossa tätä toimintatapaa pidetään soveliaana⁸⁴. Esimerkiksi demokraattisten tai ”sivistyneiden” valtioiden joukkoon haluavat maat voivat omaksua ihmisoikeudet normatiiviseksi toimintakehykseksi, koska tätä pidetään yhteisön sisällä oikeana toimintatapana. Mielestäni on kuitenkin vaikea nähdä, missä menee rajaa sosialisointin ja tällaisen omaehtoisen normatiivisen rationaalisuuden logiikan mukaan toimimisen välillä.

2.5. Ylikansalliset edunvalvontaverkostot

Vaikka konstruktivismissa lähtökohtaisesti pidetään valtiotoimijoita keskeisessä asemassa, ihmisoikeusasioissa on alettu nähdä myös ei-valtiollisilla toimijoilla yhä merkittävämpi rooli. Kun uudet normit ovat vakiinnuttaneet asemansa, ne voimaannuttavat ja legitimoivat erilaisia koalitioita ja verkostoja, jotka toimivat niin sanotusti ”normien opettajina” vastahakoisille valtioille.⁸⁵ Valvonnan ohella verkostot pyrkivät vahvistamaan normien asemaa sekä luomaan uusia normeja ja instrumentteja näiden toteuttamiseksi⁸⁶.

⁸² Ibid.

⁸³ Emt.; 5, 9–10.

⁸⁴ Emt., 5.

⁸⁵ Sikkink 2002, 16.

⁸⁶ Call 2002, 125.

Keekin ja Sikkinkin mukaan ylikansalliset edunvalvontaverkostot ovat entistä näkyvämpiä kansainvälisessä politiikassa. Tällaisten verkostojen keskeisimpiä toimijoita ovat yleensä erilaiset kansalliset ja kansainväliset kansalaisjärjestöt.⁸⁷ Lisäksi verkostoihin voi kuulua erilaisia säätiöitä, tutkimusorganisaatioita, paikallisia sosiaalisia liikkeitä, median ja kirkon edustajia, ammattiliittoja, kuluttajaorganisaatioita, alueellisia tai kansainvälisiä hallitustenvälisiä organisaatioita tai niiden osia sekä tiettyjä hallinnonaloja⁸⁸.

Ylikansallisiin edunvalvontaverkostoihin kuuluvat toimijat ovat useimmiten organisoituneet jonkin yhteisen asiakokonaisuuden ympärille ja jakavat toiminnalle keskeiset arvoperusteet. Niiden toiminta perustuu tiedon jakamiselle ja näin ollen verkostoja syntyykin useimmiten sellaisille aloille, jotka ovat vahvasti arvosidonnaisia ja joihin liittyy tietynlaisia epävarmuustekijöitä tai tiedon puutetta. Molemmat kriteerit pätevät hyvin ihmisoikeuksiin. Olennaista ihmisoikeusverkostojen toiminnassa on tiedonvaihto ja -välitys kansallisen tason ja kansainvälisten toimijoiden kesken. Ylikansalliset edunvalvontaverkostot ovat ennen kaikkea kommunikatiivisia rakenteita. Samalla ne voidaan ymmärtää myös poliittisena tilana, jossa eri toimijat ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään.⁸⁹

Moraalisesta painoarvostaan huolimatta ihmisoikeusjärjestöjen käytettävissä olevat toimintakeinot rajoittuvat edelleen lähinnä suostuttelevaan poliittiseen toimintaan⁹⁰. Siitä huolimatta ihmisoikeusjärjestöt ovat onnistuneet muodostamaan laajoja toimintaverkostoja ja niitä pidetään usein luotettavina tietolähteinä⁹¹. Ihmisoikeusjärjestöjen ja verkostojen valta nousee ennen kaikkea niiden moraalista auktoriteetista ja laajasta ihmisoikeusasioita koskevasta tietämyksestä. Ihmisoikeusjärjestöt voivat muun muassa muistuttaa länsimaita niiden omista arvoista ja velvollisuudesta hoitaa ulkosuhteitaan näiden arvojen mukaisesti. Muistuttamalla länsimaita näiden kollektiivisesta identiteetistä niin sanottuina ”hyvinä valtioina”

⁸⁷ Keck & Sikkink 1998, 8–9.

⁸⁸ Keck & Sikkink 1999, 91–92.

⁸⁹ Keck & Sikkink 1998, 1–3.

⁹⁰ Donnelly 1999, 94.

⁹¹ Patman 2000, 13.

verkostot usein onnistuvat mobilisoimaan länsimaita ottamaan ihmisoikeusloukkaukset huomioon omassa ulkopoliitikassaan.⁹²

Toimiakseen ihmisoikeusjärjestöt tarvitsevat laajan yhteistyöverkoston paikallistasolla. Esimerkiksi Amnestyn ihmisoikeusraportit nojaavat kohdemaiden kansalaisilta saatuihin tietoihin. Ilman luotettavia tietolähteitä järjestön toiminta olisi käytännössä mahdotonta, koska sillä ei olisi auktoriteettia muiden toimijoiden silmissä. Yksi Amnestyn kaltaisten ihmisoikeusjärjestöjen keskeisimmistä tehtävistä on paljastaa sellaisia asioita, joista valtiot mielellään vaikenisivat. Tämä on mahdollista ainoastaan paikallistason aktivismin avulla.⁹³

Käytännön seurausten lisäksi ylikansalliset verkostot pyrkivät vaikuttamaan myös käytävän keskustelun luonteeseen ja ehtoihin⁹⁴. Olennainen osa verkostojen toimintastrategiaa on kehystäminen. Ihmisoikeusjärjestöt ja muut sosiaaliset liikkeet luovat ja muokkaavat merkityksiä kehystämällä. Viittaa tässä kehystämisellä erilaisiin esittämisen tapoihin, joiden tarkoituksena on ”konsensuksen mobilisointi”. Suostuttelevan argumentaation avulla pyritään saamaan muut vakuuttuneiksi tietystä näkökulmasta ja näin myös ohjaamaan niiden toimintaa.⁹⁵ Samalla nämä kehukset myös määrittävät, minkälainen toiminta on sopivaa kussakin tilanteessa. Tätä kehystämispöcessia voidaan kutsua myös strategiseksi sosiaaliseksi konstruktioksi.⁹⁶ Oman tulkintani mukaan strategisuus viittaa tässä lähinnä rakentamisprosessin⁹⁷ tarkoitushakuisuuteen ja ohjailemiseen tiettyyn suuntaan.

Ylikansallisten edunvalvontaverkostojen tavoitteena on muuttaa valtioiden ja kansainvälisten organisaatioiden käyttäytymistä muokkaamalla niiden käsitystä omasta identiteetistään ja näin ollen myös omista intresseistään. Se, miten valtiot itsensä identifioivat, vaikuttaa olennaisesti myös siihen, minkälaisia intressejä ne tavoittelevat. Tämä perustuu siihen, että identiteetit määrittävät, minkälainen toiminta on kullekin toimijalle mahdollista ja hyväksyttävää.⁹⁸ Kyse ei ole siis pelkästään

⁹² Risse 1999, 541.

⁹³ Englehart 2003, 44.

⁹⁴ Emt., 1–2.

⁹⁵ Keck & Sikkink 1998, 17.

⁹⁶ Khagram ym. 2002, 13.

⁹⁷ Näkisin, että tässä on kyse nimenomaan rakentamisesta, ei rakentumisesta.

⁹⁸ Risse & Sikkink 1999, 9.

siitä, että normit voittavat intressit. Sen sijaan verkostot auttavat valtioita näkemään uudella tavalla, miten ne parhaiten pääsevät omiin tavoitteisiinsa.⁹⁹ Kehystämisen avulla verkostot pyrkivät kiinnittämään valtioiden huomion tiettyihin asioihin ja näin suuntaamaan tulevaa toimintaa. Verkostot tuovat agendalle uusia normeja, joiden mukaista käyttäytymistä ne pyrkivät edistämään ja valvomaan toimien samalla myös tietolähteinä. Olennaista niiden kannalta onkin saavuttaa ulkopuolisten toimijoiden luottamus ja sitä kautta myös vaikutusvaltaa näihin toimijoihin nähden.¹⁰⁰

Verkostot vetoavat toiminnassaan usein valtioiden tekemiin sitoumuksiin. Kun valtio on julistanut sitoutuvansa esimerkiksi ihmisoikeuksien noudattamiseen, muttei käytännössä huomioi ihmisoikeuksia toiminnassaan, verkoston toimijat pyrkivät osoittamaan sanojen ja tekojen välillä vallitsevan kuilun.¹⁰¹ Tuottamalla tietoa, joka on ristiriidassa valtioiden itsensä luovuttamien tietojen kanssa, verkoston toimijat pystyvät näyttämään, mikäli valtiot valehtelevat omasta toiminnastaan¹⁰².

Jotta ylikansalliset edunvalvontaverkostot onnistuisivat vaikuttamaan niitä vahvempiin (valtio)toimijoihin, vaaditaan toiminnan kohteelta jonkinlaista haavoittuvuutta¹⁰³. Esimerkiksi, jos kyseinen valtio haluaa identifioitua tietyn normatiivisen yhteisön jäseneksi, se voi olla hyvinkin tarkka omasta kuvastaan muiden toimijoiden silmissä. Tällöin valtion tietoisuus siitä, että verkostojen avulla valtion sisäiset tapahtumat päätyvät helposti toisten toimijoiden tietoisuuteen, voi hyvinkin saada valtiot toimimaan verkostojen ajamien päämäärien mukaisesti. Esimerkiksi liberaalin valtion yhtenä tunnusmerkkeinä pidetään yleisesti ihmisoikeuksien kunnioittamista. Ihmisoikeusnormeilla on siis siinä mielessä konstitutiivinen rooli, että niiden avulla jokin valtio voidaan tunnistaa kuuluvaksi tiettyyn normatiiviseen yhteisöön.

Ylikansalliset edunvalvontaverkostot esiintyvät tässä kirjallisuudessa lähes poikkeuksetta hyvinä, ”oikeiden” normien opettajina. Pyrin kuitenkin huomioimaan myös sen mahdollisuuden, että niidenkin toiminnan taustalla voi olla erilaisia

⁹⁹ Keck & Sikkink 1998, 119.

¹⁰⁰ Emt., 2–3, 19.

¹⁰¹ Emt., 24.

¹⁰² Emt., 36.

¹⁰³ Emt., 29.

motiiveja. Lisäksi hyvistäkin aikeista huolimatta toiminta ei aina välttämättä johda positiivisiin lopputuloksiin.

2.6. Spiraalimalli

Risse ja Sikkink ovat kehittäneet viisivaiheisen spiraalimallin, jonka avulla voidaan tarkastella sitä, miten aluksi vastahakoiset valtiot lopulta sisäistävät ihmisoikeusnormit osaksi jokapäiväisiä käytäntöjä. Spiraalimallin avulla Risse ja Sikkink pyrkivät yhdistämään konstruktivismiin ja rationaalisen valinnan teorian parhaita puolia. Etenkin spiraalin ensimmäisissä vaiheissa valtiot toimivat rationaalisen valinnan teorian mukaisesti sopeutuen ihmisoikeusnormistoon lähinnä välineellisistä syistä. Spiraalin myöhemmissä vaiheissa valtiot kuitenkin sisäistävät nämä normit osaksi kansallista lainsäädäntöä ja totuttuja toimintatapoja.¹⁰⁴

Spiraalimallin ensimmäisessä vaiheessa ylikansalliset edunvalvontaverkostot saavat tietoa valtion huonosta ihmisoikeustilanteesta kansalliselta oppositiolta, joka itse on liian heikko toimimaan muutoksen aikaansaamiseksi. Tiedon saatuaan verkoston toimijat pyrkivät mobilisoimaan kansainvälisiä organisaatioita ja toisia valtioita, joilla olisi mahdollisuus painostaa kyseistä maata ihmisoikeusnormien kunnioittamiseen.¹⁰⁵

Spiraalimallin toisessa vaiheessa ihmisoikeusnormeja rikkova valtio yleensä kieltää ihmisoikeusnormien validiteetin vedoten sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteeseen, mistä seuraa vastustusta kansallisella tasolla sekä jatkuvaa painostusta ylikansallisilta edunvalvontaverkostoilta. Tässä vaiheessa kynnyksymyksenä on ihmisoikeusverkoston vahvuus ja kohdemaan haavoittuvuus kansainvälisen painostuksen edessä.¹⁰⁶

Mikäli paine on riittävän kova, spiraalimalli etenee kolmanteen vaiheeseen, jossa valtiot yleensä tekevät joitain myönnytyksiä ihmisoikeusverkostojen painostuksen edessä. Ensimmäiset myönnytykset ovat kuitenkin luonteeltaan lähinnä taktisia ja välineellisiä. Tässä vaiheessa suurin kehitys tapahtuu yleensä paikallistason

¹⁰⁴ Risse & Ropp 1999, 273.

¹⁰⁵ Risse & Sikkink 1999, 20–35.

¹⁰⁶ Ibid.

toimijoiden toimintaedellytyksissä. Kansalliset ihmisoikeusjärjestöt vahvistuvat ja monipuolistuvat saadessaan tukea toiminnalleen kansainväliseltä tasolta.¹⁰⁷

Spiraalimallin neljännessä vaiheessa valtio hyväksyy ihmisoikeuksien validiteetin ratifioimalla kansainvälisiä sopimuksia ja sisällyttämällä ihmisoikeusnormistoa kansalliseen lainsäädäntöön. Tällöin yleensä myös kansalaisilla on mahdollisuus raportoida ihmisoikeusloukkauksista. Valtio ei enää vetoa sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteeseen, vaan on valmis dialogiin ja puolustaa ihmisoikeuksia johdonmukaisesti muutenkin kuin pelkästään tietyn kohdeyleisön edessä. Spiraalimallin neljännessä vaiheessa valtioiden toiminta ei kuitenkaan ole välttämättä vielä samalla tasolla retoriikan kanssa. Ihmisoikeusloukkaukset saattavat jatkua etenkin alemmilla tasoilla.¹⁰⁸

Kun valtiot ovat täysin hyväksyneet kansainväliset ihmisoikeusnormit ja sitoutuneet noudattamaan niitä kaikessa toiminnassaan, ollaan päästy spiraalimallin viidenteen ja viimeiseen vaiheeseen. Tässä vaiheessa ihmisoikeusnormit on institutionalisoitu kansallisella tasolla ja niiden kunnioittamisesta on tullut osa tavanmukaista toimintaa.¹⁰⁹

Käytännössä spiraalimalli ei välttämättä etene aina suoraviivaisesti alusta loppuun. On myös valtioita, jotka ovat suoraan sivuuttaneet jonkin näistä vaiheista. Esimerkiksi Tunisiassa Ben Alin hallitus otti heti valtaan noustuaan maan huonon ihmisoikeustilanteen hoidettavakseen ainakin nimellisesti, mikä vei pohjan ihmisoikeusverkostojen kritiikiltä. Jonkin aikaa näytti siltä, että maan ihmisoikeustilanne olisi todella parantumassa. Myöhemmän tarkastelun perusteella näitä näennäisiä toimenpiteitä maan ihmisoikeustilanteen parantamiseksi voidaan kuitenkin pitää lähinnä pyrkimyksenä manipuloida ihmisoikeusnormeja maan johdon tarpeiden mukaan ja pysäyttää laajempi verkostoituminen sekä ihmisoikeusliikkeiden kehittyminen.¹¹⁰

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Gränzer 1999, 115.

Helfer kritisoi spiraalimalliin sisältyvää olettamusta siitä, että normien kieltäminen ja sääntörikkomukset olisivat epätodennäköisiä pitkälle spiraalissa edenneiden valtioiden keskuudessa. Takaiskuja voi ilmetä myös sellaisissa liberaaleissa demokratioissa, jotka ovat sitoutuneet suojelemaan ihmisoikeuksia ja toimivat aktiivisesti niiden edistämiseksi.¹¹¹ Lisäksi normatiivisen yhteisön jäsenyys voi Helferin mukaan vaikuttaa myös negatiivisesti norminmukaiseen käyttäytymiseen, koska kuuluminen tällaiseen yhteisöön saattaa vähentää valtioiden alttiutta ulkoisille paineille¹¹².

Myös Shor kritisoii liian deterministiseksi ja idealistiseksi spiraalimallin ajatusta siitä, että kun edistystä ihmisoikeuksien noudattamisessa on alkanut tapahtua, ei paluuta entiseen enää ole¹¹³. Itse en kuitenkaan ole tulkinnut spiraalimallia niin, etteikö se mahdollistaisi paluuta mallin aikaisempiin vaiheisiin. Esimerkiksi Gränzerin Tunisiaa koskevassa tutkimuksessa maan ihmisoikeustilanteen nähdään huonontuneen 90-luvulla, vaikka se Ben Alin valtaan astumisen jälkeen näyttikin parantuneen¹¹⁴. Shor kuitenkin näkee, että koska Risse ym. käsittelevät Tunisiaa poikkeustapauksena, kehityssuunnan muuttumisen mahdollisuutta ei ole varsinaisesti sisällytetty spiraalimalliin¹¹⁵. Itse lähden tutkimuksessani siitä oletuksesta, ettei spiraalimalli ole suoraviivainen prosessi, vaan kehitystä saattaa tapahtua molempiin suuntiin.

Lisäksi Shor kritisoii spiraalimallia siitä, että se kohtelee maan ihmisoikeuskäytäntöjä homogeenisena kokonaisuutena¹¹⁶. Allekirjoitan itsekin jossain määrin tämän kritiikin, mutta en näe sitä ongelmana oman tutkimukseni kannalta. Koska tutkimukseni keskiössä ovat terrorisminvastaiseen toimintaan liittyvät poliittiset oikeudet, näen niiden muodostavan melko yhtenäisen kokonaisuuden. Olen Shorin kanssa yhtä mieltä siitä, että esimerkiksi Tunisian tapauksessa poliittisten oikeuksien kunnioittaminen on edennyt huomattavasti eri tahtiin taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien kanssa eikä näitä tulisi käsitellä yhtenä homogeenisena kokonaisuutena.

¹¹¹ Helfer 2002, 1902.

¹¹² Emt., 1900.

¹¹³ Shor 2008, 117.

¹¹⁴ Gränzer 1999, 112.

¹¹⁵ Shor 2008, 122.

¹¹⁶ Emt., 117.

Shorin mukaan spiraalimalli ei myöskään riittävästi huomioi vakavien konfliktien ja turvallisuushkien vaikutusta valtioiden sortopolitiikkaan. Tällaiset uhat menevät usein päätöksenteossa ihmisoikeuskysymysten edelle. Turvallisuushkien tai konfliktien avulla valtioiden on helpompi perustella vakavia ihmisoikeusloukkauksia.¹¹⁷ Shorin kritiikistä ei kuitenkaan selkeästi käy ilmi, miten tällaiset uhat hänen mielestään pitäisi spiraalimallissa huomioida. Itse en näe tätä sellaisena ongelmana, joka estäisi spiraalimallin soveltamisen terrorisminvastaisen toiminnan yhteydessä.

¹¹⁷ Shor 2008, 122.

3. HABERMASIN KOMMUNIKATIIVISEN TOIMINNAN TEORIA

Rissen mukaan Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriassa olennaisessa osassa olevat argumentaatio ja totuuden etsintä ovat keskeisiä myös normien diffuusiota tarkasteltaessa. Erityisen olennaista argumentointi ja moraalinen suostuttelu ovat ylikansallisten edunvalvontaverkostojen kannalta siinä vaiheessa, kun ne yrittävät saada kansainvälisen yhteisön tuekseen painostamaan valtioita noudattamaan tiettyjä normeja, tässä tapauksessa ihmisoikeuksia.¹¹⁸ Argumentaatio onkin olennaisessa osassa yhteistä normatiivista toimintakehystä muodostettaessa¹¹⁹.

3.1. Kommunikatiivinen toiminta

Habermas erottaa toisistaan strategisen ja kommunikatiivisen toiminnan. Strategisella toiminnalla pyritään Habermasin mukaan lähinnä vaikuttamaan toisten toimintaan erilaisten sanktioiden tai palkkioiden avulla. Kommunikatiivisen toiminnan tarkoituksena puolestaan on jaetun ymmärryksen löytäminen.¹²⁰ Kommunikatiivisen rationaalisuuden taustalla on ajatus siitä, että paras tapa ratkaista ristiriitoja on keskustelu, johon voivat vapaasti osallistua kaikki asianosaiset. Rationaalisessa päätöksenteossa paras argumentti voittaa eikä voimankäytön, manipulaation, perinteiden ym. tulisi hallita päätöksentekoa. Näin ollen keskustelun osapuolten tulisi aina tavoitella yhteisymmärryksen löytymistä ja olla avoimia muuttamaan näkemyksiään argumentaation tuloksena.¹²¹ Rissen mukaan tämä erottaa argumentaation retoriikasta¹²².

Habermasin mukaan toimija on rationaalinen silloin, kun se pystyy puolustamaan valintojaan kritiikkiä vastaan. Toimijan täytyy myös pystyä soveltamaan itseensä samoja normeja, joita se soveltaa toisiin toimijoihin.¹²³ Tutkiessaan normien ja

¹¹⁸ Risse 1999, 531.

¹¹⁹ Risse 2000, 2.

¹²⁰ Habermas 1987; 88, 112.

¹²¹ Eriksen & Weigård 1997, 227–228.

¹²² Risse 2000, 9.

¹²³ Eriksen & Weigård 1997, 228.

identiteettien taustalta löytyviä totuusväittämiä toimijat saattavat myös muuttaa omaa maailmankatsomustaan, intressejään ja jopa identiteettejään¹²⁴.

3.2. Kommunikatiivisen toiminnan edellytykset

Habermasin mukaan kommunikatiivinen toiminta edellyttää *ideaalista puhetilannetta*, jossa vain parhaalla argumentilla on merkitystä ja toimijat ovat avoimia muuttamaan näkemyksiään argumentaation pohjalta. Tällaisessa tilanteessa identiteetit ja intressit eivät ole määrättyjä, vaan ne voivat muuttua kommunikaation tuloksena. Lisäksi kommunikatiivinen rationaalisuus edellyttää Habermasin mukaan *jaetun elämismaailman* olemassaoloa. Habermasille yhteinen elämismaailma tarkoittaa sellaisia itsestänselvyyksiä, jotka ovat toimijalle niin tuttuja, ettei niiden kyseenalaistaminen tule hänelle edes mieleen¹²⁵. Yhteinen elämismaailma viittaa siis intersubjektiivisesti jaettuun implisiittiseen tietoon kommunikaatiota käyvän yhteisön sisällä¹²⁶ ja on Habermasin mukaan verrattavissa Searlen käsitykseen kulttuurisesti muodostetusta esiyymmärryksestä¹²⁷. Yhteisen kielen, historian tai kulttuurin pohjalta toimijat jakavat tulkintansa maailmasta ja toisistaan. Yhteiseen elämismaailmaan kuuluu muun muassa jaettu kulttuuri ja samanlainen käsitys legitiimistä normatiivisesta viitekehuksesta.¹²⁸

Habermasin mukaan intersubjektiivisesti jaettu elämismaailma tarjoaa kulttuuristen itsestänselvyyksien muodossa hyvän pohjan ideaalin puhetilanteen muodostumiselle¹²⁹. Kommunikatiivisen toiminnan myötä toimijat jatkuvasti tuottavat ja uudistavat yhteistä elämismaailmaa kulttuurisen tradition muodossa. Samalla jaettu elämismaailma mahdollistaa yhteisymmärryksen ja yksimielisyyden löytymisen kommunikatiivisessa toiminnassa.¹³⁰ Kommunikatiivinen rationaalisuus edellyttää Habermasin mukaan myös sitä, että toimijat pystyvät asettumaan toistensa asemaan ja

¹²⁴ Risse 2000, 2.

¹²⁵ Habermas 1987, 84.

¹²⁶ Habermas 1984, 13.

¹²⁷ Habermas 1987, 84.

¹²⁸ Risse 2000, 10–11.

¹²⁹ Habermas 1987, 33.

¹³⁰ Emt., 84.

tunnistavat toisensa tasavertaisina keskustelukumppaneina. Kaikilla toimijoilla tulee olla yhtäläinen mahdollisuus osallistua kommunikaatioon.¹³¹

Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian soveltamista kansainvälisessä politiikassa on kritisoitu sillä perusteella, ettei kansainvälisissä suhteissa voida koskaan saavuttaa ideaalista puhetilannetta. Kansainvälisissä suhteissa päätöksentekoon vaikuttavat väistämättä vallitsevat valtasuhteet, jotka määrittävät sitä, kenellä on oikeus puhua ja mikä on ”hyvä argumentti”. Foucault’n ajatuksiin perustuen myös sosiaalinen konteksti määrittää selvät rajat, joiden puitteissa voidaan argumentoida. Julkisessa keskustelussa ei voida yleensä vedota pelkästään omaan etuun, vaan argumentaation täytyy perustua yleisesti hyväksytyihin normeihin. Tästä on johdettavissa myös ajatus, että valtioiden on nykymaailmassa vaikea kieltää ihmisoikeuksien validiteettia ilman, että niitä leimattaisiin ”hylkiöiksi”.¹³²

Risse myöntää, ettei kansainvälisissä suhteissa eri toimijoilla ole yhtäläisiä edellytyksiä osallistua keskusteluun. Siitä huolimatta myös perinteisessä mielessä vahvemmat toimijat voivat kuitenkin olla valmiita kuuntelemaan heikompi toimijoita ja muuttamaan käsityksiään argumentaation pohjalta. Rissen mukaan mikäli järjestötoimijat saavat valtion muuttamaan mieltään neuvotteluissa, tämä todistaa, etteivät valtasuhteet välttämättä määritä prosessin lopputulosta.¹³³ En kuitenkaan näe, että tämä olisi vielä sellaisenaan todiste kommunikatiivisen rationaalisuuden toteutumisesta. Kuten edellä on käynyt ilmi, järjestötoimijoilla on argumentaation lisäksi myös muita keinoja saada valtiot toimimaan halutulla tavalla.

Lisäksi voidaan kyseenalaistaa yhteisen elämismaailman olemassaolo kansainvälisissä suhteissa. Eri toimijoiden tulkinnat maailmasta eroavat toisistaan lähes poikkeuksetta. Rissen mukaan Habermas ei kuitenkaan selvästi ilmaise, miten laajaa yhteistä elämismaailmaa kommunikatiivinen toiminta edellyttää. Risse näkeekin, että esimerkiksi anarkiaa voitaisiin jo sellaisenaan pitää yhteisenä elämismaailmana, jonka pohjalta toimijat kommunikoivat keskenään. Toisaalta Risse esittää, että myös yhteiset historialliset kokemukset, kuten toisen maailmansodan

¹³¹ Risse 2000, 10–11.

¹³² Emt., 14–17.

¹³³ Emt., 18.

aikainen kärsimys, voivat muodostaa pohjan yhteiselle elämismaailmalle.¹³⁴ Terrorisminvastaisen toiminnan kontekstissa näkisin, että myös jaettu terrorismin uhka voi toimia perustana yhteisen elämismaailman syntymiselle, joskin jaettu ymmärrys ja arvot saattavat tässä tapauksessa jäädä melko ohuiksi.

3.3. Argumentaation merkitys ihmisoikeusnormien diffuusiolle

Rissen mukaan kommunikatiivisen toiminnan voidaan nähdä olevan läsnä lähestulkoon kaikissa spiraalimallin vaiheissa. Ensinnäkin ylikansalliset edunvalvontaverkostot käyttävät argumentaatiota herättääkseen kansainvälisiä organisaatioita ja länsimaiden hallituksia reagoimaan normirikkomuksiin.¹³⁵ Koska verkostoilla ei ole suuria materiaalisia resursseja, niiden on turvauduttava parhaimman argumentin voimaan tavoitteidensa saavuttamiseksi¹³⁶. Vaikka verkostojen toiminta on tässä vaiheessa enimmäkseen retorista, sen taustalla on kuitenkin ajatus, että edes osa yleisöstä olisi valmis muuttamaan käsityksiään ja toimintaansa argumentaation pohjalta¹³⁷.

Myös norveja rikkoneet valtiot argumentoivat puolustaakseen omaa toimintaansa. Etenkin spiraalimallin kahdessa ensimmäisessä vaiheessa toimijat kuitenkin käyttävät ensisijaisesti retorisia keinoja.¹³⁸ Parhaassa tapauksessa edunvalvontaverkostot onnistuvat siitä huolimatta argumentaation avulla vakuuttamaan norveja rikkoneen valtion muuttamaan toimintapolitiikkaansa pysyvästi syntyneen yhteisymmärryksen seurauksena¹³⁹.

Prosessin alkuvaiheissa edunvalvontaverkostojen ja normirikkojen välinen argumentaatio ei juurikaan täytä Habermasin kommunikatiiviselle toiminnalle asettamia taustakriteerejä: osapuolet eivät tunnusta toistensa tasavertaisuutta eivätkä tunne empatiaa toisiaan kohtaan¹⁴⁰. Toimijat eivät myöskään ole avoimia omien näkemystensä muuttamiselle eivätkä ne useinkaan jaa yhteistä kulttuuria tai käsitystä toiminnan normatiivisesta viitekehyksestä. Rissen mukaan prosessin edetessä on

¹³⁴ Emt., 14–15.

¹³⁵ Risse 1999, 539.

¹³⁶ Emt., 537.

¹³⁷ Emt., 539–541.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Risse 2000, 28–29.

¹⁴⁰ Emt., 29.

kuitenkin mahdollista havaita alunperin välineellisen toiminnan kehittyvän kohti dialogia, jossa molemmat osapuolet tunnustavat toisensa ja yrittävät löytää yhteisen määritelmän ihmisoikeustilanteesta ja sitä ohjaavista normeista.¹⁴¹

¹⁴¹ Risse 1999; 543, 550.

4. TAPAUSTUTKIMUS

Olen päättänyt lähestyä tutkimusaiheittani tapaustutkimuksen näkökulmasta. Tapaustutkimus on metodi¹⁴², jota käytetään muun muassa teorian testaamiseksi. Tapaustutkimuksen avulla voidaan sekä testata aikaisemmin esitettyjä että luoda uusia hypoteeseja, joiden avulla teoriaa on mahdollista kehittää eteenpäin. Kansainvälisten suhteiden tutkimisessa tapaustutkimusta on käytetty 1970-luvulta lähtien ja se on edelleen yleinen metodivalinta politiikantutkimuksessa.¹⁴³ Bennettin ja Elmanin mukaan tapaustutkimus sopii erityisen hyvin monimutkaisten, jäsentelemättömien ja ainutkertaisten ilmiöiden tutkimiseen¹⁴⁴.

Tapaustutkimus mahdollistaa uusien tai poisjätettyjen muuttujien sekä hypoteesien tunnistamisen. Muuttujia tutkimalla voidaan tehdä päätelmiä siitä, minkälaisia kausaalisia mekanismeja tapahtumien taustalla mahdollisesti on. Lisäksi tapaustutkimuksen avulla voidaan pyrkiä muodostamaan yleistyksiä monimutkaisten suhteiden yksinkertaistamiseksi. Tapaustutkimus mahdollistaa myös historiallisten selitysten laatimisen. Näiden selitysten tarkoituksena on kuvata sitä tapahtumasarjaa, joka on historian saatossa tuottanut tietynlaisia lopputuloksia. Tällaisen tapahtumasarjan pääkohtia yleensä kuvataan viitaten tiettyyn teoriaan tai kausaalisen selittämisen mekanismeihin.¹⁴⁵

Tapaustutkimuksen avulla pyritään ensisijaisesti tuottamaan tietoa ”erityisistä paikkaan ja aikaan sidotuista olosuhteista, ilmiöistä, prosesseista, merkityksistä ja tiedoista”.¹⁴⁶ Tapaustutkimuksen teossa korostuu siis ennen kaikkea valitun tapauksen kokonaisvaltainen ymmärtäminen. Leino mukaan onnistunut tapaustutkimus kykenee kuitenkin muodostamaan sellaisen kokonaisnäkemys, jonka avulla voidaan nostaa esille yleisesti tärkeitä teemoja ja uusia näkökulmia.¹⁴⁷ Jo yhtä tapausta tutkimalla ”voidaan päästä tarkastelemaan läheltä niitä olosuhteita, jännitteitä ja tapahtumakulkuja, jotka toimivat muutoksen käynnistäjänä tai sen

¹⁴² Tapaustutkimusta voidaan perustellusti kutsua metodin sijasta myös tutkimustavaksi tai –strategiaksi, koska tapaustutkimus pitää itsessään sisällään useita erilaisia tutkimusmenetelmiä (Bamberg ym. 2007, 9).

¹⁴³ Sprinz & Wolinsky-Nahmias 2004, 4–7.

¹⁴⁴ Bennett & Elman 2007, 171.

¹⁴⁵ Bennet 2004, 19–21.

¹⁴⁶ Peltola 2007, 111.

¹⁴⁷ Leino 2007, 214–215.

*mekanismeina*¹⁴⁸. Tapaustutkimuksen avulla voidaan pyrkiä ymmärtämään inhimillistä toimintaa myös yhtä tapausta yleisemmällä tasolla. Yleistämisen sijaan voidaan puhua myös tutkimustulosten siirrettävyydestä.¹⁴⁹

4.1. Tutkimusasetelma

Tapaustutkimuksen tavoitteena on ”*lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja olosuhteista, joiden lopputuloksena tapauksesta tuli sellainen kuin tuli*”¹⁵⁰ sekä tarkastella samalla yleisemmällä tasolla sitä ilmiötä, jonka esiintymä kyseinen tapaus on¹⁵¹. Tutkimuksen kohde ei siis ole yhtä kuin tapaus, vaan pikemminkin asia, jota kyseinen tapaus ilmentää¹⁵². Tapaus puolestaan on tutkijaa kiinnostavan tapahtuman yksi esiintymä¹⁵³. Jo sana ’tapaus’ itsessään viittaa siihen, että kyseessä on tapaus *jostakin*¹⁵⁴.

Tässä pro gradu –työssä tutkimuksen kohteena on ihmisoikeusnormien diffuusio. Tutkimusteorian¹⁵⁵ käytän Rissen ja Sikkinkin kehittämää spiraalimallia, johon olen Rissen tavoin yhdistänyt Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriaa. Tutkittavaksi tapaukseksi olen valinnut Tunisian valtion.

Maantieteellisesti Tunisia edustaa Maghrebin maita tai laajemmin Pohjois-Afrikkaa. Tunisia oli pitkään yksi Ranskan siirtomaista ja siirtomaataustalla on luonnollisesti ollut merkittävä vaikutus siihen, minkälaiseksi Tunisian valtio on kehittynyt.¹⁵⁶ Rakenteellisesti Afrikan muslimimaat muistuttavat pitkälti Euroopan valtioita eikä niissä ole omaksuttu islamistista regiimiä¹⁵⁷. Päinvastoin, Tunisiassa ihmisoikeusloukkauksia on historian saatossa perusteltu maan sisäistä turvallisuutta sekä länsimaisia arvoja uhkaavalla islamismilla, jota on myös käytetty perusteena

¹⁴⁸ Laine & Peltonen 2007, 93.

¹⁴⁹ Leino 2007, 214–215.

¹⁵⁰ Bamberg ym. 2007, 9–10.

¹⁵¹ Bennett 2004, 20–21.

¹⁵² Bamberg ym. 2007, 9–10.

¹⁵³ Bennett 2004, 20–21.

¹⁵⁴ Bamberg ym. 2007, 9–10.

¹⁵⁵ Peuhkuri (2007, 131–133) jakaa teorialat yleisiin ja tutkimusteorioihin. Tutkimusteorioilla hän viittaa yleisiä teorioita rajatumpiin teorioihin, ”joilla on yleisiä teorioita välittömämpi yhteys tutkimuksen ongelmanaseteluun ja empiiriseen kohteeseen”. Yleisenä teoriana työssäni toimii sosiaalinen konstruktivismi.

¹⁵⁶ Gränzer 1999, 109–110.

¹⁵⁷ El Naiem 1984, 86–87.

hallitusvallan sekä erilaisten turvallisuustoimien lisäämiselle maassa¹⁵⁸. Islamilla on maan valtauskontona kuitenkin väistämättä merkittävä vaikutus niin ihmisten asenteisiin, sosiaalisiin normeihin kuin ihmisoikeusinstituutioihinkin¹⁵⁹.

Terrorisminvastaisessa toiminnassa Tunisia on asettunut tukemaan länsimaita¹⁶⁰. Muutenkin Tunisiaa yleensä pidetään yhtenä Pohjois-Afrikan ”länsimaalaistuneimmista” maista. Tunisia on riippuvainen hyvistä kauppasuhteistaan Euroopan maiden kanssa sekä EU:lta saamastaan taloudellisesta tuesta. Yhtenä strategisena prioriteettina onkin maassa pidetty integraatiota Euroopan talouksien kanssa.¹⁶¹

Samalla Tunisia on yksi niistä maista, joihin YK:n erityisraportoija on nähnyt aiheelliseksi tehdä maavierailun koskien ihmisoikeuksien asemaa terrorisminvastaisessa toiminnassa. Tunisiassa oli pitkään vallassa autoritaarinen regiimi, jolloin kansalaisyhteiskunnalla on perinteisesti ollut heikko asema¹⁶². Tunisia on myös maa, jossa ihmisoikeusjärjestöjen toimintamahdollisuudet ja ilmaisunvapaus ovat olleet rajallisia. Monien muiden ”vähemmän kehittyneiden” maiden tavoin Tunisiassa on korostettu ensisijaisesti taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia poliittisten oikeuksien sijaan.¹⁶³ Nyt Tunisia kuitenkin kuuluu niihin maihin, joissa demokratiakehitystä pidetään hyvin mahdollisena. Tunisia on nähty myös mahdollisena suunnannäyttäjänä sitä ympäröiville valtioille.¹⁶⁴

Rissen mukaan Tunisia oli vuonna 1999 heidän tutkimistaan valtioista ainoa, joka ei edennyt spiraalimallissa niin, että argumentaatio olisi tuonut mukanaan muutoksia valtion toimintapolitiikkaan¹⁶⁵. Näin ollen Tunisiaa voidaan pitää epätodennäköisimmin teoriaa tukevana tapauksena. Mikäli kuitenkin osoittautuu, että Tunisian ihmisoikeustilanne on viimeisen kymmenen vuoden aikana edennyt spiraalimallin mukaisesti, sillä on huomattava teoriaa vahvistava vaikutus.

¹⁵⁸ Gränzer 1999; 114, 129.

¹⁵⁹ El Naiem 1984, 75.

¹⁶⁰ Bengtsson 2009, 87–88.

¹⁶¹ Mednicoff 2003, 74.

¹⁶² Gränzer 1999, 109–110.

¹⁶³ Van Hüllen 2012, 123–127.

¹⁶⁴ Perthes 2011, 73-76.

¹⁶⁵ Risse 1999, 554.

Oman tutkimukseni tavoitteena onkin osittain myös teorian testaaminen. Pysin tutkimuksessani kartoittamaan sitä, onko Tunisian ihmisoikeustilanne edennyt spiraalimallin ja kommunikatiivisen toiminnan teorian mukaisesti. Kommunikatiivisen toiminnan teorian osalta olen erityisesti kiinnostunut siitä, voidaanko edunvalvontaverkostojen ja Tunisian valtion välille nähdä muodostuneen dialoginen yhteisymmärrys, jossa molemmat tunnustavat toisensa tasaveroisina keskustelukumppaneina ja ovat valmiita muuttamaan omaa toimintaansa.

4.2. Tutkimusstrategia

Riippuva muuttuja, jota pyrin tutkimuksessani ennustamaan ja selittämään, on ihmisoikeuksien institutionalisoituminen osaksi kansallisia käytäntöjä eli ihmisoikeusnormien diffuusio. Riippumattomat muuttujat, eli riippuvaan muuttujaan vaikuttavat tekijät¹⁶⁶, samoin kuin hypoteesit, on omassa tutkimuksessani johdettu spiraalimalli-teoriasta. Lisäksi pyrin tässä luvussa erittelemään, minkä kolmesta aiemmin mainitusta toimintalogiikasta – instrumentaalinen, normatiivinen tai kommunikatiivinen rationaalisuus – olettaisin olevan hallitseva spiraalimallin kussakin vaiheessa. Riippumattomat muuttujat, hypoteesit sekä ennakkokäsitykset vallitsevasta toimintalogiikasta kussakin vaiheessa on koottu tämän luvun lopussa olevaan taulukkoon.

Spiraalimalli lähtee liikkeelle siitä, kun ylikansalliset edunvalvontaverkostot saavat tietoa valtion huonosta ihmisoikeustilanteesta¹⁶⁷. Tunisian tapauksessa tällainen tietoisuus on ollut olemassa jo vuosikymmeniä. Siitä huolimatta esimerkiksi YK:n ihmisoikeusraportoijan antamien lausuntojen jälkeen ihmisoikeusjärjestöjen toiminnassa on havaittavissa aktivoitumista. Tällä perusteella voidaan olettaa, että vaikka yleiskäsitys maan huonosta ihmisoikeustilanteesta onkin ollut olemassa jo pitkän aikaa, uuden tiedon tuleminen julkisuuteen saa ihmisoikeusjärjestöt aktivoitumaan kansainvälisten organisaatioiden ja valtioiden mobilisoimiseksi. Näin ollen tiedon lisääntyminen toimii tutkimuksessa riippumattomana muuttujana, joka vaikuttaa prosessin kulkuun. Tässä vaiheessa spiraalimallia ylikansalliset edunvalvontaverkostot pyrkivät painostamaan valtiota norminmukaiseen

¹⁶⁶ Bennett & George 2005, 79.

¹⁶⁷ Risse & Sikkink 1999, 20–35.

käyttäytymiseen esimerkiksi hyödyllisyyslaskelmia manipuloimalla. Muun muassa valtioille annettava taloudellinen tuki tai kauppasuhteiden jatkuminen voidaan asettaa riippuvaisiksi ihmisoikeustilanteen paranemisesta. Näin ollen toiminta perustuu oletettavasti ensisijaisesti instrumentaalisen rationaalisuuden logiikkaan.

Spiraalimallin toisessa vaiheessa ihmisoikeusnormeja rikkova valtio yleensä kieltää ihmisoikeusnormien validiteetin, mistä seuraa jatkuvaa painostusta ylikansallisilta edunvalvontaverkostoilta¹⁶⁸. Edunvalvontaverkostojen toiminta pohjautuu edelleen lähinnä instrumentaalisen rationaalisuuden logiikkaan. Koska sillä, miten kyseinen valtio reagoi ylikansallisten edunvalvontaverkostojen painostukseen, on olennaista merkitystä spiraalimallin etenemisen kannalta, tätä voidaan pitää toisena riippumattomana muuttujana. Hypoteesin mukaan ihmisoikeusnormien diffuusion eteneminen spiraalimallin mukaisesti edellyttää, että kyseinen valtio ensin itse kieltää normien validiteetin.

Spiraalimallin kolmannessa vaiheessa valtiot tekevät joitain myönnytyksiä ihmisoikeusverkostojen painostuksen edessä. Nämä toimet perustuvat ennen kaikkea instrumentaaliseen rationaalisuuteen. Toisaalta myönnytysten taustalla voi olla myös normatiivinen rationaalisuus, jos valtion tavoitteena on tulla tunnistetuksi tietyn yhteisön, kuten demokraattisten valtioiden, edustajana. Suurin merkitys näillä myönnytyksillä on paikallistason toimijoiden toimintaedellytyksien paranemisen kannalta. Kansalliset ihmisoikeusjärjestöt vahvistuvat ja monipuolistuvat saadessaan tukea toiminnalleen kansainväliseltä tasolta.¹⁶⁹

Kun spiraalimallin toisessa vaiheessa kyse oli pikemminkin kohdevaltion reaktioista retorisella tasolla, kolmannen vaiheen kehittymisen kannalta merkittävää on, minkälaisiin toimiin maan sisällä ryhdytään. Tässä on siis kolmas tutkimuksen kannalta keskeinen riippumaton muuttuja. Oletettavasti ihmisoikeusnormien diffuusion eteneminen edellyttää, että maan sisällä ryhdytään myös jonkinlaisiin käytännön toimiin. Toinen tässä vaiheessa merkittävä tekijä on se, miten hyvin edunvalvontaverkostot onnistuvat mobilisoimaan kansainvälisiä organisaatioita ja toisia valtioita. Neljäs riippumaton muuttuja onkin siis ”ulkopuolisten” toimijoiden

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Ibid.

suhtautuminen tilanteeseen. Oletus on, että mitä enemmän tukea kansainväliseltä tasolta saadaan, sitä paremmin kansalliset järjestöt pääsevät kehittymään, mikä puolestaan edistää ihmisoikeusnormien diffuusiota maan sisällä.

Spiraalimallin neljännessä vaiheessa valtio hyväksyy ihmisoikeuksien validiteetin ratifioimalla kansainvälisiä sopimuksia ja sisällyttämällä ihmisoikeusnormistoa kansalliseen lainsäädäntöön. Valtio on valmis dialogiin ja puolustaa ihmisoikeuksia johdonmukaisesti muutenkin kuin pelkästään tietyn kohdeyleisön edessä. Valtion toiminta ei kuitenkaan ole välttämättä vielä samalla tasolla retoriikan kanssa. Ihmisoikeusloukkaukset saattavat jatkua etenkin alemmilla tasoilla.¹⁷⁰

Tässä vaiheessa merkittävänä riippumattomana muuttujana toimii se, miten ihmisoikeudet huomioidaan lainsäädännössä. Oletettavasti mitä paremmin ihmisoikeudet on huomioitu lainsäädännössä, sitä pikemmin ne alkavat toteutua myös käytännössä. Toinen tässä vaiheessa keskeinen muuttuja on dialogisen yhteisymmärryksen syntyminen valtion ja ylikansallisten edunvalvontaverkostojen välille. Rissen mukaan spiraalimallin edetessä on odotettavissa alunperin välineellisen toiminnan kehittyminen kohti dialogia, jossa molemmat osapuolet tunnustavat toisensa ja yrittävät löytää yhteisen määritelmän ihmisoikeustilanteesta ja sitä ohjaavista normeista¹⁷¹. Toisaalta valtio saattaa sitoutua kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin myös siitä syystä, että se tunnistettaisiin kuuluvaksi demokraattisten valtioiden joukkoon.

Kun valtiot ovat täysin hyväksyneet kansainväliset ihmisoikeusnormit ja sitoutuneet noudattamaan niitä kaikessa toiminnassaan, ollaan päästy spiraalimallin viidenteen ja viimeiseen vaiheeseen. Tässä vaiheessa ihmisoikeusnormit on institutionalisoitu kansallisella tasolla ja niiden kunnioittamisesta on tullut osa tavanmukaista toimintaa.¹⁷² Samalla voidaan olettaa, että valtion ja ylikansallisten edunvalvontaverkostojen välille on syntynyt dialoginen yhteys, jossa molemmat osapuolet kuuntelevat toisiaan ja ovat valmiita muuttamaan käsitystään vallitsevista normeista keskinäisen kommunikation pohjalta.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Risse 1999; 543, 550.

¹⁷² Risse & Sikkink 1999, 20–35.

	VAIHE 1	VAIHE 2	VAIHE 3	VAIHE 4	VAIHE 5
Riippumaton muuttuja	tiedon lisääntyminen	valtion reaktio retoriikan tasolla	valtion reaktio käytännön tasolla, ulkopuolisten toimijoiden reaktio	oikeuksien lainsäädännöllinen asema, dialogin syntyminen	
Hypoteesi	tiedon lisääntyminen edesauttaa diffuusiota	oikeuksien kieltäminen edesauttaa diffuusiota	käytännön toimiin ryhtyminen edesauttaa diffuusiota, ulkopuolisten toimijoiden aktiivisuus edesauttaa diffuusiota	oikeuksien lainsäädännöllisen aseman vahvistuminen edesauttaa diffuusiota, dialogin syntyminen edesauttaa diffuusiota	
Oletettu toimintalogiikka	instrumentaalinen rationaalisuus	instrumentaalinen rationaalisuus	instrumentaalinen rationaalisuus, normatiivinen rationaalisuus	instrumentaalinen rationaalisuus, normatiivinen rationaalisuus, kommunikatiivinen rationaalisuus?	kommunikatiivinen rationaalisuus

Taulukko 1. Spiraalimallin kussakin vaiheessa (1-5) keskeiset riippumattomat muuttujat, hypoteesit sekä ennakkokäsitykset vallitsevasta toimintalogiikasta¹⁷³.

4.3. Prosessinjaljitys

Yleisin tapa toteuttaa yhteen tapaukseen keskittyvää tapaustutkimusta on prosessinjaljitys. Tämän tutkimusmetodin kehittäjiä ovat muun muassa Alexander L. George ja Andrew Bennett¹⁷⁴. Collier määrittelee prosessinjaljittämisen tutkimuskysymysten ja tutkijan asettamien hypoteesien valossa valitun todistusaineiston systemaattiseksi tarkastelemiseksi. Prosessinjaljittämisen tarkoituksena on analysoida muutoksen liikeratoja, joten jokaisen vaiheen kuvaileminen on erityisen tärkeää. Prosessinjaljittäminen on analyyttinen työkalu, jonka avulla voidaan tehdä päätelmiä todistusaineiston pohjalta. Prosessinjaljittämisen avulla voidaan tunnistaa ja kuvailla uusia sosiaalisia ja poliittisia ilmiöitä, arvioida

¹⁷³ Ks. Ibid.

¹⁷⁴ Collier 2011, 823–824.

aikaisempia tai tehdä uusia hypoteeseja sekä perehtyä kausaalisiin mekanismeihin.¹⁷⁵ Tarkkailemalla sitä prosessia, joka on johtanut tiettyyn lopputulokseen, mahdolliset syyt ja taustatekijät voidaan rajata entistä paremmin. Aina vaihtoehtoisten selitysten poissulkeminen ei kuitenkaan ole mahdollista ja näin ollen myös niiden tarkasteleminen voi olla olennaista teorian kehittämisen kannalta.¹⁷⁶

Jos käytetty teoria on niin pitkälle kehittynyt, että sen pohjalta voidaan ennustaa tietynlaisiin tuloksiin johtavia kausaalisia prosesseja, prosessinjaljityksen avulla voidaan arvioida näitä teorian tuottamia ennustuksia¹⁷⁷. Spiraalimallin kohdalla prosessin eri vaiheet on esitetty selkeästi, mikä mahdollistaa ennusteiden tekemisen ja näiden hypoteesien testaamisen valittua tapausta vasten.

Prosessin jäljittämisessä keskitytään siihen, toimivatko oletettujen syiden ja seurausten väliset muuttujat teorian ennustamalla tavalla. Deduktiivisessa tutkimuksessa tutkija käyttää teoriaa tehdäkseen ennusteita, joiden toimivuutta hän sitten testaa. Tällaisessa tutkimuksessa voidaan testata myös useita vaihtoehtoisia hypoteeseja. Lisäksi tutkimusprosessin aikana on hyvä pysyä avoimena uusille muuttujille, joiden vaikutusta ei alkuperäisissä hypoteeseissa ole huomioitu. Näin voidaan saada aikaan myös uusia hypoteeseja.¹⁷⁸

Prosessinjaljityksen heikkoutena on, että lopputulos saattaa vääristyä jonkin muuttujan jäädessä tutkimuksen ulkopuolelle. Käytännön syistä on myös mahdoton tarkastella prosessin jokaista yksityiskohtaa. Aina tarvittavaa todistusaineistoa ei välttämättä ole saatavilla tai tutkijalla ei ole mahdollista käydä sitä läpi kokonaisuudessaan.¹⁷⁹ On myös mahdollista, että tutkija ylitulkitsi aineistoa siten, että se vastaisi mahdollisimman hyvin hänen ennakkotuntemustaan aiheesta ja käyttämästään teoriasta¹⁸⁰.

Prosessinjaljitys edellyttää, että löydetään sellainen todistusaineisto, jonka perusteella päätelmiä voidaan tehdä. Tarkoituksena on tämän aineiston pohjalta avata

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Bennett & George 2005, 207.

¹⁷⁷ Emt., 217.

¹⁷⁸ Bennett 2004, 22–24.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Collier 2011, 824.

tapahtumien kulkua ajan kuluessa. Muutoksen kuvaaminen edellyttää, että tutkija pystyy myös antamaan kattavan kuvan asiantilasta muutosprosessin eri hetkillä.¹⁸¹ George ja Bennett kehottavat primääriaineistoa tarkasteltaessa huomioimaan kuka puhuu kenelle, mitä tarkoitusta varten ja missä olosuhteissa. On siis syytä pohtia, mitä tarkoitusta varten tarkasteltavat dokumentit alun perin luotiin ja mikä on niiden keskinäinen suhde.¹⁸²

4.4. Aineiston esittely

Omassa tutkimuksessani primääriaineistona toimii yhtäältä Tunisian entisen presidentin Ben Alin puheet ja lehtihaastattelut sekä toisaalta ihmisoikeusjärjestöjen julkaisemat, Tunisian ihmisoikeustilannetta ja terrorisminvastaista toimintaa koskevat dokumentit. Näiden tukena käytän myös raporttia, jonka YK:n erityisraportoija ihmisoikeuksien turvaamisesta terrorisminvastaisessa taistelussa julkaisi Tunisiaan suuntautuneen maavierailunsa päätteeksi loppuvuodesta 2010.

Suurin osa analysoimistani Ben Alin puheista on pidetty erilaisilla kansainvälisillä foorumeilla, kuten kansainvälisissä konferensseissa ja arabimaiden yhteistyöelimissä. Lisäksi aineiston joukossa on Ben Alin pitämiä uudenvuodenpuheita, joiden kohdeyleisönä ovat olleet ensisijaisesti Tunisian kansalaiset. Suurin osa puheista sijoittuu kuitenkin nimen omaan arabimaiden välisiin konferensseihin. Afrikan Unionin kokoontumisissa tai muissa koko Afrikan laajuisissa foorumeissa Ben Ali on puhunut pikemminkin perinteisemmistä turvallisuushista kuten alueellisista konflikteista ja kasvavasta rikollisuudesta. Näin ollen suurin osa näistä puheista on karsiutunut pois analysoitavan aineiston joukosta, koska niissä ei käsitellä terrorisminvastaista toimintaa.

Tunisian vahvat siteet entiseen siirtomaaisäntäänsä Ranskaan on havaittavissa siitä, että Ben Alin haastatteluja on julkaistu myös ranskalaisissa lehdissä ja mailla on omia kahdenvälisiä foorumeita, joilla Ben Ali on ottanut kantaa myös ihmisoikeus- ja terrorismintorjunta-asioihin. Ben Alin puheiden lisäksi yritin alun perin löytää myös eri ministereiden lausuntoja, mutta lähestulkoon pääsääntöisesti myös ministeritason

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Bennett & George 2005, 100.

kokouksissa maata on edustanut presidentti tai vaihtoehtoisesti esimerkiksi sisäministeri on voinut pitää puheen presidentin nimissä.

Ylikansallisia edunvalvontaverkostoja työssäni edustavat kansainvälisistä järjestöistä *Amnesty International* (AI) ja *Human Rights Watch* (HRW). Tunisialaisia järjestöjä työssäni edustavat puolestaan *Association de lutte contre la torture en Tunisie* (ALTT)¹⁸³ ja *Comité pour le respect des libertés et des droits de l'homme en Tunisie* (CRLDHT)¹⁸⁴. Näiden lisäksi käytän aineistona ranskalaisen *Action des Chrétiens pour l'abolition de la torture* (l'ACAT-France)¹⁸⁵ -järjestön raporttia sekä yhdysvaltalaisen *National Lawyers Guildin*¹⁸⁶, englantilaisen *Haldane Society of Socialist Lawyers'n*¹⁸⁷ ja turkkilaisen *Mazlumderin*¹⁸⁸ yhteisraporttia.

Ihmisoikeusjärjestöjen julkaisemien kirjoitusten kohdeyleisönä ovat yhtäältä erilaiset kansainväliset organisaatiot sekä valtiot, joita ihmisoikeusjärjestöt yrittävät mobilisoida tilanteen muuttamiseksi. Toisaalta järjestöt suuntaavat puheensa myös Tunisian valtiolle, jonka ne toivovat muuttavan käsitystään oman maansa tilanteesta tai vähintäänkin ryhtymään toimiin oman maineensa pelastamiseksi.

¹⁸³ ALTT on tunisialainen vuonna 2003 perustettu järjestö, jonka tavoitteena on edistää kidutuksen suojaa lainsäädännössä, tunnistaa ja jäljittää kidutustapauksia sekä antaa lääketieteellistä ja juridista apua kidutuksen uhreille. Ben Alin regiimin aikana järjestön toimintaa hankaloitettiin muun muassa kieltämällä siltä virallinen toimilupa.

¹⁸⁴ CRLTDH on Tunisiassa toimiva järjestö, jonka tavoitteena on vapauksien, ihmisoikeuksien ja demokratian edistäminen.

¹⁸⁵ L'ACAT-France on Ranskassa vuonna 1974 perustettu kristillinen järjestö, jonka tavoitteena on taistella kidutusta ja kuolemantuomiota vastaan sekä suojella näiden uhreja ympäri maailmaa.

¹⁸⁶ *National Lawyers Guild* on vuonna 1937 perustettu voittoa tavoittelematon järjestö, joka kokoaa yhteen muun muassa asianajajia ja oikeustieteiden opiskelijoita. Järjestön tavoitteena on edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta sekä tukea progressiivisia sosiaalisia liikkeitä.

¹⁸⁷ *Haldane Society of Socialist Lawyers* on vuonna 1930 perustettu järjestö, joka toimii keskustelufoorumina lakia ja oikeusjärjestelmää koskevissa kysymyksissä sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Toiminnan lähtökohtana on sosialistinen ajattelu, mutta järjestö ei ole sitoutunut mihinkään poliittiseen puolueeseen.

¹⁸⁸ *Mazlumder* on vuonna 1991 perustettu turkkilainen ihmisoikeusjärjestö, joka tunnetaan parhaiten työstään uskonnollisiin syihin perustuvaa syrjintää vastaan.

5. Ihmisoikeusnormien diffuusio Tunisiassa 2001-2011

Tässä luvussa analysoin Rissen ja Sikkinkin spiraalimallin valossa Tunisian ihmisoikeustilannetta vuosina 2001-2011. Erityisesti analyysin keskiössä ovat terrorisminvastaiseen toimintaan liittyvät ihmisoikeudet. Pyrin tunnistamaan aineistosta spiraalimallin eri vaiheita ja analysoin samalla sitä, mihin kolmesta aiemmin mainitusta toimintalogiikasta; instrumentaaliseen, normatiiviseen vai kommunikatiiviseen rationaalisuuteen, Tunisian tapahtumat ovat kulloinkin pohjanneet. Samalla pyrin hahmottamaan, onko toimijoiden välille muodostunut niin sanottu kommunikatiivinen yhteys, jonka kautta molemmat toimijat olisivat muokanneet ymmärrystään tapahtumista. Jotta pystyisin tuomaan esille erilaisia muutoksen liikeratoja, pyrin antamaan analysoimani aineiston puitteissa mahdollisimman kattavan kuvan Tunisian tilanteesta eri vaiheissa. Selvyiden vuoksi pyrin esittämään tapahtumat kronologisessa järjestyksessä siten, että aloitan aineiston tarkastelun vuoden 2001 tapahtumista ja päätän analyysin vuoteen 2011.

5.1. Tieto heikentyneestä ihmisoikeustilanteesta leviää ja ihmisoikeusjärjestöjen toiminta hankaloituu

Maaliskuussa 2001 yhdeksän järjestötoimijaa; *Amnesty International*, *Avocats sans frontières*, *Euro-Med Human Rights Network*, *International Federation for the Leagues of Human Rights*, *Human Rights Watch*, *International Service for Human Rights*, *Observatory for the Protection of Human Rights Defenders*, *Reporters Without Borders* ja *World Organization Against Torture* julkaisivat yhteisen raportin koskien Tunisian ihmisoikeustilanteen heikkenemistä. Järjestöjen mukaan tietoisuus Tunisian heikosta ihmisoikeustilanteesta oli jo vuonna 2001 laajalti levinnyt EU-maiden keskuudessa. YK:n ihmisoikeusmekanismien kautta tämä koruton kuva oli kantautunut myös Euroopan ulkopuolelle.¹⁸⁹

Raportin mukaan Tunisian ihmisoikeustilanne oli kuitenkin heikentynyt entisestään viimeisen vuoden sisällä. Etenkin fyysisen voiman käyttö rauhanomaisia ihmisoikeusaktivisteja kohtaan oli lisääntynyt. Myös kansainvälisten organisaatioiden delegaatiot olivat joutuneet siviiliasuisten poliisien pahoinpitelemiksi. Ahdistelu ei

¹⁸⁹ Amnesty International 2001a.

kohdistunut ainoastaan ihmisoikeusaktivisteihin itseensä, vaan myös heidän sukulaisensa olivat joutuneet alistamisen kohteiksi. Näiden toimien tarkoituksena oli hiljentää ja rankaista ihmisoikeuksien puolustajia.¹⁹⁰

Edellisessä luvussa tehdyn ensimmäisen hypoteesin mukaan tiedon lisääntymisen pitäisi edesauttaa ihmisoikeusnormien diffuusion etenemistä. Vaikka jonkinasteinen tietämys Tunisian heikosta ihmisoikeustilanteesta oli ollut olemassa jo pidemmän aikaa, voidaan siis ajatella, että uuden tiedon leviäminen mahdollisti spiraalimallin käynnistymisen Tunisiassa uudelleen.

Raportin mukaan tunisialaisessa mediassa ei millään tavalla käsitelty paikallisilta tai kansainvälisiltä ihmisoikeusjärjestöiltä tulleita tietoja koskien maan heikkoa ihmisoikeustilannetta. Jatkuva valvonta sekä posti-, puhelin-, faksi-, ja Internet-yhteyksien katkaiseminen vaikeuttivat järjestöjen edustajien yhteydenpitoa keskenään sekä ulkomaisten tukijärjestöjen kanssa. Kansainvälisten ihmisoikeusjärjestöjen sekä YK:n ihmisoikeuselinten Internet-sivut olivat Tunisiassa kiellettyjen listalla. Myös muiden sivujen käyttöä rajoitettiin. Uusien kansalaisten oikeuksia puolustavien järjestöjen toiminta pyrittiin tukahduttamaan sillä, ettei järjestöille myönnetty toimilupia. Tällä perusteella järjestöjen perustajia puolestaan ahdisteltiin, koska he ylläpitivät luvattomia järjestöjä. Myös ihmisoikeusaktivistien perheenjäsenten ja sukulaisten matkustusvapautta rajoitettiin. Monet, joilla on oli yhteyksiä ”laittomiin” islamistisiin tai vasemmistolaisiin oppositioryhmittymiin, joutuivat syytetyiksi ”rikollisjengiin kuulumisesta”. Näin hallitus pyrki leimaamaan syytetyt vaarallisiksi rikollisiksi tai jopa terroristeiksi.¹⁹¹

Vuoden 2001 lokakuussa aikaisemman raportin laatineet järjestöt julkaisivat vielä päivitetyn version raportista koskien Tunisian ihmisoikeustilanteen jatkuvaa heikkenemistä. Raportin mukaan Tunisian auktoriteetit pyrkivät estämään erityisesti *Ligue Tunisienne des Droits de l’Homme* (LTDH) –järjestön toimintaa. Järjestöä kiellettiin pitämästä kokouksiaan julkisilla paikoilla ja sen jäsenten pääsyä kokouspaikoille rajoitettiin. Järjestön puheenjohtajaa ja varapuheenjohtajaa vastaan nostettiin syyte ”valheellisen tiedon levittämisestä” sekä ”laillisen järjestyksen

¹⁹⁰ Ibid.

¹⁹¹ Ibid.

uhmaamisesta”. Lisäksi kahta muuta LTDH:n jäsentä pyrittiin raportin mukaan mustamaalaamaan mediassa.¹⁹²

Samanlaisen ahdistelun kohteeksi joutuivat myös monien muiden järjestöjen jäsenet ja johtohahmot. Heidän toimintaansa pyrittiin vaikeuttamaan muun muassa puhelin- ja postiliikenteen katkaisemisella sekä matkustusvapauden rajoittamisella. Vastaavasti kansainvälisten ihmisoikeusjärjestöjen edustajia ja ulkomaalaisia toimittajia oli estetty pääsemästä maahan. AI:n virallisen Tunisian-vierailun aikana siviiliasuiset poliisit pidättivät ja pahoinpitelivät kaksi AI:n edustajaa vieden samalla heidän matkatavaransa, mukaan lukien tietokoneet ja kaikki dokumentit. Tunisian viranomaiset eivät jälkikäteenkään myöntäneet tilanteen vakavuutta. Kyseinen tapahtuma ei ilmeisesti johtanut minkäänlaiseen poliisitutkintaan. Lisäksi AI:n edustajia tavanneet paikalliset ihmisoikeusaktivistit ja heidän perheensä kertoivat joutuneensa siviiliasuisten poliisien tarkkailun kohteeksi tapaamisten jälkeen. Ainakin yksi heistä oli saanut poliisilta myös tappouhkauksia, joiden avulla poliisi yritti estää aktivisteja tapaamasta AI:n edustajia.¹⁹³

National Lawyers Guild, Haldane Society of Socialist Lawyers ja *Mazlumder* esittävät julkaisemassaan raportissa, että vuosi 2001 oli käännekohta myös Tunisian ja länsimaiden välisten suhteiden kannalta. Syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen ennestäänkin Amerikka-myönteisenä tunnettu Ben Ali ilmaisi tukensa Yhdysvaltain julistamalle terrorisminvastaiselle sodalle. Yhteistyö terrorismin torjumiseksi lähensi Tunisian välejä myös Euroopan maihin. Raportin mukaan Ben Alin retoriikassa tapahtui selvä muutos Yhdysvaltain terrorisminvastaisen sodan alettua, jolloin Ben Ali pyrki selkeästi liittoutumaan länsimaiden kanssa. Osallistumalla aktiivisesti terrorisminvastaiseen toimintaan Ben Ali teki palveluksen länsimaille ja sai vastalahjaksi sekä taloudellisia että poliittisia etuja.¹⁹⁴ Vastineeksi Tunisian yhteistyöhalukkuudesta USA oli valmis jättämään Tunisiassa tapahtuneet ihmisoikeusloukkaukset huomiotta. Tunisia sai myös taloudellista tukea

¹⁹² Amnesty International 2001b.

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ National Lawyers Guild ym. 2011, 9–10.

Yhdysvalloilta ”demokratian ja markkinatalouden edistämiseksi”¹⁹⁵. Juuri tällä aikakaudella Tunisian ihmisoikeusloukkaukset pahenivat entisestään.¹⁹⁶

National Lawyers Guild ym. toteavat raportissaan, että Tunisia ja Yhdysvallat jakoivat yhteisen narratiivin, jonka mukaan islamistit uhkasivat Ben Alin regiimiä. Pelko siitä, mikä voisi olla vaihtoehto Ben Alin maalliselle regiimille, lisäsi Ben Alin kannatusta Yhdysvaltain silmissä.¹⁹⁷ Aikaisemman tutkimuksen perusteella alistavia käytäntöjä on Tunisiassa perusteltu islamismin uhalla jo paljon ennen terrorisminvastaisen sodan alkamista¹⁹⁸. Terrorismin uhan korostuminen länsimaissa on kuitenkin tarjonnut Ben Alille uuden mahdollisuuden käyttää islamismin torjumista poliittisena välineenä. ALTT:n ja CRLDHT:n mukaan terrorisminvastainen sota tarjosi Tunisialle mahdollisuuden jatkaa ihmisoikeusloukkauksia ja rajoittaa kansalaisyhteiskunnan toimintaa¹⁹⁹.

Tarkastelemani aineiston perusteella ei ole mahdollista havaita Ben Alin retoriikassa terrorisminvastaisen sodan alettua tapahtunutta muutosta, koska tarkastelemani ajanjakso alkaa vasta vuodesta 2001. Sen sijaan Ben Alin puheista on selkeästi havaittavissa, että hän pyrkii esittämään Tunisian ”yhtenä länsimaista” ja aktiivisimmista terrorisminvastaisen sodan tukijoista.

5.2. Ylikansallinen edunvalvontaverkosto aktivoituu

Keckin ja Sikkinkin mukaan ylikansallisia edunvalvontaverkostoja syntyy todennäköisimmin nimenomaan silloin, kun paikallisten ryhmittymien ja hallitusten väliset kommunikaatiokanavat eivät toimi riittävän tehokkaasti. Tällaisessa tilanteessa aktivistit helposti hakevat tukea kansainväliseltä tasolta. Paikalliset järjestöt jakavat tietonsa kansainvälisten järjestöjen kanssa, jotka sitten pyrkivät vaikuttamaan tilanteeseen joko hallitustenvälisten organisaatioiden tai omien hallitustensa kautta. Tätä voidaan kutsua niin sanotuksi bumerangimalliksi.²⁰⁰

¹⁹⁵ Emt., 10.

¹⁹⁶ Emt., 26.

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ Ks. esim. Gränzer 1999; 114, 129.

¹⁹⁹ ALTT & CRLDHT 2008, 18.

²⁰⁰ Keck & Sikkink 1998; 12–13, 117.

Tunisian tapauksessa paikallisten ihmisoikeusjärjestöjen kuten LTDH:n toimintaedellytykset ovat olleet pitkään hyvin rajalliset. Varhaisimmasta aineistosta ei käy selvästi ilmi, ovatko tunisialaiset järjestöt aktiivisesti hakeneet tukea kansainväliseltä tasolta. Sen sijaan esimerkiksi vuonna 2008 julkaisemassaan raportissa ALTT ja CRLDHT pyytävät apua toisilta kansallisilta ja kansainvälisiltä järjestöiltä ja kiittävät saamastaan tuesta²⁰¹. Myös EU on avustanut tunisialaisten järjestöjen toimintaa. Tunisian viranomaiset ovat kuitenkin kaiken aikaa pyrkineet rajoittamaan kansallisten järjestöjen avunsaantia ja yhteydenpitoa ulkomaille.

Vuoden 2001 maaliskuussa julkaistun raportin yhteydessä yhdeksän järjestötoimijaa vetosivat yhdessä EU:n ministerineuvostoon sekä komissioon, että nämä ottaisivat EU:n ja Tunisian välisen assosiaatiosopimuksen puitteissa esille huolensa maan heikosta ihmisoikeustilanteesta. Järjestöt painottavat vetoamuksessaan, että on EU-toimijoiden velvollisuus lähestyä asiaa konkreettisesti ja ottaa käyttöön jonkinlainen mekanismi maan ihmisoikeustilanteen valvomiseksi sekä todellisen edistyksen aikaansaamiseksi. Järjestöjen mukaan Tunisian ihmisoikeustilanne on huonontunut EU:n ja Tunisian välisen assosiaatiosopimuksen solmimisen jälkeen²⁰², mikä muodostaa välittömän haasteen EU:n politiikalle Tunisiaa kohtaan. Järjestöt muistuttavat, että se, miten EU etenee Tunisian suhteen, vaikuttaa EU:n uskottavuuteen ja tehokkuuteen myös muiden Välimeren alueen maiden silmissä.²⁰³ Järjestöt pyrkivät mobilisoimaan EU:ta vetoamalla erityisesti EU:n omiin sopimuksiin ja lausuntoihin, jotka järjestöjen mukaan asettavat EU:lle tietynlaisia velvollisuuksia. Järjestöt siis perustavat argumenttinsa ennen kaikkea normatiivisen rationaalisuuden varaan.

Järjestöjen mukaan myös Ranskan kansallinen neuvoo-antava ihmisoikeuskomitea oli kehottanut maan hallitusta rohkaisemaan EU-kumppaneitaan huolehtimaan ihmisoikeustilanteen seurannasta Tunisiassa. Järjestöt vetoavat EU:hun, jotta tämä vaatisi Tunisiaa täyttämään velvoitteensa assosiaatiosopimuksen sekä kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön puitteissa. Lisäksi EU:n tulisi vaatia Tunisiaa olemaan vaikeuttamatta komission pyrkimyksiä myöntää avustuksia tunisialaisille

²⁰¹ ALTT & CRLDHT 2008.

²⁰² Sopimus allekirjoitettiin vuonna 1995.

²⁰³ Amnesty International 2001a.

kansalaisjärjestöille. Vetoimuksen laatineet järjestöt rohkaisevat EU:ta varmistamaan, että sen kahdenväliseen yhteistyöhön Tunisian kanssa sisältyy vahva pyrkimys vahvistaa ihmisoikeuksia ja oikeusvaltioperiaatetta maassa. Järjestöjen mukaan assosiaatiosopimuksen täysimittainen toimeenpano edellyttää, että EU nostaa esille konkreettisia ihmisoikeuskysymyksiä ja painostaa Tunisiaa todellisen edistyksen aikaansaamiseksi sekä seuraa tätä edistystä konkreettisin mekanismein.²⁰⁴

Mielestäni näiden ihmisoikeuksien ympärille kerääntyneiden järjestöjen yhteistoiminta on hyvä esimerkki ylikansallisista edunvalvontaverkostoista, jotka yleensä muodostuvat jonkin yhteisen asiakokonaisuuden ympärille ja jakavat toimintaan liittyvän keskeisen arvoperustan. Näiden järjestöjen yhteistoimintaa voidaan pitää esimerkkinä ylikansallisista edunvalvontaverkostoista, jotka toimivat ”normien opettajina” ja tiedon levittäjinä.

Rissen mukaan ihmisoikeusjärjestöt voivat muun muassa muistuttaa länsimaita niiden omista arvoista ja velvollisuudesta hoitaa ulkosuhteitaan näiden arvojen mukaisesti. Muistuttamalla länsimaita näiden kollektiivisesta identiteetistä niin sanottuina ”hyvinä valtioina” verkostot usein onnistuvat mobilisoimaan länsimaita ottamaan ihmisoikeusloukkaukset huomioon omassa ulkopolitiikassaan.²⁰⁵ Tässäkin tapauksessa järjestöt vetoavat Euroopan unioniin muistuttaen EU:ta sen omista sopimuksista ja lausunnoista, joiden perusteella EU:lle voidaan asettaa tietynlaisia velvollisuuksia.

Vuoden 2001 toukokuussa myös Afrikan ihmisoikeuskomissio hyväksyi päätöslauselman koskien ihmisoikeusaktivistien tilannetta Tunisiassa. Komission puheenjohtaja valtuutettiin kirjoittamaan Tunisian presidentille Ben Alille ilmaistakseen komission huoli ihmisoikeusaktivistien tilanteesta maassa. Lisäksi komissio tarjoutui tarvittaessa lähettämään maahan delegaation toimimaan välitystehtävissä LTDH:n ja Tunisian valtion välisten ongelmien ratkaisemiseksi.²⁰⁶ Tämä on osoitus siitä, että myös muut kuin länsimaat olivat kiinnittäneet huomiota Tunisian heikentyneeseen ihmisoikeustilanteeseen. Tällä perusteella voimme siis olettaa, että kyse ei ole pelkästään ihmisoikeuksien monopolisoimisesta tai niihin

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ Risse 1999, 541.

²⁰⁶ Amnesty International 2001b.

vetoamisesta tiettyjen poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi, vaan Tunisian ihmisoikeustilanne on näyttäytynyt huolestuttavana myös laajemman yleisön silmissä.

Vuonna 2002 viisi kansalaisjärjestöä; *Amnesty International, the Euro-Mediterranean Human Rights Network, the International Federation for Human Rights, Reportes Without Borders ja the World Organization Against Torture* vetosivat jälleen EU:hun, jotta tämä asettaisi selkeät arviointiperusteet Tunisian ihmisoikeustilanteessa tapahtuville muutoksille. Järjestöt pelkäävät, että pahenevat ihmisoikeusloukkaukset jätetään huomiotta, koska Tunisia on halukas osallistumaan terrorisminvastaiseen toimintaan.²⁰⁷

Yleensä se, miten hyvin ylikansalliset edunvalvontaverkostot onnistuvat mobilisoimaan ulkopuolisia toimijoita painostamaan tiettyä valtiota norminmukaiseen toimintaan, riippuu muun muassa kyseisen valtion strategisesta asemasta. Mikäli se on muille toimijoille tärkeä kumppani, eivät nämä välttämättä halua riskeerata hyviä suhteitaan kyseisen valtion kanssa.²⁰⁸ Tässä tapauksessa järjestöt pelkäävät, etteivät ulkopuoliset toimijat reagoi Tunisian heikentyneeseen ihmisoikeustilanteeseen, koska maata pidetään strategisesti tärkeänä kumppanina terrorisminvastaisessa toiminnassa.

Järjestöt muistuttavat, että EU:n ja Tunisian välinen assosiaatiosopimus sisältää laillisesti sitovan ihmisoikeuslausekkeen. Tästä huolimatta EU ei ole järjestöjen mukaan koskaan kunnolla asettanut Tunisiaa vastuuseen jatkuvista vakavista ihmisoikeusloukkauksista, vaan pikemminkin tehnyt kaikkensa välttääkseen yhteenottoa Tunisian kanssa. Järjestöt korostavat, että Tunisiassa on vuosien ajan kiduttamalla sekä muilla keinoin alistettu ihmisoikeusaktivisteja, rajoitettu median ja kansalaisyhteiskunnan toimintaa sekä tuomittu oppositiojohtajia epäoikeudenmukaisissa oikeudenkäynneissä ja yhä useammin myös sotatuomioistuimissa. Järjestöjen mukaan Tunisian viranomaiset käyttävät väitettyjä yhteyksiä ”terroristien” kanssa selityksenä siviilien tuomitsemiselle sota-oikeudessa, joka ei vastaa kansainvälisiä standardeja. Mielivaltaiset pidätykset, pitkittynyt eristysvankeus, epäoikeudenmukaiset oikeudenkäynnit sekä lakia rikkoneiden

²⁰⁷ Amnesty International 2002.

²⁰⁸ Keck & Sikkink 1998; 12–13, 117.

poliisiviranomaisten jättäminen rangaistuksetta ovat järjestöjen mukaan pitkäaikaisia perinteitä Tunisiassa.²⁰⁹

Tässä vaiheessa edunvalvontaverkostot pyrkivät edistämään ihmisoikeusnormien diffuusiota erityisesti sosialisointia kautta. Tunisialle ei varsinaisesti luvata minkäänlaisia porkkanoita ihmisoikeuksien noudattamisesta, vaan sosialisointi perustuu lähinnä erilaiseen painostukseen sekä esimerkillä vaikuttamiseen. Tunisiaa painostetaan vastaamaan vallitseviin sosiaalisiin odotuksiin. Edunvalvontaverkostot yrittävät saada myös EU:n toimimaan normien opettajana. Edellisessä luvussa tehtyjen oletusten vastaisesti edunvalvontaverkostot käyttävät Tunisian tapauksessa jo spiraalimallin ensimmäisessä vaiheessa pikemminkin normatiivisen rationaalisuuden logiikkaa instrumentaalisen rationaalisuuden sijaan.

5.3. Tunisiassa säädetään uusi terrorisminvastaista toimintaa säätelevä laki

Vuonna 2003 Tunisiassa otettiin käyttöön uusi terrorisminvastaista toimintaa säätelevä laki. AI kehotti jo ennen lain käyttöönottoa Tunisian viranomaisia tarkistamaan ja korjaamaan lakiluonnosta varmistaakseen sen yhteensopivuuden maan ratifioimien kansainvälisten ihmisoikeusstandardien kanssa. AI vetosi myös EU:hun, jotta tämä vaatisi kahdenvälisen yhteistyön nimissä Tunisiaa kunnioittamaan ihmisoikeusvelvoitteitaan. AI kehotti EU:ta tähdentämään Tunisian viranomaisille, että terrorisminvastaisten toimenpiteiden tulisi olla sopuosinnussa maan ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.²¹⁰

AI sekä ALTT ja CRLDHT näkevät vuoden 2003 terrorisminvastaisen lain ongelmana terrorismin liian laajan määrittelyn²¹¹, jonka perusteella syytöksiin voivat joutua myös rauhanomaisesti ja lainmukaisesti toimineet henkilöt. Määritelmän laajuudesta on ollut huolissaan myös YK:n ihmisoikeuskomitea sekä YK:n erityisraportoija ihmisoikeuksien turvaamisesta terrorisminvastaisessa taistelussa²¹². Lisäksi laki mahdollistaa oikeudenkäyntiä edeltävän vankeuden pitkittämisen ja rajoittaa terroriteoista syytettyjen oikeuksia oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

²⁰⁹ Amnesty International 2002.

²¹⁰ Amnesty International 2003.

²¹¹ Amnesty International 2008a, ALTT & CRLDHT 2008, 21–22.

²¹² YK 2010, 6.

sekä mahdollistaa terroriteoista syytettyjen tuomitsemisen sota-oikeudessa. Lain mukaan myös terroritekojen tukeminen ja rahoittaminen ovat rangaistavia tekoja, joita voidaan käsitellä itsenäisesti, mihinkään tiettyyn terroritekoon viittaamatta. Aina kun jokin teko määritellään terroristiseksi, se tietää tuomituille kovimpia mahdollisia rangaistuksia.²¹³ Lisäksi laki rajoittaa asianajajien vaitiolovelvollisuutta terrorismiin liittyvissä tapauksissa²¹⁴.

ALTT ja CRLDHT kuvailevat uutta terrorisminvastaista lakia katastrofaaliseksi. Järjestöjen mukaan se rikkoo perustuslaillisia periaatteita ja on ristiriidassa kansainvälisesti tunnustettujen rikosoikeutta koskevien peruseriaatteiden kanssa. Näin ollen laki on merkki taantumasta aikaisempaan tilanteeseen verrattuna.²¹⁵

National Lawyers Guild ym. pitävät Tunisian terrorisminvastaista lakia hyökkäyksenä Tunisian kansalaisten poliittisia ja uskonnollisia vapauksia kohtaan. Järjestöt toteavat raportissaan, että vaikka Tunisia on allekirjoittanut monia kansainvälisiä sopimuksia, joiden kunnioittamisesta mainitaan myös uuden terrorisminvastaisen lain ensimmäisessä artiklassa, monet tämän lain sisältämistä säännöksistä ovat ristiriidassa maan kansainvälisten velvoitteiden kanssa.²¹⁶ Samaan lopputulokseen on tullut myös YK:n erityisraportoiija ihmisoikeuksien turvaamisesta terrorisminvastaisessa taistelussa²¹⁷. Myös ALTT ja CRLDHT korostavat ristiriitaa Tunisian kansainvälisten velvoitteiden ja uuden terrorisminvastaisen lainsäädännön välillä²¹⁸.

National Lawyers Guild ym. tuovat raportissaan esille myös ajatuksen, että Tunisian uusi terrorisminvastainen laki oli suoraviivainen reaktio syyskuun 11. päivän terrori-iskuihin ja se säädettiin ensisijaisesti siksi, että voitiin tehdä palvelus Yhdysvalloille. Raportin mukaan laki oli seurausta siitä, että Yhdysvallat painosti Tunisiaa entistä mittavampaan yhteistyöhön terrorisminvastaisen sodan nimissä. Raportin mukaan Tunisian terrorisminvastaisen toiminnan kiristymiseen johti osaltaan Yhdysvaltain tarve saada todistusaineistoa islamistisista ”salajuonista” terrorisminvastaisen sodan oikeuttamiseksi. Tunisian Yhdysvalloilta saama aseellinen tuki asetettiin

²¹³ Amnesty International 2008a.

²¹⁴ ALTT & CRLDHT 2008, 25–26.

²¹⁵ Emt., 26.

²¹⁶ National Lawyers Guild ym., 26–28.

²¹⁷ YK 2010, 5.

²¹⁸ ALTT & CRLDHT 2008, 31.

riippuvaiseksi siitä, miten aktiivisesti Tunisia osallistui terrorisminvastaiseen toimintaan.²¹⁹

National Lawyers Guildin ym. raportissa tulee hyvin esille ajatus, ettei Ben Alin hallinto olisikaan ollut yksin Tunisian terrorisminvastaisen lain ja sen nojalla tehtyjen ihmisoikeusloukkausten takana. Raportissa Yhdysvaltain hallitus nähdään selkeästi Tunisian terrorisminvastaisen toiminnan promoottorina ja Ben Alin painostajana. Tätä ei ole huomioitu muiden järjestöjen julkaisemissa raporteissa.

5.4. Ben Ali tekee lieviä myönnytyksiä ja puhuu ihmisoikeuksien puolesta

Arabimaiden huippukokouksessa vuonna 2005 Tunisian presidentti Ben Ali toi esille, että mailla on ”[...] yhteinen päämäärä omistautua vapauden, demokratian ja ihmisoikeuksien universaaleille arvoille [...]”²²⁰. Ben Alin mukaan taistelu terrorismia vastaan edellyttää kansainvälisen yhteisön sekä alueellisten ja paikallisten ryhmittymien toiminnan koordinoitua YK:n avulla. Tunisia on myös ehdottanut pidettäväksi kansainvälistä konferenssia koskien yhteisten kansainvälisten toimintaohjeiden laatimista terrorismin torjumiseksi. Tämä sopimus sitoisi kaikkia sen allekirjoittaneita osapuolia. Ben Alin mukaan Tunisia on lisäksi korostanut tarvetta kehittää globaali lähestymistapa, jonka avulla voitaisiin puuttua terrorismin syihin. Hän myös korostaa, että on tärkeää erottaa terrorismi ja Islam toisistaan välittämällä autenttista kuvaa tästä uskonnosta, jolle tunnusomaisia arvoja ovat suvaitsevaisuus, maltillisuus ja rinnakkaiselo. Ben Alin mukaan kansainväliset suhteet voivat kehittyä vain ”[...] dialogin, sopimusten ja solidaarisuuden nojalla [...] sekä oikeudenmukaisuuden, molemminpuolisen luottamuksen ja tasapainoisen yhteistyön avulla [...]”²²¹.

Tunisia yrittää selvästi luoda itsestään ulospäin kuvaa terrorisminvastaisen toiminnan promoottorina ja edelläkävijänä, mikä on epäilemättä tietoinen valinta myös siinä mielessä, että tällöin länsimaat helpommin katsovat läpi sormien maan heikkoa

²¹⁹ National Lawyers Guild ym., 26–28.

²²⁰ ”[...] détermination commune de consacrer les valeurs universelles de liberté, de démocratie et de droits de l’homme [...]” (Ben Ali 2005a). (Oma käännös.)

²²¹ ”[...] dans le contexte du dialogue, de l’entente et de la solidarité [...] et dans le cadre de la justice, du respect mutuel et de la coopération équilibrée [...]” (Ben Ali 2005b). (Oma käännös.)

ihmisoikeustilannetta. Lähtökohtaisesti Ben Alin retoriikka edustaa Shorin jaottelun mukaista pienemmän pahan lähestymistapaa tai jopa liberalistista näkemystä, jonka mukaan ihmisoikeuksista ei saisi missään nimessä tinkiä terrorisminvastaisen toiminnan kustannuksella. Aikaisemman tutkimuksen perusteella Ben Ali käytti uransa alkuaikoina islamismien uhkaa oikeuttamaan turvallisuustoimenpiteiden nimessä tehtyjä ihmisoikeusloukkauksia²²². Edelleen Ben Ali tuo puheissaan esille sitä, miten islamismi ja islamistinen terrorismi ovat merkittäviä uhkia sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Ben Ali ei kuitenkaan ainakaan eksplisiittisesti myönnä, että näiden uhkien torjumiseksi tingittäisiin ihmisoikeuksien kunnioittamisesta eikä pyri näin perustelemaan maassa tapahtuvia ihmisoikeusloukkauksia.

Arabimaiden sisäministereiden kokoontumisessa vuonna 2006 Ben Ali kehottaa arabiyhteisöä pysymään lujana taistelussa terrorismia vastaan noudattaen kuitenkin samalla kansainvälistä oikeutta sekä Arabimaiden ihmisoikeuksien peruskirjaa.²²³ Ben Ali vetoaa siis puheissaan samanlaisiin elementteihin, kuten kansainväliseen oikeuteen, kuin ihmisoikeusjärjestötkin.

Puheessaan YK:n ihmisoikeusjulistuksen 58. vuosipäivän kunniaksi Ben Ali ilmaisee arvostuksensa kaikkia niitä henkilöitä, järjestöjä, yhdistyksiä ja rakenteita kohtaan, jotka toimivat ihmisoikeuksien puolustamiseksi ja säilyttämiseksi. Ben Ali myös korostaa, että ihmisoikeudet on huomioitu maan perustuslaissa mitään niiden ulottuvuutta unohtamatta. Hänen mukaansa yksilönvapaus ja kunnioitus ohjaavat Tunisian valintoja ja suuntaviivoja. Hän myös toteaa, että kansalaisyhteiskunnalle on Tunisiassa annettu sille kuuluva asema, jotta se voi auttaa levittämään ihmisoikeuskulttuuria kansalaisten keskuudessa. Muista puheistaan poiketen Ben Ali korostaa tässä yhteydessä tunisialaisten erityistä historia- ja kulttuuritaustaa.²²⁴ Etenkin puhe kansalaisyhteiskunnan vahvasta roolista ja ihmisoikeusjärjestöjen ansaitsemasta arvostuksesta on vahvasti ristiriidassa ihmisoikeusjärjestöjen julkaisemien tietojen kanssa. Myös ihmisoikeuksien asema Tunisian

²²² Ks. esim. Gränzer 1999.

²²³ Ben Ali 2006a.

²²⁴ Ben Ali 2006b.

suunnannäyttäjänä tuntuu ihmisoikeusjärjestöjen tuottaman tiedon valossa kyseenalaiselta.

Vuoden 2007 avajaispuheessaan Tunisian kansalle presidentti Ben Ali toivottaa tervetulleiksi eri poliittisten, sosiaalisten ja ammatillisten ryhmien osallistumisen ja positiivisen vuorovaikutuksen syntymisen ”[...] *dialogin ja konsensuksen kautta, isänmaan etu huomioiden*”²²⁵. Ben Alin mukaan Tunisia on sitoutunut edistämään demokratiaa, pluralismia sekä ihmisoikeuksien kunnioittamista²²⁶.

Ben Ali siis puhuu dialogin puolesta, mutta dialogi asetetaan alisteiseksi isänmaan edulle. Myös se, että Ben Ali rinnastaa dialogin ja konsensuksen antaa viitteitä siitä, että hänen käsityksensä dialogista poikkeaa habermasilaisesta dialogin käsitteestä. Myös Habermasilla dialogin tavoitteena on yhteisymmärryksen löytäminen, mutta ymmärryksen laajentaminen tapahtuu pitkälti eriäviä argumentteja esittämällä ja omia väitteitä perustelemalla eikä niin, että toimijat ovat jo lähtökohtaisesti yhtä mieltä.

Spiraalimallin toisessa vaiheessa ihmisoikeusnormeja rikkova valtio yleensä kieltää ihmisoikeusnormien validiteetin vedoten sisäisiin asioihin puuttumattomuuden normiin²²⁷. Tämän tarkastelun perusteella näyttää kuitenkin siltä, että Tunisian tapauksessa näin ei ole käynyt. Toisen hypoteesin mukaan se, että Ben Ali ei missään vaiheessa kiellä ihmisoikeuksien tai kansainvälisen lainsäädännön validiteettia, vaikeuttaa spiraalimallin etenemistä. Koska ulkopuolisten silmissä tilanne saattaa näyttää siltä, että Tunisiassa ihmisoikeusasiat on hyvin hoidettu, verkostojen on vaikeampi saada tukea toiminnalleen. AI:n mukaan Tunisian auktoriteettien ulospäin välittämä kuva ihmisoikeuksien edistämisestä yhtenä maan keskeisimmistä prioriteeteista ei kuitenkaan vastaa todellisuutta²²⁸. Jos Ben Ali kieltäisi ihmisoikeuksien validiteetin suoraan, olisi edunvalvontaverkoston helpompi reagoida tähän ja saada reaktioita aikaiseksi myös muissa toimijoissa. Sen sijaan omaksumalla ihmisoikeusretoriikan puheissaan Ben Ali vie ainakin osittain pohjan verkostojen toiminnalta.

²²⁵ ”[...] *dans le cadre du dialogue, du consensus et de la prise en compte de l'intérêt supérieur de la patrie*” (Ben Ali 2006b). (Oma käännös.)

²²⁶ Ben Ali 2006c.

²²⁷ Risse & Sikkink 1999, 20–35.

²²⁸ Amnesty International 2001a.

Koska spiraalimallin toinen vaihe on Tunisian tapauksessa ikään kuin jäänyt välistä, spiraalimalli etenee suoraan kolmanteen vaiheeseen. Mallin kolmannessa vaiheessa valtiot tekevät joitain myönnytyksiä ihmisoikeusverkostojen painostuksen edessä. Ensimmäiset myönnytykset ovat kuitenkin yleensä luonteeltaan lähinnä taktisia ja välineellisiä. Tässä vaiheessa suurin kehitys tapahtuu paikallistason toimijoiden toimintaedellytyksissä.²²⁹

Vuodesta 2005 asti Tunisia on antanut Punaisen Ristin kansainväliselle komitealle luvan vierailta maan rangaistuslaitoksissa. Tunisian viranomaisten mukaan myös Human Rights Watchin kanssa käytiin keskusteluja vastaavanlaisesta vierailuoikeudesta.²³⁰ Tunisiaan myös luotiin uusia kansallisia ihmisoikeusinstituutioita, kuten ihmisoikeusministeri. Näitä toimia voidaan pitää jonkinlaisena reaktiona ulkopuolelta tulleeseen painostukseen. Tarkastellun aineiston valossa näyttää kuitenkin siltä, että nämä toimet tähtäsivät lähinnä Tunisian maineen kiillottamiseen länsimaiden edessä. Näin ollen ne nojaavat lähinnä instrumentaaliseen toimintalogiikkaan tarkoituksenaan edistää Tunisian suhteita ulkomaailmaan.

5.5. Alistus jatkuu retoriikasta huolimatta

Vuonna 2007 Tunisian presidentti Ben Ali totesi Figaro Magazine –lehden haastattelussa, että maan perustuslakiin oli tehty monia merkittäviä muutoksia, jotka edistäisivät poliittisten ja yksilönvapauksien sekä median vapauden toteutumista. Ben Alin mukaan mielipiteen-, ilmaisun- ja kokoontumisvapaus toteutuvat Tunisiassa sekä teoriassa että käytännössä. Hän myös mainitsee haastattelussa, että poliisivaltioksi moititussa Tunisiassa on asukasta kohti neljä kertaa vähemmän poliiseja kuin esimerkiksi Sveitsissä. Lisäksi hän kieltää, että Tunisiassa olisi pidätetty ihmisiä mielipiteidensä vuoksi.²³¹

Ben Alin mukaan ihmisoikeuksien edistäminen on yksi Tunisian keskeisimmistä prioriteeteista. Jo vuonna 2007 ihmisoikeuksien kunnioittaminen oli hänen mukaansa osa tunisialaista arkea. Ben Ali näkee kuitenkin haastattelussa tarpeelliseksi puolustautua syytöksiltä, joiden mukaan hän on rajoittanut ilmaisunvapautta ja

²²⁹ Risse & Sikkink 1999, 20–35.

²³⁰ Amnesty International 2008a.

²³¹ Ben Ali 2007a.

demokratiaa.²³² Tämä on osoitus siitä, että Ben Ali on hyväksynyt kyseisten normien validiteetin ja tahtoo näyttäytyä näiden oikeuksien puolustajana. Myös norminvastainen käyttäytyminen voi vahvistaa kyseisten normien olemassaoloa, mikäli norminvastaisen käyttäytymisen perustelu ja puolustaminen koetaan tarpeelliseksi.

Vuoden 2007 marraskuussa Tunisiassa pidettiin kansainvälinen konferenssi terrorismista ja terrorisminvastaisesta toiminnasta. Avajaispuheessaan Ben Ali tuomitsee terrorismin ”*kaikkien moraalisten, uskonnollisten, sosiaalisten ja kulttuurillisten normien vastaiseksi*”²³³. Samalla hän mainitsee terrorismin rikkovan räikeästi muun muassa YK:n peruskirjaa sekä useita kansainvälisiä sopimuksia. Ben Ali myös mainitsee, että terrorisminvastaisessa toiminnassa tärkeintä on se, minkälaisia keinoja käytetään. Erityisesti hän korostaa, ettei väkivaltaan tulisi vastata väkivallalla tai pelkillä turvatoimilla. Ben Ali sanoo kannattavansa terrorismin ennaltaehkäisemistä eli terrorismin syiden sekä sen leviämisen kannalta edullisten olosuhteiden eliminoimista. Yhtenä esimerkkinä tällaisista keinoista hän mainitsee ihmisoikeuksien edistämisen ja turvaamisen. Ben Alin mukaan Tunisiassa halutaan korostaa nuorille oikeuksien ja velvollisuuksien merkitystä, vuoropuhelua sekä kunnioitusta erilaisia mielipiteitä kohtaan. Hänen mukaansa myös muun muassa kansalaisjärjestöillä on yhä merkittävämpi rooli vapauden, oikeudenmukaisuuden, yhteisymmärryksen ja suvaitsevaisuuden arvojen levittämisessä. Ben Ali myös toteaa, että Tunisia on sitoutunut kiinnittämään huomiota ihmisoikeusjärjestelmään.²³⁴

Jälleen Ben Ali siis puolustaa kaikkia niitä arvoja, joiden sortamisesta häntä on arvosteltu. Ben Alin reaktio painostukseen on hyvin päinvastainen, kuin spiraalimallin lähtöoletus. Sen sijaan, että hän kieltäisi ihmisoikeusnormien validiteetin ja vetoaisi sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteeseen, hän korostaakin ihmisoikeusretoriikkaa ja globaalia lähestymistapaa terrorismiin.

AI:n mukaan ilmaisun- ja kokoontumisvapaus olivat kuitenkin edelleen hyvin rajallisia Tunisiassa vuonna 2007. Ainakin 12 ihmistä tuomittiin pitkiin

²³² Ben Ali 2007a.

²³³ ”[...] *contraire à toutes les normes morales, religieuses, sociales et civilisationnelles*” (Ben Ali 2007b). (Oma käännös.)

²³⁴ Ben Ali 2007b.

vankilatuomioihin perustuen terrorismiin liittyviin syytteisiin ja epäoikeudenmukaisiin oikeudenkäynteihin. Lisäksi noin 50 muuta oli syytettynä vastaavanlaisista rikoksista ja odottivat tuomioitaan. Satoja epäoikeudenmukaisissa oikeudenkäynneissä tuomittuja poliittisia vankeja oli edelleen vangittuina. Monet heistä kärsivät huonosta terveydentilasta. Myös kidutuksesta ja pahoinpitelystä tehtiin edelleen ilmiantoja.²³⁵

Huhtikuussa 2007 tunisialaisten vankien äidit perustivat komitean, joka oli tarkoitettu ”*terrorisminvastaisen lain uhrien äideille*”²³⁶. Komitea järjesti muun muassa erilaisia mielenosoituksia ja levitti tietoa koskien terrorisminvastaisen lain nojalla tuomittujen kohtelua vankiloissa. Komitean jäsenet kirjoittivat myös maan ihmisoikeuskomitealle ja ihmisoikeusministerille. Lisäksi uhrien perheet pyysivät apua kansallisilta ihmisoikeusjärjestöiltä sekä muun muassa Punaisen Ristin Tunisian osastolta. Maan poliittinen poliisi pyrki järjestelmällisesti estämään heidän toimintaansa. Järjestö jatkoi kuitenkin myös kansainvälisen huomion tavoittelua.²³⁷

Heikosta ihmisoikeustilanteesta huolimatta Tunisia valittiin YK:n ihmisoikeusneuvostoon toukokuussa 2007. Tämä on osoitus siitä, että ylikansallisten edunvalvontaverkostojen yritykset mobilisoida ulkopuolisia toimijoita Tunisian painostamiseen eivät onnistuneet toivotulla tavalla. Toisaalta Tunisian valinta ihmisoikeusneuvostoon herätti kritiikkiä monelta taholta²³⁸, joten jossain määrin verkostot olivat onnistuneet levittämään kuvaa maan heikosta ihmisoikeustilanteesta. Tämä tietoisuuskaan ei kuitenkaan estänyt Tunisian valintaa neuvostoon, mikä saattaa johtua siitä, että Tunisiaa pidettiin muilla tavoin strategisesti merkittävänä kumppanina eikä välejä haluttu pilata puuttumalla maan ihmisoikeustilanteeseen.

Kuukautta myöhemmin Euroopan parlamentti kuitenkin hyväksyi päätöslauselman EU:n ja Tunisian välisen tapaamisen koollekutsumiseksi. Tapaamisen tarkoituksena oli keskustella ihmisoikeuksista Tunisiassa, koska Tunisian hallitus edelleen tietoisesti häiritsi LTDH:n toimintaa. Lisäksi Euroopan komission edustajat kritisoivat poliittisen reformin hitautta ja vaativat oikeusjärjestelmälle itsenäisempää asemaa.

²³⁵ Amnesty International 2007.

²³⁶ *Le Comité des mères des victimes de la loi antiterroriste* (CMVLT).

²³⁷ ALTT & CRLDHT 2008, 70–74.

²³⁸ Ibid.

Tunisian viranomaiset kuitenkin jatkoivat vuoden 2003 terrorisminvastaisen lain käyttöä oletettujen terroristiepäiltyjen pidättämiseksi.²³⁹ Vaikka ylikansalliset edunvalvontaverkostot onnistuivat aktivoimaan EU:n mukaan toimintaan, tällä ei vaikuta olleen suurta käytännön merkitystä Tunisian ihmisoikeustilanteen kannalta ainakaan vielä tässä vaiheessa.

Ihmisoikeusaktivistien ahdistelu, ja toisinaan myös fyysinen väkivalta, jatkuivat. Monet aktivistit ja heidän lähipiirinsä joutuivat yhä valvonnan kohteiksi. Samalla heidän toimintaansa rajoitettiin. Monille kansalaisjärjestöille ei edelleenkään ollut annettu toimivaltuuksia. LTDH:ta estettiin pitämästä kokoontumisiaan ja vain järjestön johtokunta päästettiin sen päämajan toimitiloihin. Aluetoimistot pidettiin suljettuina. Tunisian viranomaiset ottivat yhteyttä maassa sijaitseviin lähetystöihin ja uhkasivat katkaista diplomaattiset suhteet, jos muiden maiden edustajat jatkaisivat tapaamisia tunisialaisten ihmisoikeusaktivistien kanssa. Monien lähetystöjen työntekijät kuitenkin solidaarisuudesta vierailivat LTDH:n päämajassa.²⁴⁰

Loppuvuodesta Tunisian viranomaiset asettivat *Conseil national pour les libertés en Tunisie* (CNLT) –järjestön tiukan valvonnan alaiseksi. Myöskään CNLT ei ollut saanut toimilupaa. Järjestön toimitiloissa käyneitä saatettiin pidättää ja vaatia lupaamaan kirjallisesti, etteivät he enää vierailisi CNLT:n toimistossa. Tunisian ihmisoikeusloukkauksia kritisoinut AI:n Sveitsin yksikön edustaja vietiin voimakeinoin hotellihuoneestaan Tunisian lentokentälle, missä hänet pakotettiin poistumaan maasta. Myös AI:n Tunisian yksikköä uhattiin lakkauttamisella, mikäli se vielä jatkossa järjestäisi Tunisian hallintoa ja presidenttiä kritisoivia tilaisuuksia.²⁴¹

Spiraalimallin mukaan ihmisoikeusjärjestöjen toimintaedellytysten pitäisi parantua maassa tehtyjen myönnytysten ja kansainvälisiltä järjestöiltä saadun tuen myötä. Tunisiassa näin ei kuitenkaan tapahtunut. Osittain ongelmana oli se, että Tunisian valtio pyrki estämään paikallisia järjestöjä saamasta tukea ulkomailta. Näin ollen järjestöt eivät saaneet riittävästi kaipaamaansa kansainvälistä apua, koska sitä ei onnistuttu toimittamaan perille asti. Toisaalta aineiston perusteella ei ole myöskään

²³⁹ Amnesty International 2007.

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Ibid.

selvää, yrittivätkö tunisialaiset järjestöt aktiivisesti hakea apua kansainväliseltä tasolta.

Vuonna 2008 AI julkaisi 38-sivuisen raportin nimeltä *In the name of security – Routine abuses in Tunisia*. AI:n raportin mukaan vuonna 2003 voimaan astuneen uuden terrorisminvastaisen lain nojalla oli vuoteen 2008 mennessä pidätetty satoja ihmisiä, mukaan lukien alle 18-vuotiaita nuoria. Ainakin 977 ihmistä oli tuotu oikeuden eteen kesäkuun 2006 jälkeen terrorismiin liittyvien syytteiden nojalla.²⁴² Tarkkojen lukujen saaminen on kuitenkin vaikeaa, koska Tunisian viranomaiset ovat kieltäytyneet julkaisemasta terrorisminvastaiseen taisteluun liittyviä tietoja²⁴³.

Useimmiten tuomitut olivat uskonnollisen vakaumuksen omaavia nuoria miehiä, jotka vierailivat usein moskeijoissa ja keskustelivat uskonasioista samanmielisten kanssa. Suurin osa heistä tuomittiin syytettyinä aikomuksesta liittyä jihadistisiin ryhmiin ulkomailla tai vaihtoehtoisesti toisten kannustamisesta kyseisiin ryhmiin liittymiseksi. Syytetyt eivät siis olleet käyttäneet väkivaltaa tai edes suunnitelleet väkivallankäyttöä. AI:n mukaan poliittinen väkivalta oli muutenkin ollut vuosien ajan hyvin vähäistä Tunisiassa.²⁴⁴ AI siis antaa ymmärtää, että tosiasiallinen terrorismin uhka ei Tunisiassa vastaa sitä kuvaa, jonka Tunisian viranomaiset ovat ulospäin antaneet. AI:n tulkinnan perusteella näyttää siltä, että terrorismin uhkaa on käytetty hyväksi poliittisten vastavoimien lannistamiseksi ja kansalaisyhteiskunnan passivoimiseksi.

Yrittäessään ennaltaehkäistä ”terroristisolujen” muodostumista Tunisian viranomaiset ovat tehneet mielivaltaisia pidätyksiä sekä kiduttaneet ja pahoinpidelleet vangittuja. Oikeudenkäynnit olivat edelleen epäoikeudenmukaisia ja siviilien tuomitsemista sota-oikeuden edessä jatkettiin. Tunisia oli myös pyytänyt palauttamaan terrorismista epäiltyjä kansalaisiaan kotimaahan. Nämä ihmiset joutuivat usein palattuaan ihmisoikeusloukkausten, kuten mielivaltaisten pidätysten, kidutuksen ja pahoinpitelyjen kohteiksi.²⁴⁵

²⁴² Amnesty International 2008a.

²⁴³ ALTT & CRLDHT 2008, 29–30.

²⁴⁴ Amnesty International 2008a.

²⁴⁵ Ibid.

AI:n mukaan suuren osan pidätyksistä olivat tehneet siviiliasuiset poliisit. Tunisian laki ei vaadi pidätyslupan, tai edes henkilöllisyystodistuksen, esittämistä pidätyksen yhteydessä. Pitkitetyn eristysvankeuden aikana pidätyksestä tai pidätettyjen olinpaikasta ei annettu tietoja kiinni otettujen perheille tai asianajajille. Terrorismiin liittyvissä tapauksissa eristysvankeus kesti usein sallittua pidempään. Tällöin myös kidutuksen ja muun hyväksikäytön riski oli suurin. Koska Tunisian laki ei takaa pidätetyille oikeutta lainopilliseen neuvontaan ennen oikeudenkäyntiä, kiinni otettujen on vaikea kyseenalaistaa pidätyksensä laillisuutta. Virallisissa dokumenteissa pidätysten päivämääriä on usein vääristelty, jotta oikeudenkäyntiä edeltänyt vankeusaika olisi ollut lain mukainen. AI:n mukaan tämä on pitkäaikainen käytäntö, johon AI on pyytänyt Tunisian viranomaisia kiinnittämään huomiota, mutta käytännön muuttamiseksi ei ole edelleenkään ryhdytty toimiin.²⁴⁶

Kidutuksen ja pahoinpitelyjen tarkoituksena on yleensä ”tunnustusten” saaminen, rankaiseminen sekä pelottelu. Monet ovat oikeudessa peruneet tunnustuksensa sillä perusteella, että ne on alun perin saatu kiduttamalla. Kidutussyytteet ovat kuitenkin jääneet tutkimatta ja nämä tunnustukset on hyväksytty todisteina. Tunisian laki ei edelleenkään kieltänyt kiduttamalla saadun tiedon käyttämistä todistusaineistona. Terrorismista syytettyjen kiduttaminen on AI:n mukaan jatkunut myös heidän vankeustuomioidensa edetessä. Syytettyjen sukulaiset ja lakimiehet tekivät valituksia kidutuksesta ja pahoinpitelystä, mutta nämä jäivät järjestään vailla vastausta. Vaikka yleinen syyttäjä olisi suostunut rekisteröimään valituksen, minkäänlaista tutkintaa ei aloitettu.²⁴⁷

AI nostaa vuoden 2008 raportissaan esille myös Tunisian oikeuslaitoksen riippuvuuden maan hallinnosta²⁴⁸. Asiasta on huolissaan myös YK:n erityisraportoija ihmisoikeuksien turvaamisesta terrorisminvastaisessa taistelussa²⁴⁹. Tuomarit pelkäävät joutuvansa kurinpidollisten toimien tai siirtojen kohteeksi, mikäli he tekevät päätöksiä, jotka ovat maan hallinnon intressien vastaisia. Kaikki terroriteoista syytetyt eivät myöskään saaneet asianajajaa tai minkäänlaista lainopillista neuvontaa, kun he ensimmäisen kerran joutuivat oikeuden eteen eikä heille aina kerrottu heidän

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ YK 2010, 12.

oikeuksistaan. Kaikki pidätetyt eivät uskaltaneet vaatia asianajajaa tai peruuttaa kidutuksen alaisena antamia lausuntoja, koska heitä oli uhkailtu kidutuksen jatkumisella. Aina syytettyjen asianajajia ei myöskään informoitu kuulustelupäivämääristä tai vaihtoehtoisesti kuulustelut järjestettiin normaalien toimistoaikojen ulkopuolella, jotta asianajajat eivät olisi päässeet paikalle.²⁵⁰

AI:n raporttia varten haastateltujen puolustusasianajajien mukaan he eivät saaneet riittävästi aikaa tai mahdollisuuksia puolustuksen valmistelemiseksi. Asianajajat eivät myöskään aina saaneet tavata asiakkaitaan ennen oikeudenkäyntiä. Lisäksi terrorisminvastainen laki ehdollistaa asianajajan ja asiakkaan välisen luottamussuhteen. Lain mukaan myös asianajajan on vankeuden uhalla kerrottava maan viranomaisille, mikäli he saavat terroritekoihin liittyvää uutta tietoa. Useimmiten viranomaiset ovat lisäksi pelotelleet ja ahdistelleet puolustusasianajajia eikä asianajajien tekemiä valituksia ole otettu käsittelyyn.²⁵¹ Myös ALTT:n ja CRLDHT:n laatimassa raportissa on viitteitä vastaavanlaisista epäoikeudenmukaisuuksista koskien muun muassa pidätettyjen oikeutta asianajajaan ja tapaamisiin tämän kanssa²⁵².

Amnesty oli edelleen vuonna 2008 huolissaan terroriteoista syytettyjen vankilaolosuhteista. Joissain tapauksissa vankilaviranomaiset olivat esimerkiksi kieltäneet vankeja tapaamasta perheitään tai vastaanottamasta näiden tuomia vaatteita ja ruokaa. Poliittisilta vangeilta oli mielivaltaisesti evätty myös oikeus päästä terveydenhoitajalle tai lääkärille. Suuri osa vangeista kärsi huonosta terveydentilasta hoidon puutteen ja huonon hygienian vuoksi. Poliittiset vangit olivat järjestäneet myös useita nälkälakkoja kritisoidakseen karuja vankilaolosuhteita. Näiden lakkojen seurauksena he toisinaan joutuivat kidutetuiksi tai pahoinpidellyiksi tai vaihtoehtoisesti heidät siirrettiin kaukaisiin vankiloihin etäälle perheistään.²⁵³

5.6. Ulkopuolisten toimijoiden mobilisoiminen tuottaa vaikeuksia

Vuonna 2008 julkaistussa raportissa AI kritisoi sitä, että niin Yhdysvallat, Euroopan maat kuin toiset Arabivaltiotkin olivat palauttaneet terroristirikoksista epäiltyjä

²⁵⁰ Amnesty International 2008a.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² ALTT & CRLDHT 2008, 50–51.

²⁵³ Amnesty International 2008a.

tunisialaisia takaisin kotimaahansa huolimatta näiden korkeasta riskistä joutua kidutetuiksi tai muuten loukatuiksi²⁵⁴. Samasta asiasta on huolissaan myös YK:n erityisasiantuntija ihmisoikeuksien turvaamisesta terrorisminvastaisessa taistelussa²⁵⁵. Kansallisten ja kansainvälisten järjestöjen tuottamasta tiedosta huolimatta kyseisten valtioiden viranomaiset eivät päätöksissään huomioineet palauttamisen riskejä²⁵⁶. Nämä käytännöt ovat myös ALTT:n ja CRLDTH:n kritiikin kohteena. Järjestöt vetoavat siihen, että niin Yhdysvallat kuin suurin osa Euroopan maistakin ovat ratifioineet kidutuksen vastaisen yleissopimuksen sekä kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen, joita ne laiminlyövät jatkamalla tunisialaisten terroristiepäiltyjen palauttamista maahan.²⁵⁷

AI liittää tämän siihen, että ulkopuoliset valtiot ylistävät Tunisian sitoutumista terrorisminvastaiseen toimintaan. Esimerkiksi Ranskan presidentti Nicolas Sarkozy kiitti huhtikuussa 2008 Tunisiaa päättäväisyydestä taistella terrorismia vastaan. Osa valtioista oli perustellut palauttamispolitiikkaa ”diplomaattisilla takuilla”, jotka eliminoisivat palauttamisen riskit. AI:n mukaan tällaisista takuista puhuessaan lähettävät valtiot kieltäytyvät näkemästä laajoja ihmisoikeusloukkauksia. Lisäksi, koska Tunisia toimii kansainvälisten velvoitteidensa vastaisesti jatkaessaan kidutusta, on syytä epäillä, ettei se noudattaisi myöskään näitä diplomaattisia takuita. Kaiken lisäksi Tunisia ei ollut luvannut antaa tällaisia takuita, koska sen mukaan maan kansallinen lainsäädäntö sekä kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet antoivat riittävästi turvaa kidutusta vastaan.²⁵⁸

Tässä on jälleen nähtävissä, ettei ylikansallinen edunvalvontaverkosto onnistunut tavoitteidensa mukaisesti mobilisoimaan toisia valtioita painostamaan Tunisiaa ihmisoikeusasioissa. Koska Tunisia nähdään tärkeänä kumppanina terrorisminvastaisessa toiminnassa, muut valtiot eivät halua riskeerata hyviä suhteitaan Tunisian kanssa. Silloin kun Tunisian valtio on pyytänyt terrorismista syytettyjen kansalaistensa palauttamista maahan, muut valtiot ovat toimineet Tunisian toiveiden mukaisesti. Osasyynä saattaa myös olla se, että toiset valtiot ovat halunneet

²⁵⁴ Ibid.

²⁵⁵ YK 2010, 15.

²⁵⁶ Amnesty International 2008a.

²⁵⁷ ALTT & CRLDHT 2008, 32.

²⁵⁸ Amnesty International 2008a.

sysätä vastuun tapausten ratkaisemisesta Tunisialle. Käytännöllisyyden ja hyvien suhteiden säilymisen nimissä ne ovat uskoneet Tunisian viranomaisia, jotka ovat vakuutelleet, että terrorismirikoksista syytettyjä kohdeltaisiin lain asettamien rajojen mukaisesti. Tai vaikka Tunisian antamat lausunnot olisivatkin herättäneet epäilyksiä, valtiot eivät ole nähneet aihetta puuttua tilanteeseen. Neljännen hypoteesin perusteella voimme olettaa, että verkostojen kyvyttömyys mobilisoida ulkopuolisia toimijoita on hidastanut ihmisoikeusnormien diffuusiota ja spiraalimallin etenemistä neljanteen vaiheeseensa Tunisiassa.

AI:n mukaan Tunisian hallitus oli keväällä 2008 toistuvasti kieltänyt, että maassa tapahtuisi ihmisoikeusloukkauksia. Julkaisemansa raportin avulla Amnesty halusi omien sanojensa mukaan tuoda julki, miten Tunisian hallituksen lausunnot ja maan kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet poikkeavat siitä, mitä maassa tosiasiaassa tapahtuu.²⁵⁹ Englehartin mukaan yksi Amnestyn kaltaisten ihmisoikeusjärjestöjen keskeisimmistä tehtävistä onkin paljastaa sellaisia asioita, joista valtiot mielellään vaikenisivat²⁶⁰. Tuottamalla tietoa, joka on ristiriidassa valtioiden itsensä luovuttamien tietojen kanssa, verkoston toimijat pystyvät näyttämään, että valtiot valehtelevat omasta toiminnastaan²⁶¹.

Raportin päätteeksi AI kehottaa Tunisian valtiota kiinnittämään huomiota raportissa esitettyihin ihmisoikeusloukkausepäilyihin ja ryhtymään vaadittaviin toimenpiteisiin. Vastaavasti AI kehottaa muita valtioita lopettamaan terroriteoista syytettyjen tunisialaisten palauttamisen Tunisiaan.²⁶² AI käyttää edelleen sosialisatiota keskeisimpänä keinonaan edistää ihmisoikeusnormien omaksumista Tunisiassa. Tunisialle ei luvata erityisiä palkkioita ihmisoikeusnormien omaksumisesta, vaan Tunisiaa kehoitetaan normatiiviseen rationaalisuuteen nojaten tekemään ”niin kuin on oikein”. Koska voidaan olettaa, että Tunisia haluaisi identifioitua ”sivistyneiden” ja demokraattisten valtioiden joukkoon, kyseistä strategiaa pidetään Tunisian kannalta toimivana vaikuttamiskeinona. Myös ulkopuolisiin toimijoihin AI pyrkii vaikuttamaan vetoamalla niiden omiin sopimuksiin ja asemaan perustuviin velvollisuuksiin. Rissen mukaan ihmisoikeusjärjestöjen yleinen toimintatapa onkin

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ Englehart 2003, 44.

²⁶¹ Keck & Sikkink 1998, 36.

²⁶² Amnesty International 2008a.

muistuttaa länsimaita niiden omista arvoista ja velvollisuudesta hoitaa ulkosuhteitaan näiden arvojen mukaisesti²⁶³.

AI:n raportin mukaan myös YK:n ihmisoikeuskomitea oli maaliskuussa 2008 ilmaissut huolensa siitä, että Tunisian viranomaiset rajoittavat muun muassa ilmaisunvapautta terrorisminvastaisen lain nojalla. Ihmisoikeuskomitea oli kehottanut Tunisiaa toimimaan kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteidensa mukaisesti myös terrorisminvastaisessa toiminnassaan.²⁶⁴ Myös ylikansallisten edunvalvontaverkostojen toiminnalle on tyypillistä vedota valtioiden tekemiin sitoumuksiin, kuten kansainvälisten sopimusten allekirjoittamiseen. Kun valtio on julistanut sitoutuvansa esimerkiksi ihmisoikeuksien noudattamiseen, muttei käytännössä huomioi ihmisoikeuksia toiminnassaan, verkoston toimijat pyrkivät osoittamaan sanojen ja tekojen välillä vallitsevan kuilun²⁶⁵. Tässä tapauksessa ylikansallinen edunvalvontaverkosto on saanut myös YK:n tuekseen painostamaan Tunisiaa norminmukaiseen käyttäytymiseen.

5.7. Ben Ali puolustaa ihmisoikeuksia – käytäntö jää kauas retoriikasta

Puhuessaan uusille diplomaateille vuoden 2008 tammikuussa Ben Ali totesi ihmisoikeuskulttuurin levinneen yhteiskunnan sisällä. Lisäksi hän painotti, että Tunisian tavoitteena on kehittää ihmisoikeuskulttuuria entisestään kuluvan vuoden aikana.²⁶⁶ Maaliskuussa 2008 Ben Ali puhui muille arabijohtajille vuosille 2009-2014 suunnitellusta pilottiohjelmasta ihmisoikeuksien edistämiseksi. Tällä hän halusi omien sanojensa mukaan tuoda esille Tunisian vakaumusta ihmisoikeuskulttuurin levittämisen tärkeydestä.²⁶⁷ Huhtikuussa 2008 puhuessaan Tunisiaan vierailulle saapuneelle Ranskan presidenttiparille Ben Ali vakuutti, että Tunisia on päämäärätietoisesti tavoitellut uudistuksia ja modernisaatiota vuodesta 1987, jolloin hän astui valtaan. Nämä tavoitteet pitävät Ben Alin mukaan sisällään ihmisoikeuksien vahvistamisen sekä suvaitsevaisuuden, solidaarisuuden ja maltillisuuden arvojen

²⁶³ Risse 1999, 541.

²⁶⁴ Amnesty International 2009c., YK 2010, 6.

²⁶⁵ Keck & Sikkink 1998, 24.

²⁶⁶ Ben Ali 2008a.

²⁶⁷ Ben Ali 2008b.

levittämisen. Ben Ali korostaa puheessaan, että nämä ovat universaaleja arvoja, jotka ovat juurtuneet syväälle myös Tunisian historiaan ja kulttuuriin.²⁶⁸

Ben Ali siis antaa ymmärtää, että Tunisia jakaa länsimaiden kanssa yhteisen elämismaailman. Yhteiseen elämismaailmaan kuuluu muun muassa jaettu kulttuuri ja samanlainen käsitys legitiimistä normatiivisesta viitekehuksesta²⁶⁹. Ben Ali ei myöskään käytä sellaista tyypillistä retoriikkaa, jonka mukaan tämänhetkinen käsitys ihmisoikeuksista perustuu lähinnä länsimaisille arvoille eikä ota riittävästi huomioon kulttuurillisia tekijöitä. Sen sijaan Ben Ali pyrkii pikemmin osoittamaan, että Tunisia on ”yksi länsimaista”, joiden kanssa se myös jakaa yhteisen arvoperustan.

Kesäkuussa 2008 julkaistussa *Afrique Asie* -lehden haastattelussa Ben Ali toteaa, että Tunisia on liittynyt keskeisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja näiden sopimusten säädökset on sisällytetty kansalliseen lainsäädäntöön. Samalla maan rikoslainsäädäntöä on uudistettu niin, että se vahvistaisi kansalaisten oikeuksia. Myös kansallisen ihmisoikeuskomitean asemaa on Ben Alin mukaan pyritty vahvistamaan. Lisäksi rikosoikeusjärjestelmää on Ben Alin näkökulmasta pyritty ”humanisoimaan”. Ben Alin mukaan Tunisia tulee myös hyödyntämään YK:n ihmisoikeusneuvoston sille antamia suosituksia maan ihmisoikeustilanteen parantamiseksi.²⁷⁰

Rissen ja Sikkinkin mukaan spiraalimallin neljännessä vaiheessa valtio hyväksyy ihmisoikeuksien validiteetin ratifioimalla kansainvälisiä sopimuksia ja sisällyttämällä ihmisoikeusnormistoa kansalliseen lainsäädäntöön. Tällöin yleensä myös kansalaisilla on mahdollisuus raportoida ihmisoikeusloukkauksista. Valtio ei enää vetoa sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteeseen, vaan on valmis dialogiin ja puolustaa ihmisoikeuksia johdonmukaisesti muutenkin kuin pelkästään tietyn kohdeyleisön edessä. Spiraalimallin neljännessä vaiheessa valtioiden toiminta ei kuitenkaan ole välttämättä vielä samalla tasolla retoriikan kanssa. Ihmisoikeusloukkaukset saattavat jatkua etenkin alemmilla tasoilla.²⁷¹

²⁶⁸ Ben Ali 2008c.

²⁶⁹ Risse 2000, 10–11.

²⁷⁰ Ben Ali 2008d.

²⁷¹ Risse & Sikkink 1999, 20–35.

Tunisian tapauksessa ihmisoikeusnormistoa on näennäisesti sisällytetty kansalliseen lainsäädäntöön jo pidemmän aikaa ja maa on allekirjoittanut suurimman osan merkittävistä kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista. Maan kansalaisilla on periaatteessa mahdollisuus raportoida ihmisoikeusloukkauksista, mutta oikeuslaitoksen itsenäisyyttä on pidetty kyseenalaisena. Ben Ali ei ole missään vaiheessa vedonnut sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteeseen, vaan on ainakin retoriikan tasolla korostanut dialogin merkitystä monessa yhteydessä. Lisäksi hän on johdonmukaisesti puolustanut ihmisoikeuksia ainakin kaikilla niillä foorumeilla, joissa pidettyjä puheita analysoin tässä työssä, olivat ne sitten kansallisia tai kansainvälisiä. Ihmisoikeusjärjestöjen raporttien perusteella merkittäviä ihmisoikeusloukkauksia kuitenkin tapahtuu maassa jatkuvasti, joten käytäntö on jäänyt kauas retoriikasta.

Kesäkuussa 2008 julkaistussa lehdistötiedotteessa AI esittää, että Tunisian hallitus johtaa maailmaa harhaan tuottamalla positiivista kuvaa maan ihmisoikeustilanteesta, vaikka todellisuudessa ihmisoikeusloukkaukset jatkuvat.²⁷² Vuoden 2008 vuosiraportissa AI toteaa, että Tunisian hyvä taloudellinen kehitys ja positiiviset lakiuudistukset ovat parantaneet maan mainetta kansainvälisesti. AI:n mukaan tämä kuitenkin jättää varjoonsa sen todellisuuden, jossa poliittisista rikoksista epäiltyjä kidutetaan ja ihmisoikeusaktivisteja ahdistellaan. Sekä ilmaisun- että kokoontumisvapaus olivat edelleen hyvin rajattuja. Monia ihmisiä oli jälleen tuomittu pitkiin vankeustuomioihin terrorismiin liittyvien syytteiden perusteella epäoikeudenmukaisten oikeudenkäyntien seurauksena. Monien tuomioiden syynä oli yhteyksien ylläpitäminen ulkomaisiin terroristijärjestöihin. Usein tuomiot perustuivat yksinomaan kiduttamalla saatuihin ”tunnustuksiin”, jotka syytetyt olivat peruneet oikeudessa. Kidutussyytteet jäivät edelleen tutkimatta. Myös tuomittujen valitusoikeutta rajoitettiin. Monet poliittiset vangit kärsivät syrjinnästä ja ankarista vankilaolosuhteista. Myös lehdistön vapautta rajoitettiin edelleen ja toimittajia estettiin osallistumasta itsenäisten ihmisoikeusjärjestöjen järjestämiin tilaisuuksiin. Lisäksi kansallisten ja kansainvälisten ihmisoikeusjärjestöjen verkkosivuja sensuroitiin. Muutoinkin ihmisoikeusjärjestöjen toimintaa pyrittiin hankaloittamaan muun muassa puhelin- ja internetyhteyksiä katkaisemalla. Yksittäisiä

²⁷² Amnesty International 2008b.

ihmisoikeusaktivisteja ahdisteltiin ja peloteltiin ja heidän toimintaansa valvottiin. Toisinaan heihin kohdistui myös fyysistä pahoinpitelyä.²⁷³

Myös ALTT ja CRLDHT julkaisivat vuonna 2008 lähes 200-sivuisen raporttinsa koskien terrorisminvastaisen lain nojalla Tunisiassa tapahtuneita kidutustapauksia. Nämä tunisialaiset järjestöt saivat vaikeista olosuhteista johtuen apua myös monilta kansainvälisiltä ja kansallisilta (niin tunisialaisilta kuin eurooppalaisiltakin) järjestöiltä²⁷⁴. Tässä tapauksessa on siis nähtävissä, että järjestöt ovat bumerangimallin mukaisesti hakeneet tukea kansainväliseltä tasolta niiden omien toimintamahdollisuuksien ollessa hyvin rajalliset.

ALTT:n ja CRLDHT:n mukaan ”*Tunisiassa poliittinen valta on ottanut ihmisoikeudet panttivangikseen islamilaisen fundamentalismin ja ’terrorismin’ torjunnan varjolla [...]*”²⁷⁵. Vuoden 2003 terrorisminvastainen laki on oikeuttanut ja vahvistanut entisestään alistavia käytäntöjä kuten mielivaltaisia pidätyksiä, epärehellisiä oikeudenkäyntejä, fyysistä ja seksuaalista hyväksikäyttöä, järjestelmällistä kidutusta ja epäinhimillisiä vankilooloja²⁷⁶. Raportin mukaan terroristiepäiltyjen kiduttaminen on Tunisiassa systemaattinen käytäntö, jolta ei voi välttyä²⁷⁷. Useimmiten kidutus tapahtuu heti kiinnioton jälkeen. Tämä on osasy siihen, miksi poliisit pitkittävät oikeudenkäyntiä edeltävää vankeusaikaa, jotta kidutuksen jäljet ehtisivät häipyä ennen kuin syytetyt viedään oikeuden eteen. Kidutuksen tarkoituksena on tunnustusten saamisen ohella myös vankien nöyryyttäminen. Kiduttajat eivät ole joutuneet teoistaan vastuuseen.²⁷⁸ Mikäli vangitut ovat uskaltaneet tehdä valituksen kohtelustaan, nämä valitukset on jätetty lähes poikkeuksetta käsittelemättä²⁷⁹. Raportin mukaan kidutustilanteissa on ollut läsnä myös lääkäreitä, joiden tehtävänä on ollut ohjeistaa kiduttajia siitä, milloin heidän täytyy pitää taukoa, ettei kidutus

²⁷³ Amnesty International 2008c.

²⁷⁴ *La Fédération internationale des ligues des droits de l’homme, Le Réseau euro-méditerranéen des droits de l’homme, L’Association pour les droits de la personne au Maghreb* (Kanada), *Asociacion para la cooperacion con el sur Las Segovias* (Espanja) ja *L’Institut du Caire pour les études des droits de l’homme* (Egypti).

²⁷⁵ ”*Le pouvoir politique tunisien a ainsi pris les droits humains en otage sous le couvert de la lutte contre le fondamentalisme islamiste et le ’terrorisme’ [...]*” (ALTT & CRLDHT 2008, 134). (Oma käänös.)

²⁷⁶ ALTT & CRLDHT 2008, 15.

²⁷⁷ Emt., 42.

²⁷⁸ Emt., 44–45.

²⁷⁹ Emt., 60.

johtaisi vangitun kuolemaan²⁸⁰.

ALTT ja CRLDHT vetoavat Tunisiaan, jotta tämä kumoaisi vuonna 2003 voimaan tulleen terrorisminvastaisen lain, koska se ei ole sopusoinnussa kansainvälisten ihmisoikeusnormien kanssa²⁸¹. Lisäksi nämä vetoavat kansalaisjärjestöihin, jotta ne painostaisivat Tunisian viranomaisia kunnioittamaan kansainvälisiä²⁸².

Joulukuussa 2008 Ben Ali puhui YK:n ihmisoikeusjulistuksen 60-vuotispäivän kunniaksi järjestetyssä tilaisuudessa. Puheessaan hän painotti, että Tunisia on sitoutunut ihmisoikeusjulistuksen edistämiin arvoihin jo vuodesta 1987. Ben Alin mukaan näiden oikeuksien toteutumista on Tunisiassa jatkuvasti arvioitu ja pyritty vahvistamaan niin lainsäädännössä kuin käytännön toiminnassakin. Ben Alin mukaan näihin toimiin kuuluu myös ihmisoikeuskulttuurin ja tietoisuuden levittäminen ankkuroimalla nämä oikeudet nuorten sukupolvien ajatteluun muun muassa opetuksen, median ja kansalaistoiminnan avulla. Ben Ali toteaa, että ”*Ihmisoikeudet ovat sivistyksen symboli sekä moraalinen ja poliittinen imperatiivi [...]*”²⁸³

Ben Ali korostaa uskoaan ihmisoikeuksien universaaliuteen. Ben Ali toteaa puheessaan ihmisoikeuksien olevan ”*[...] liian jaloja palvellakseen tiettyjä intressejä tai tullakseen manipuloituiksi poliittisiin tarkoituksiin [...]*”²⁸⁴. Ben Ali peräänkuuluttaa sellaista terrorisminvastaista lähestymistapaa, ”*[...] joka pystyy antamaan ihmisoikeuksille niiden todellisen universaalin ulottuvuuden ja korjaamaan olemassa olevat epäkohdat [...]*”²⁸⁵. Tällainen toiminta on hänen mukaansa kaukana kaikesta ihmisoikeuksien hyväksikäytöstä ja syrjinnästä²⁸⁶.

Vuoden 2009 vuosiraportissa AI toteaa, että ilmaisu- ja kokoontumisvapautta rajoitettiin edelleen Tunisiassa. Myös toimittajia, lakimiehiä ja ihmisoikeusaktivisteja

²⁸⁰ Emt., 49.

²⁸¹ Emt., 136.

²⁸² Emt., 140–141.

²⁸³ ”*Les droits de l’homme sont un symbole civilisationnel, en même temps qu’un impératif moral et politique [...]*” (Ben Ali 2008e). (Oma käännös.)

²⁸⁴ ”*[...] trop nobles pour servir des intérêts particuliers ou être manipulés à des fins politiques [...]*” (Ben Ali 2008e). (Oma käännös.)

²⁸⁵ ”*[...] qui puisse donner aux droits de l’homme leur dimension universelle authentique et corriger les déséquilibres existants [...]*” (Ben Ali 2008e). (Oma käännös.)

²⁸⁶ Ben Ali 2008e.

ahdisteltiin yhä. Median kontrollointi jatkui. Ihmisoikeusjärjestöjen toimintaa vaikeutettiin muun muassa puhelin- ja internet-yhteyksiä katkaisemalla. Edelleenkin järjestöille ei myönnetty toimilupia ja niiden toimintaa valvottiin tiukasti. Ainakin 450 ihmistä oli tuomittu vankilaan, usein pitkiksi ajoiksi, terrorismiin liittyvien syytteiden perusteella epäoikeudenmukaisten oikeudenkäyntien seurauksena. Vankeja kidutettiin ja pahoinpideltiin.²⁸⁷

Kesäkuussa 2009 AI kehotti jälleen Tunisiaa myöntämään maassa tapahtuvat ihmisoikeusloukkaukset. AI:n arvioiden mukaan kesäkuun 2006 jälkeen oli tuolloin tuomittu noin 1200 ihmistä vuoden 2003 terrorisminvastaisen lain nojalla. Tunisialaiset aktivistit ja lakimiehet arvioivat, että lain käyttöönotosta vuoteen 2009 tuomittuja olisi ollut jo noin 2000. Monissa tapauksissa syytetyt tuomittiin kiduttamalla saatujen ”tunnustusten” perusteella. Osa tuomituista oli myös saanut useamman tuomion samasta rikkomuksesta.²⁸⁸ Yleensä tuomioiden syynä oli aikomus liittyä jihadistisiin ryhmiin ulkomailla tai toisten kannustaminen kyseisiin ryhmiin liittymiseksi eikä niinkään yksittäiset väkivallanteot. Tuomittuihin kohdistunut valvonta jatkui edelleen myös vankilatuomioiden päätyttyä.²⁸⁹

5.8. *Kaksi eri totuutta*

Vuoden kuluessa Amnestyn julkaisema raportti ei ollut juurikaan saanut muutosta aikaan Tunisiassa. Tunisian hallitus ei hyväksynyt Amnestyn väitteitä, vaan piti niitä epäuskottavina ja täysin subjektiivisina.²⁹⁰ Toimijoiden välille ei siis näytä syntyneen aitoa dialogia. Osapuolet eivät ole saavuttaneet sellaista keskusteluyhteyttä, jossa ne molemmat tavoittelisivat yhteisymmärryksen löytymistä ja olisivat valmiita muuttamaan käsityksiään keskustelun pohjalta. Rissen jaottelua²⁹¹ käyttäen kommunikaatio on siis edelleen retorisella – ei argumentatiivisella – tasolla.

Kesäkuussa 2009 Ben Ali puhui kansainvälisessä konferenssissa ihmisoikeuksien erottamattomuudesta. Ben Ali korosti puheessaan, ettei ihmisoikeuksia voi asettaa tärkeysjärjestykseen tai toteuttaa toistensa kustannuksella. Ben Ali puhui

²⁸⁷ Amnesty International 2009c.

²⁸⁸ Amnesty International 2009a.

²⁸⁹ Amnesty International 2009b.

²⁹⁰ Amnesty International 2009a, Amnesty International 2009b.

²⁹¹ Ks. Risse 2000, 9.

ihmisoikeuksien universaaliuden ja globaaliuden puolesta korostaen yhteistyön merkitystä ja sitä, ettei ihmisoikeuksia monopolisoitaisi tai käytettäisi hyväksi. Ben Ali toi myös esille, että kansainvälisen lainsäädännön tulisi näkyä toiminnan taustalla. Hänen mukaansa kansainvälistä lainsäädäntöä tulisi suojella väärinkäytöksiltä ja kaikenlaiselta kaksinaismoralismilta. Ben Ali kannattaa omien sanojensa mukaan myös dialogia, jonka hänen mukaansa parhaiten mahdollistaa kunnioitus erilaisia identiteettejä ja kansojen erityispiirteitä kohtaan.²⁹² Samaan aikaan AI kehotti Tunisiaa myöntämään maassa tapahtuvat kidutuksen kaltaiset räikeät ihmisoikeusloukkaukset ja kohtaamaan nämä ongelmat²⁹³.

Ben Ali antaa puheessaan ymmärtää, että toiset toimijat olisivat sortuneet kansainvälisen lainsäädännön väärinkäyttöksiin tai kaksinaismoralismiin. Tällä hän todennäköisesti viittaa joko länsimaihin yleisesti tai erityisesti ihmisoikeusjärjestöjen edustajiin. Samalla hän kuitenkin itsekin näyttäisi syyllistyvän kyseisiin vääryyksiin. Näin ollen Ben Alin toiminnassa eivät toteudu kommunikatiivisen toiminnan edellytykset siinä mielessä, että hän pystyisi soveltamaan samoja normeja itseensä ja Tunisian hallintoon, kuin mitä hän soveltaa toisiin toimijoihin.

Vuonna 2009 AI julkaisi uuden raportin nimeltä *Tunisia – Continuing Abuses in the Name of Security*, joka oli jatkoa vuotta aiemmin ilmestyneelle ensimmäiselle raportille. AI:n mukaan terrorisminvastaiseen toimintaan liittyvät ihmisoikeusloukkaukset olivat vain pahentuneet Tunisiassa viimeisen vuoden aikana.²⁹⁴ Puheistaan huolimatta Tunisian viranomaiset jatkoivat ihmisoikeusaktivistien ahdistelua ja kansalaistensa ihmisoikeuksien loukkaamista terrorisminvastaisen toiminnan nojalla.

Tammikuussa 2010 YK:n erityisraportoija ihmisoikeuksien turvaamisesta terrorisminvastaisessa taistelussa sai luvan vierailta Tunisiassa, mikä sinällään oli edistysaskel Tunisian taholta. YK:n erityisraportoija ilmaisee raportissaan huolensa terrorisminvastaisen lain hyvin laajasta terrorismin määritelmästä. Hänen mukaansa määritelmään tehdyt täsmennykset olivat parantaneet sen tarkkuutta, mutta edelleen määritelmä piti sisällään monia epäkohtia. YK:n erityisraportoija pitää kyseistä

²⁹² Ben Ali 2009.

²⁹³ Amnesty International 2009a.

²⁹⁴ Amnesty International 2009b.

terrorismin määritelmää Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen sekä Tunisian perustuslain vastaisena. Lakiin tehdyistä muutoksista huolimatta erityisraportoija pitää lakia edelleen uhkana ilmaisun-, yhdistymis- ja kokoontumisvapaudelle. Lisäksi hän korostaa, että terrorismiin tulisi aina liittyä vakavaa fyysistä väkivaltaa eikä terroriteon määritelmää tulisi näin ollen tulkita liian laajasti. YK:n erityisraportoijan mukaan jo 1.-25. tammikuuta 2010 terrorisminvastaisen lain nojalla oli Tunisiassa pidätetty 25 ihmistä, mikä viittaa siihen, että lakia on sovellettu myös muihin kuin pelkästään vakaviin terroritekoihin. Kokonaisuudessaan terrorisminvastaisen lain nojalla oli YK:n erityisraportoijan tilastojen mukaan ollut syytteessä 1123 ihmistä vuoden 2003 jälkeen. Osassa näistä tapauksista ”rikos” oli ollut, että nämä ihmiset olivat vierailleet tietyissä maissa tai moskeijoissa, ladanneet tai katsoneet tiettyjä ohjelmia internetistä, pitäneet yhteisiä rukoushetkiä tai keskustelleet uskonnollisista aiheista.²⁹⁵

YK:n erityisraportoija on myös huolissaan siitä, ettei terrorisminvastaisen lain nojalla tuomituksi tuleminen edellytä, että kyseinen henkilö olisi tietoisesti kuulunut terroristiseen järjestöön tai avustanut terroristisessa toiminnassa. Koska terrorismin määritelmä on edelleen hyvin laaja, valtion viranomaisille jää liian suuret toimivaltuudet päättää siitä, mitkä organisaatiot katsotaan terroristisiksi. Laki myös kieltää ulkomaisen rahoituksen vastaanottamisen, mikä saattaa estää täysin legitiimejä järjestöjä saamasta ulkomaisia avustuksia.²⁹⁶

YK:n erityisraportojalle ei myönnetty oikeutta vierailta kuulustelutiloissa. Hänellä on kuitenkin syytä epäillä, että syytettyjä kidutetaan tunnistusten saamiseksi. Muutamia kidutustapauksia oli otettu käsiteltäviksi, mutta niiden määrä oli edelleen hyvin vähäinen verrattuna kidutuksesta tehtyjen valitusten määrään. Edes näiden valitusten määrä ei kuitenkaan oletettavasti vastaa lähimainkaan kidutustapausten todellista määrää, koska läheskään kaikki kidutetut eivät uskalla tai halua tehdä valitusta kohtelustaan. Tuomareilla ei ole Tunisian lain puitteissa minkäänlaista velvollisuutta avata tutkintaa kaikkien tehtyjen valitusten perusteella. Usein tapaukset jätetään huomiotta ”todistusaineiston puuttumisen” vuoksi. Todistusaineiston puutteellisuus johtuu usein siitä, että vangit eivät pääse heille kuuluviin terveystarkastuksiin tai

²⁹⁵ YK 2010, 6–7.

²⁹⁶ Emt., 7–8.

tarkastuksia viivästytetään niin, ettei kidutuksesta ole enää fyysisiä merkkejä. Myöskään kiduttamalla saatujen tunnustusten käyttöä ei ole kielletty.²⁹⁷

YK:n erityisraportoijan mukaan Punaisen Ristin vierailut Tunisian rangaistuslaitoksissa ja yhteistyö maan hallituksen kanssa ovat parantaneet vankilaolosuhteita. Edelleen on kuitenkin yleinen käytäntö, että monet vangit siirretään kaukaisiin vankiloihin, jotta he eivät pystyisi tapaamaan perheitään tai vastaanottamaan näiltä ruoka-apua. Vielä vankeusajan päättymisen jälkeenkin viranomaiset voivat määrätä, mihin entisten vankien tulee asettua asumaan sekä miten usein ja mihin kellonaikoihin heidän täytyy ilmoittautua poliisille. Tämä hankaloittaa entisten vankien integroitumista takaisin yhteiskuntaan ja saattaa esimerkiksi estää heitä opiskelemasta tai tekemästä palkkatyötä.²⁹⁸

YK:n erityisraportoiija kiittää Tunisiaa sen moniulotteisesta lähestymistavasta terrorismin ehkäisemiseksi. Samalla hän kuitenkin varoittaa tämän lähestymistavan uhkaavan helposti maan kansalaisille kuuluvia oikeuksia, kuten uskonnon-, ilmaisun- ja kokoontumisvapautta. YK:n erityisraportoiija esittää myös, että terrorisminvastaisen lain soveltaminen liian laajasti heikentää lain legitimitettä ja voi toimia tarkoitustaan vastaan vähentäen terrorisminvastaisen toiminnan tehokkuutta.²⁹⁹

YK:n erityisraportoiija pyrkii tässä osoittamaan Tunisialle, että sen kannattaisi uudelleen arvioida toimintaperiaatteitaan ja, että se itse asiassa pääsisikin parhaiten tavoitteisiinsa terrorisminvastaisessa toiminnassa supistamalla terrorisminvastaisen lain soveltamisalaa, mikä parantaisi samalla maan ihmisoikeustilannetta. Yksi ylikansallisten edunvalvontaverkostojen toimintatavoista onkin auttaa valtioita näkemään uudella tavalla, miten ne parhaiten pääsisivät omiin tavoitteisiinsa³⁰⁰.

AI:n vuoden 2010 vuosiraportin mukaan ilmaisu- ja kokoontumisvapautta rajoitettiin Tunisiassa edelleen ankarasti. Toimittajia, ihmisoikeusaktivisteja sekä muita hallitukseen kriittisesti suhtautuvia tarkkailtiin, ahdisteltiin, uhkailtiin, pahoinpideltiin fyysisesti ja tuomittiin jopa vankilaan. Mikäli valituksia tehtiin, niitä harvoin

²⁹⁷ Emt., 10–11.

²⁹⁸ Emt., 13–14.

²⁹⁹ Emt., 18.

³⁰⁰ Keck & Sikkink 1998, 119.

tutkittiin. Satoja ihmisiä tuomittiin terrorismiin liittyvien syytteiden perusteella epäoikeudenmukaisten oikeudenkäyntien seurauksena. Kiinni otettuja pidettiin eristysvankeudessa sallittua aikarajaa kauemmin, pidätystietoja vääristeltiin eikä vangittujen perheille ja asianajajille kerrottu tapahtuneesta. Epäillyille ei annettu heti mahdollisuutta ottaa yhteyttä asianajajaan eikä heille annettu asianmukaista mahdollisuutta puolustuksen valmisteluun. Kidutus ja pahoinpitelyt jatkuivat ankarissa vankilaolosuhteissa. Kiduttamalla saatuja tunnustuksia käytettiin edelleen todistusaineistona ja osa tuomituista sai enemmän kuin yhden tuomion samasta rikkomuksesta. Kidutussyitteet jätettiin tutkimatta. Median kontrolli jatkui. Ihmisoikeusjärjestöjen toimintaa häirittiin eikä järjestöille edelleenkään myönnetty toimilupia.³⁰¹

Ranskalainen l'ACAT-France kuvailee vuonna 2010 julkaisemassaan kidutusta koskevassa raportissa Tunisian tilannetta synkäksi. Raportin mukaan kaikenlainen poliittinen ja ideologinen oppositio oli pysyvästi tukahdutettu maassa. Myös l'ACAT mainitsee, että toimittajia ja ihmisoikeusaktivisteja peloteltiin, ahdisteltiin tai jopa pidätettiin ja tuomittiin valheellisten syytösten perusteella. L'ACAT:n mukaan alistaminen muuttui entistä pahemmaksi, kun Ben Ali valittiin uudelle presidenttikaudelle vuonna 2009.³⁰²

L'ACAT-Francen mukaan väkivaltaisuuksien kohteiksi joutuivat erityisesti nuoret muslimit, joiden epäiltiin noudattavan salafistisia³⁰³ ajatuksia. Kiinniotetut joutuivat systemaattisesti kidutuksen uhreiksi ennen kuin heidät vietiin oikeuden eteen. Useimmiten syytteiden taustalla oli vuoden 2003 terrorisminvastainen laki. L'ACAT:n mukaan Tunisian hallitus on saanut tukea suurimmalta osalta länsimaista, jotka terrorisminvastaisen toiminnan tehokkuuden nimissä ovat sulkeneet silmänsä vakavilta ihmisoikeusloukkauksilta.³⁰⁴

L'ACAT-Francen mukaan kidutusta harjoittivat ensisijaisesti poliisivoimien edustajat ja vanginvartijat. Kidutusta käytettiin tunnustusten saamiseksi sekä syytettyjen ja

³⁰¹ Amnesty International 2010.

³⁰² L'ACAT-France 2010.

³⁰³ Salafismi on fundamentalistisena pidetty islamistinen liike, johon kuuluu taipumus tulkita uskonnollisia tekstejä ankarasti.

³⁰⁴ L'ACAT-France 2010.

kapinoiden rankaisemiseksi. Vain mediassa hyvin näkyvät persoonat voivat välttyä kiduttamiselta. L'ACAT:n mukaan erityisesti terrorisminvastaisen lain nojalla tuomittuja pidettiin pitkiä aikoja eristysvankeudessa, mitä peiteltiin jälkikäteen pidätystietoja vääristämällä. Myös vankilaolosuhteet olivat edelleen huonot ja vangit kärsivät muun muassa ahtaudesta sekä terveydenhoitopalvelujen huonosta saatavuudesta. Muutoinkin poliittisten vankien oikeuksia rajoitettiin. He eivät esimerkiksi saaneet vastaanottaa postia tai suorittaa opintoja vankeusaikanaan.³⁰⁵

L'ACAT-Francen mukaan maansisäistä lainsäädäntöä oli yritetty muokata siten, että se paremmin vastaisi kansainvälisiä sopimuksia. Vaikka esimerkiksi kidutus oli kielletty myös Tunisian laissa, kiduttajia ei rangaistu. Kidutuksen uhrin eivät aina uskaltaneet tehdä valitusta, koska pelkäsivät kosta. Lisäksi he tiesivät, etteivät valitukset yleensä johtaneet mihinkään.³⁰⁶ L'ACAT-Francen raportista käy siis ilmi, että Tunisiassa on tehty uudistuksia, jotta maan lainsäädäntö paremmin vastaisi kansainvälistä oikeutta. Ongelma kuitenkin on, ettei lain noudattamista valvottu eikä sen noudattamatta jättämisestä rangaistu. Näin ollen kansainvälisten säädösten toimeenpanossa oli edelleen vakavia puutteita.

Arabimaiden sisäministerien kokouksessa maaliskuussa 2010 Ben Ali painotti, että turvallisuuden lisääminen edellyttää kehitystä, joka takaa myös kansalaisten ihmisoikeudet. Hän myös korostaa puheessaan, että ihmisoikeuksia pidetään Tunisiassa erityisen merkittävänä ja niihin liittyviä aloitteita on tehty sekä lainsäädännön että käytännön tasolla. Näiden aloitteiden tarkoituksena on hänen mukaansa ollut lujittaa ihmisoikeuksia, levittää ihmisoikeuskulttuuria sekä varmistaa näiden oikeuksien asema yhteiskunnassa.³⁰⁷

Ben Alin mukaan ”[...] ihmisoikeudet ovat samanaikaisesti sivistyksen symboli, eettinen ja poliittinen välttämättömyys sekä olennainen ihmisten ja kansojen arvokkuuden määrittäjä”³⁰⁸. Hän korostaa jälleen, että ihmisoikeudet muodostavat kokonaisuuden, jossa yksikään ei ole toista tärkeämpi. Ben Ali vakuuttaa, että

³⁰⁵ Ibid.

³⁰⁶ Ibid.

³⁰⁷ Ben Ali 2010.

³⁰⁸ ”[...] les droits de l'homme sont à la fois un symbole de civilisation, une nécessité éthique et politique et un attribut essentiel de la dignité des individus et des peuples” (Ben Ali 2010). (Oma käännös.)

turvatoimien tarkoitus on palvella maan kansalaisia. Hänen mukaansa viranomaisten kouluttaminen ja juridisen tietämyksen lisääminen on ainoa keino säilyttää tasapaino turvatoimien ja ihmisoikeuksien turvaamisen välillä.³⁰⁹ Näin hän siis antaa ymmärtää, että ihmisoikeusloukkauksissa olisi kyse turvallisuusviranomaisten tietämyksen puutteesta.

Vuoden 2011 raportissaan Human Rights Watch kuvailee Tunisian ihmisoikeustilannetta hirveäksi Ben Alin Tunisiassa. Human Rights Watchin mukaan Tunisian hallitus käytti terrorismin uhkaa hyväkseen pysäyttääkseen rauhanomaisetkin toisinajattelijat. Turvallisuusviranomaiset käyttivät valvontaa, mielivaltaisia pidätyksiä sekä fyysistä voimaa pelotellakseen ja syyttääkseen niitä, jotka hallitus tulkitsi ”uhaksi”. Muun muassa toimittajia ja ihmisoikeusaktivisteja laitettiin syytteeseen. Tunisian viranomaiset estivät aktivisteja hankkimasta tietoa internetistä sekä sabotoivat tällaisten henkilöiden sähköpostitilejä. Myös yhteydenpito ulkomaisiin instituutioihin ja organisaatioihin kriminalisoitiin. Esimerkiksi sitä voitiin pitää rikollisena, jos tunisialaiset järjestöt kehottivat boikotoimaan Tunisiaan suuntautuvaa turismia tai investointeja maan huonon ihmisoikeustilanteen takia.³¹⁰

Human Rights Watchin mukaan Tunisian viranomaiset kieltäytyivät myöntämästä laillista statusta kaikille todella itsenäisille ihmisoikeusjärjestöille. Tämän jälkeen viranomaiset käyttivät järjestöjen ”laitonta” statusta hyväkseen vaikeuttaakseen niiden toimintaa. Lisäksi ihmisoikeusaktivistien toimintaa valvottiin, heitä saatetaan estettiin matkustamasta, heidät voitiin erottaa virastaan, heidän puhelinyhteyksiään häirittiin, heitä ja heidän sukulaisiaan ahdisteltiin ja heitä mustamaalattiin mediassa.³¹¹

National Lawyers Guild ym. sekä Human Rights Watch toteavat Tunisian ihmisoikeusloukkausten jääneen toistuvasti taloudellisten saavutusten varjoon. Myös EU:n ja Tunisian välistä assosiaatiosopimusta jatkettiin ja kehitettiin entistä pidemmälle maan huonosta ihmisoikeustilanteesta huolimatta.³¹² National Lawyers Guild ym. esittävät kesäkuussa 2011 julkaistussa raportissaan, ettei tieto ihmisoikeusloukkauksista ole vaikuttanut millään tavalla Yhdysvaltain Ben Alin

³⁰⁹ Ben Ali 2010.

³¹⁰ Human Rights Watch 2011.

³¹¹ Ibid.

³¹² Human Rights Watch 2011; National Lawyers Guild ym. 2011, 11–12.

regiimille antamaan aseelliseen tai muuhun avustukseen³¹³. Vuonna 2011 Yhdysvaltain Tunisialle antama rahallinen avustus asetettiin viimein edes osittain ehdolliseksi sille, että kansalaisten oikeudet otettaisiin paremmin huomioon. Tämä ehto koski tosin vain yhtä miljoonaa dollaria 15 miljoonan kokonaisavustuksesta.³¹⁴ Tämä oli kuitenkin ensimmäinen kerta, kun Tunisiaa aineiston perusteella yritettiin saada noudattamaan ihmisoikeuksia hyödyllisyyslaskelmia manipuloimalla. Instrumentaaliseen rationaalisuuteen nojaten Tunisialle myönnetty rahallinen tuki asetettiin riippuvaiseksi maan ihmisoikeustilanteen paranemisesta.

³¹³ National Lawyers Guild ym. 2011, 32.

³¹⁴ L'ACAT-France 2010.

6. Yhteenveto

Sekä Ben Ali että ylikansallisen edunvalvontaverkoston edustajat nojaavat argumenteissaan Shorin jaottelun mukaiseen liberalistiseen lähestymistapaan, jonka mukaan ihmisoikeuksista ei saisi tinkiä missään olosuhteissa³¹⁵. Muutoinkin molemmat tahot käyttävät retoriikassaan yllättäväkin samanlaisia elementtejä, kuten kansainväliseen oikeuteen vetoamista. Siitä huolimatta näiden kahden ”kertomukset” ovat kuin kahdesta eri maailmasta. Ihmisoikeusjärjestöjen raportit kuvailevat Tunisian ihmisoikeustilannetta karmeaksi samalla kun Ben Ali puhuu ihmisoikeuksien ensisijaisuudesta.

Kun verrataan Ben Alin lausuntoja siihen, minkälaisen kuvan ihmisoikeusjärjestöjen ja YK:n erityisraportoijan lausunnot antavat Tunisian ihmisoikeustilanteesta, näyttää siltä, että Ben Alin retoriikka on pitkälti strategista. Mathias Ecker-Ehrhardtin kehittämän metodin mukaan aitouden aste voitaisiin selvittää vertaamalla julkisissa tilanteissa käytettyjä argumentteja yksityisiin, anonymisti annettuihin lausuntoihin³¹⁶. Tämä olisi mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe, johon ei kuitenkaan ole ollut mahdollista perehtyä syvällisemmin tämän työn puitteissa.

Ajan mittaan kummankaan tahon retoriikassa ei tunnu tapahtuvan merkittävää muutosta. Koska Ben Ali ei missään vaiheessa kiellä ihmisoikeuksien validiteettia, hänen retoriikkansa ei juurikaan muutu painostuksen alla. Ben Alin puheissa kuitenkin toistuvat viittaukset häneen kohdistettuihin syytöksiin. Siinä mielessä Ben Ali on ottanut kansainvälisten järjestöjen raportoinnin huomioon, että hän pyrkii puheissaan vastaamaan näihin syytöksiin. Samalla hän kuitenkin itse syyttää järjestöjä subjektiivisuudesta. Implisiittisesti hän myös antaa ymmärtää toisten väärinkäyttävän kansainvälisiä säädöksiä ja manipuloivan niitä omien etujensa mukaan. Tunisian ja ylikansallisten edunvalvontaverkostojen välinen keskusteluyhteys ei siis tunnu toimivan.

Kommunikatiivisen toiminnan edellyttämä ideaali puhetilanne ei toteudu siinä mielessä, että toimijat olisivat valmiita muuttamaan käsityksiään käydyn dialogin pohjalta. Sen sijaan ne pikemminkin tuomitsevat toisensa. Kuten kansainvälisissä

³¹⁵ Shor 2010.

³¹⁶ Müller 2004, 417.

suhteissa aina, myös valtasuhteet ovat väistämättä läsnä. Oman analyysini perusteella näyttää siltä, että vaikka Tunisia valtiotoimijana olisi vahvempi perinteisillä mittareilla, ylikansallinen edunvalvontaverkosto määrittää pitkälti sitä, minkälainen on ”hyvä argumentti” ja kenellä on oikeus puhua. Ben Ali tiedostaa, että ihmisoikeuksia kuuluu puolustaa ja terrorisminvastainen toiminta asettaa toissijaiseksi ihmisoikeuksiin nähden. Näin hän tekeekin – ainakin retoriikan tasolla.

Mikäli yhteinen elämismaailma ymmärretään melko ohuesti Rissen tavoin³¹⁷, voidaan nähdä, että Tunisia jakaa länsimaista tulevien ihmisoikeusjärjestöjen kanssa yhteisen islamistisen fundamentalismin ja terrorismin uhan. Ben Ali käyttää tätä yhteistä uhan kokemusta taidokkaasti hyödykseen omassa retoriikassaan. Lisäksi hän korostaa ihmisoikeuksien universaaliutta ja Tunisian sitoutumista demokratian kaltaisiin perinteisesti länsimaisiin arvoihin. Ben Ali ei missään vaiheessa puheissaan kyseenalaista ihmisoikeuksien universaaliutta, vaikka hän hyvin voisi vedota esimerkiksi Islaminuskoon erilaisen arvomaailman perustana. Ylikansallisen edunvalvontaverkoston edustajat puolestaan eivät näe, että Tunisia olisi sitoutunut näiden kanssa samanlaiseen arvoperustaan. Verkostojen näkökulmasta niitä ja Tunisiaa yhdistää lähinnä kansainvälinen lainsäädäntö, johon Tunisiakin on ainakin teoriassa sitoutunut.

Toimijoiden näyttää olevan vaikea asettua toistensa asemaan. Ben Alin puheista tulee sellainen vaikutelma, että hän uskoo ihmisoikeusjärjestöjen toimivan ensisijaisesti itsekkäistä motiiveista ja manipuloivan oikeuksia omien tavoitteidensa mukaisesti. Taustalla saattaa olla myös Ben Alin pelko siitä, että kansallisten ihmisoikeusjärjestöjen vahvistuminen horjuttaisi hänen asemaansa maan johdossa. Ihmisoikeusjärjestöt puolestaan suhtautuvat Tunisiaan kautta linjan hyvin kielteisesti. Vaikka Tunisiassa toteutettaisiin edunvalvontaverkoston ajamia uudistuksia, järjestöt leimaavat ne lähes poikkeuksetta pelkäsi retoriikaksi ja maineen kiillottamiseksi.

Ihmisoikeusnormien diffuusio perustuu pääasiassa suoriin diffuusiomekanismeihin eli ulkopuoliset toimijat pyrkivät tietoisesti levittämään oikeuksia Tunisiassa sen sijaan, että aloite lähtisi valtiosta itsestään. Suorista diffuusiomekanismeista käytössä on lähes poikkeuksetta sosialisatio, joka perustuu painostukseen ja esimerkillä

³¹⁷ Ks. Risse 2000, 15.

vaikuttamiseen. Ainoastaan vuonna 2011 Yhdysvaltain tukipaketti asetettiin ehdolliseksi Tunisian ihmisoikeustilanteen parantumisesta, jolloin pyrittiin manipuloimaan Tunisian hyödyllisyyslaskelmia. Lähtöoletuksista poiketen ylikansallisen edunvalvontaverkoston toiminta perustuu siis jo spiraalimallin alkuvaiheissa normatiivisen rationaalisuuden logiikkaan instrumentaalisen toimintalogiikan sijaan. Tämä on siinä mielessä ymmärrettävää, että koska Tunisiassa haluaisi kuulua demokraattisten sivistysvaltioiden joukkoon, se ei välttämättä tarvitse muuta porkkanaa ihmisoikeusnormien omaksumiseksi. Tässä tapauksessa on kuitenkin mielestäni epäselvää, missä menee instrumentaalisen ja normatiivisen toimintalogiikan raja. Vaikka Tunisia mukautuisi kansainvälisiin normeihin kuuluakseen demokraattisten valtioiden yhteisöön, se saattaa tavoitella tätä asemaa myös siksi, että siitä on pitkällä tähtäimellä myös eksplisiittistä hyötyä. Tunisian tavoitteena voi olla esimerkiksi yhteistyön lisääminen Euroopan maiden kanssa, mistä olisi sille myös selvää taloudellista etua.

Analyysissä lähdetään siitä, että vuonna 2001 spiraalimalli käynnistyy uudelleen, kun Tunisian ihmisoikeustilanteesta saadaan uutta tietoa. Tiedon lisääntyminen siis hypoteesin mukaisesti edesauttaa diffuusiota. Spiraalimallin toinen vaihe jää Tunisiassa ikään kuin välistä, koska Ben Ali ei missään vaiheessa kiellä ihmisoikeuksien validiteettia. Tilanne on siis sama kuin aikaisemmassa tutkimuksessa³¹⁸. Se, että Ben Ali on itsekin omaksunut ihmisoikeusretoriikan, vaikeuttaa ylikansallisen edunvalvontaverkoston toimintaa vieden pohjan sen kritiikiltä. Siitä huolimatta spiraalimalli etenee kolmanteen vaiheeseen, jossa Tunisia tekee joitain myönnytyksiä verkoston painostuksen alaisena. Tunisian viranomaiset muun muassa antavat Punaiselle Ristille vierailuoikeuden maan rangaistuslaitoksiin sekä luovat uusia kansallisia ihmisoikeusinstituutioita.

Spiraalimallin mukaan näillä myönnytyksillä tulisi olla suurin vaikutus paikallisten ihmisoikeusjärjestöjen toimintaedellytyksien paranemisen kannalta³¹⁹. Tunisiassa näin ei kuitenkaan ole, vaan ihmisoikeusjärjestöjen toiminta on edelleen hyvin tarkkaan rajoitettua ja viranomaiset jatkavat aktivistien ahdistelua. Risse ja Sikkink perustelevat toimintaedellytysten paranemista sillä, että paikalliset järjestöt alkavat

³¹⁸ Ks. Gränzer 1999.

³¹⁹ Risse & Sikkink 1999, 20–35.

saada tukea kansainväliseltä tasolta³²⁰. Tunisialaisten järjestöjen ongelmana kuitenkin on, että maan viranomaiset rajoittavat ja estävät kansainvälisen tuen saamista. Näin ollen näkisinkin, ettei valtion tekemien myönnytysten voida suoraan ajatella parantavan paikallisten järjestöjen toimintaedellytyksiä. Esimerkiksi Tunisian tapauksessa maassa kyllä tehtiin jonkinlaisia myönnytyksiä, mutta tämä ei vielä tarkoita sitä, että maan viranomaiset olisivat antaneet tukensa järjestöjen toiminnalle. Tätä muuttujaa ei ole mielestäni huomioitu spiraalimallissa. Spiraalimallin kolmannessa vaiheessa olen kyllä listannut valtion toiminnan käytännön tasolla keskeiseksi muuttujaksi, mutta tämän tulisi mielestäni kattaa valtion tekemien myönnytysten lisäksi myös sen, miten valtiot suhtautuvat kansallisten ihmisoikeusjärjestöjen toimintaan ja näiden kansainväliseltä tasolta saamaan tukeen.

Toinen keskeinen muuttuja spiraalimallin kolmannessa vaiheessa on ulkopuolisten toimijoiden reaktio. Tunisian tapauksessa ylikansallinen edunvalvontaverkosto ei onnistunut mobilisoimaan ulkopuolisia toimijoita toivotulla tavalla. Valtiot jatkoivat tunisialaisten terroristiepäiltyjen palauttamista maahan kidutuksen vaarasta huolimatta. Myös EU jatkoi kahdenvälistä kumppanuuttaan Tunisian kanssa. Samalla Ranskan presidentti Sarkozy ylisti Tunisian aktiivisuutta terrorisminvastaisessa toiminnassa jättäen ihmisoikeudet huomiotta. Näiden toimijoiden passiivisuus Tunisian ihmisoikeustilanteen suhteen johtuu oletettavasti siitä, että Tunisia nähdään merkittävänä kumppanina terrorismin ehkäisemiseksi eikä Tunisian terrorisminvastaista toimintaa haluta kyseenalaistaa. Kymmenen vuoden kuluessa näyttäisi kuitenkin tapahtuvan jonkinlaista kehitystä siinä, että 2000-luvun loppupuolella sekä EU että YK ovat ottaneet asian esille Tunisian kanssa. Siitä huolimatta EU ei ole kuitenkaan ollut valmis katkaisemaan assosiaatiosopimusta Tunisian kanssa, vaan on halunnut kehittää sitä eteenpäin.

Vaikka ulkopuolisten toimijoiden mobilisointi ei onnistu aivan toivotulla tavalla, spiraalimalli etenee ainakin näennäisesti neljänteen vaiheeseen. Mallin neljännen vaiheen mukaisesti Tunisia on ratifioinut kansainvälisiä sopimuksia ja pyrkii myös muokkaamaan kansallista lainsäädäntöään siten, että se paremmin vastaisi näitä kansainvälisiä standardeja. Tarkastelemani aineiston perusteella näyttäisi myös siltä,

³²⁰ Ibid.

että Ben Ali puolustaa ihmisoikeuksia johdonmukaisesti kohdeyleisöstä riippumatta. Hän käyttää samanlaista retoriikkaa uudenvuodenpuheissaan oman maan kansalaisille, kuin mitä hän käyttää kansainvälisillä foorumeilla. Spiraalimallin mukaan valtion toiminta ei mallin neljännessä vaiheessa ole vielä välttämättä samalla tasolla retoriikan kanssa, vaan ihmisoikeusloukkaukset saattavat jatkua etenkin alemmilla tasoilla³²¹. Tunisian tapauksessa näyttää nimen omaan siltä, että kiulu retoriikan ja käytännön välillä on hyvin suuri. Ihmisoikeusloukkaukset jatkuvat entisellään. Samalla Ben Ali antaa ymmärtää, että esimerkiksi kidutustapauksissa olisi kyse vankilaviranomaisten tietämättömyydestä. Tämä argumentti ei kuitenkaan vaikuta kovin uskottavalta.

Toinen spiraalimallin neljännessä vaiheessa keskeisistä muuttujista on ihmisoikeuksien huomioiminen kansallisessa lainsäädännössä. Tunisiassa lainsäädäntöä on pyritty muokkaamaan siten, että siinä paremmin huomioitaisiin kansainväliset ihmisoikeusnormit. Ihmisoikeusjärjestöjen mukaan näiden muutosten vaikutus on kuitenkin ollut lähinnä kosmeettinen. Näyttääkin siltä, että käytäntö ei ole Tunisiassa muuttunut lainsäädännön mukana. Ongelmana tässä on se, etteivät esimerkiksi turvallisuusviranomaiset yleensä joudu vastaamaan teoistaan. Näin ollen esitänkin, että spiraalimallin eteneminen viidenteen ja viimeiseen vaiheeseen edellyttäisi oikeuksien lainsäädännöllisen aseman vahvistamisen lisäksi sitä, että näillä lainsäädännön muutoksilla olisi myös käytännön toimintaa muokkaava vaikutus. Nyt spiraalimallin oletuksena on, että mitä paremmin ihmisoikeudet on huomioitu lainsäädännössä, sitä nopeammin ne alkavat toteutua myös käytännössä³²². Itse en kuitenkaan näe, että lainsäädännön kehittyminen automaattisesti johtaisi alistavien käytäntöjen poistumiseen.

Toinen spiraalimallin neljännessä vaiheessa keskeinen muuttuja on dialogin syntyminen. Tässä työssä olen ymmärtänyt dialogin habermasilaisittain kommunikatiivisena toimintana. Tällöin dialogi edellyttäisi, että molemmat osapuolet tunnustaisivat toisensa tasavertaisina keskustelukumppaneina ja olisivat valmiita muuttamaan omia näkemyksiään kanssakäymisen pohjalta. Rissen mukaan tällaisen

³²¹ Ibid.

³²² Ibid.

dialogin syntyminen on odotettavissa spiraalimallin loppupuolella³²³. Tunisian tapauksessa en kuitenkaan näe tällaista dialogia syntyneen, vaikka Ben Ali puheissaan korostaakin dialogin merkitystä toistuvasti. Osapuolet eivät pyri löytämään yhteistä määritelmää ihmisoikeustilanteesta, vaan pitävät molemmat kiinni omista näkemyksistään. Ihmisoikeusnormeista ja niiden validiteetista vallitsee näennäinen yhteisymmärrys, mutta ylikansallisen edunvalvontaverkoston mukaan Tunisia ei ole tosiasiassa sitoutunut näihin normeihin.

Tunisian eteneminen spiraalimallin viimeiseen vaiheeseen edellyttäisi dialogisen yhteyden syntymistä toimijoiden välille. Tällä hetkellä toimintaa ei missään vaiheessa ohjaa kommunikatiivisen rationaalisuuden logiikka. Toisaalta on kyseenalaista, voivatko kansainväliset suhteet koskaan toimia puhtaasti kommunikatiivisen rationaalisuuden pohjalta. Lisäksi esitän, ettei ihmisoikeuksien sisällyttäminen kansalliseen lainsäädäntöön sinällään riitä, vaan tällä pitäisi olla vaikutusta myös käytännön toimintaan. Tunisian tilanne on vielä kaukana siitä, että ihmisoikeuksien noudattamisesta olisi tullut osa tavanmukaista toimintaa.

Näen, että yksityiskohtaisuudestaan huolimatta spiraalimalli jättää kuitenkin melko paljon tutkijan tulkintatyön varaan. Tiedostan, että tässä esittämäni kehityskulku on vain oma tulkintani Tunisian tapahtumista spiraalimallin valossa. Tulkitsemalla tapahtumia toisella tavoin olisi voinut päätyä toisenlaisiin lopputuloksiin. Itseäni spiraalimalliteoriassa häiritsee se, että vaikka Tunisia tarkastellun aineiston valossa näyttäisi edenneen spiraalimallin neljänteen vaiheeseen, käytännön tasolla ihmisoikeusloukkaukset jatkuvat lähes samalla tasolla kuin spiraalimallin ensimmäisessä vaiheessa. Muutoksia on lähinnä tapahtunut ulkopuolisten toimijoiden suhtautumisessa. Lisäksi Tunisiassa on allekirjoitettu kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja tehty muutamia myönnytyksiä ihmisoikeustilanteen parantamiseksi, mutta näiden käytännön vaikutus on jäänyt vähäiseksi. Näin ollen näyttää siltä, että spiraalimalli voi periaatteessa edetä neljänteen eli toiseksi viimeiseen vaiheeseen asti ilman, että alistavissa käytännöissä tapahtuu suuria muutoksia. Vasta spiraalimallin eteneminen viidenteen vaiheeseensa edellyttäisi, että valtiot olisivat sitoutuneita noudattamaan ihmisoikeuksia kaikessa toiminnassaan.

³²³ Risse 1999; 543, 550.

Tämän analyysin perusteella saamani tutkimustulokset johtavat samaan lopputulokseen kuin Gränzerin vuonna 1999 tekemä tutkimus eli retoriikka ei ole Tunisiassa johtanut muutoksiin käytännön tasolla. Tunisia pysyy siis edelleen eräänlaisena poikkeustapauksena spiraalimallin valossa eikä tutkimukseni näin ollen olennaisesti vahvista spiraalimalliteoriaa, vaan kenties pikemminkin heikentää sitä. Shorin mukaan spiraalimallissa pitäisi huomioida terrorismin kaltaisten turvallisuushkien vaikutus valtioiden sortopolitiikkaan, koska niiden avulla valtioiden on helpompi perustella vakavia ihmisoikeusloukkauksia³²⁴. Itse en kuitenkaan tämän tarkastelun perusteella näe oleelliseksi sisällyttää tällaista uutta ulottuvuutta spiraalimalliin. Ainakaan Ben Ali ei missään vaiheessa pyri perustelemaan ihmisoikeusloukkauksia terrorisminvastaisen toiminnan tehokkuuden nimissä. Pikemminkin hän pyrkii kieltämään tällaisten loukkausten olemassaolon kokonaan tai myöntää, että joitain kehitysaskelia on vielä otettava.

Tarkastelemani aineiston perusteella näyttäisikin siltä, että liberalistisesta näkökulmasta on tullut vallitseva terrorisminvastaisen toiminnan ja ihmisoikeuksien välisestä problematiikasta puhuttaessa. Lähtöoletukseni oli, että Ben Ali olisi pikemminkin omaksunut realistisen tai pienemmän pahan lähestymistavan, mutta tosiasiassa hänen retoriikkansa ei tässä mielessä juurikaan poikennut edunvalvontaverkostoista.

³²⁴ Shor 2008, 122.

LÄHTEET

Primääriaineisto

l'ACAT-France (2010), *Rapport 2010 de l'ACAT-France – Un monde tortionnaire*, 181–189. Saatavissa [http://www.acatfrance.fr/medias/actualites/doc/ACAT_France-Rapport_torture-Dec_2010.pdf], luettu 15.3.2012.

ALTT & CRLDHT (2008), *La torture en Tunisie et la loi "antiterroriste" du 10 décembre 2003. Faits et témoignages afin que cesse l'impunité*. Saatavissa: [<http://www.fidh.org/IMG/pdf/crldht-altt-torture-en-tunisie-rapport.pdf>], luettu 17.4.2012.

Amnesty International (2001a), *Document – Tunisia: Open letter and public document on the deterioration of the human rights situation in Tunisia*. Saatavissa [<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE30/009/2001/en/9c9fc5bc-db61-11dd-903e-e1f5d1f8bceb/mde300092001en.html>], luettu 15.3.2012.

Amnesty International (2001b), *Document – Tunisia: Joint report on the continuing deterioration of the human rights situation in Tunisia*. Saatavissa [<https://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE30/031/2001/en/8b730be0-d8d1-11dd-ad8c-f3d4445c118e/mde300312001en.html>], luettu 15.3.2012.

Amnesty International (2002), *Document – Tunisia: EU-Tunisia association council: stop trading human rights for security: joint statement from EU office*. Saatavissa [<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE30/001/2002/en/10083795-d89a-11dd-ad8c-f3d4445c118e/mde300012002en.html>], luettu 15.3.2012.

Amnesty International (2003), *Document – Tunisia: New draft "anti-terrorism" law will further undermine human rights*. Saatavissa [<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE30/021/2003/en/0283d281-d689-11dd-ab95-a13b602c0642/mde300212003en.html>], luettu 15.3.2012.

Amnesty International (2007), *Tunisia – Amnesty International Report 2007*. Saatavissa [<http://www.amnesty.org/en/region/tunisia/report-2007>], luettu 15.3.2012.

Amnesty International (2008a), *Document – Tunisia: In the name of security: routine abuses in Tunisia*. Saatavissa [<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE30/007/2008/en/b8527bf4-3ebc-11dd-9656-05931d46f27f/mde300072008eng.html>], luettu 15.3.2012.

Amnesty International (2008b), *Tunisia: Human rights lip service*. Saatavissa [<http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/tunisia-human-rights-lip-service-20080623>], luettu 15.3.2012.

Amnesty International (2008c), *Tunisia – Amnesty International Report 2008*. Saatavissa [<http://www.amnesty.org/en/region/tunisia/report-2008>], luettu 15.3.2012.

Amnesty International (2009a), *Tunisia: end denial, address human rights abuses in the name of security*. Saatavissa [<http://www.amnesty.org/en/news-and->

updates/news/tunisia-address-human-rights-abuses-in-the-name-of-security-20090626], luettu 15.3.2012.

Amnesty International (2009b), *Tunisia – continuing abuses in the name of security*. Saatavissa [<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE30/010/2009/en/5215d731-d6ec-4a2d-ad72-ab8244c7040e/mde300102009eng.pdf>], luettu 15.3.2012.

Amnesty International (2009c), *Tunisia – Amnesty International Report 2009*. Saatavissa [<http://www.amnesty.org/en/region/tunisia/report-2009>], luettu 15.3.2012.

Amnesty International (2010), *Tunisia – Amnesty International Report 2010*. Saatavissa [<http://www.amnesty.org/en/region/tunisia/report-2010>], luettu 15.3.2012.

Ben Ali (2005a), *Ben Ali au Sommet arabe d'Alger: Unir nos efforts et nos positions pour défendre nos causes et nos intérêts*. Saatavissa [<http://www.tunisia-today.com/archives/14642>], luettu 22.3.2012.

Ben Ali (2005b), *Ben Ali: La lutte contre le terrorisme exige la coordination des efforts de la Communauté internationale*. Saatavissa [<http://www.tunisia-today.com/archives/15974>], luettu 22.3.2012.

Ben Ali (2006a), *Ben Ali à l'ouverture du Conseil des ministres arabes de l'Interieur: "Adopter un code de conduite et de lutte contre le terrorisme engageant tous les pays"*. Saatavissa [<http://www.tunisia-today.com/archives/20522>], luettu 22.3.2012.

Ben Ali (2006b), *Ben Ali: "Point d'existence pour le citoyen sans liberté, dignité et identité"*. Saatavissa [http://www.africafree.com/guinee/nouvelle.asp?UrlRecherche=archives.asp%3FRech%3D1%26no_pays%3D49%26no_categorie%3D1%26keyword%3D%26BtnGo.x%3D7%26IsPanafricain%3D0%26IsAfrique%3D&no_nouvelle=297087], luettu 18.4.2012

Ben Ali (2006c), *Vœux du Président Ben Ali au peuple Tunisien*. Saatavissa [<http://www.turess.com/fr/letemps/595>], luettu 22.3.2012.

Ben Ali (2007a), *Le Président Ben Ali au Figaro Magazine: "Nous avons opté pour une stratégie de développement centrée sur l'être humain"*. Saatavissa [<http://www.lefigaro.fr/lefigaromagazine/2007/11/09/01006-20071109ARTFIG00211-ben-ali-nous-navons-jamais-refuse-la-critique.php>], luettu 22.3.2012.

Ben Ali (2007b), *Ben Ali: La lutte contre le terrorisme réside dans l'élimination des causes qui en sont à l'origine*. Saatavissa [<http://www.tunisia-today.com/archives/43030>], luettu 25.3.2012.

Ben Ali (2008a), *Ben Ali aux membres du corps diplomatique: Edifier un monde plus juste et plus équilibré*. Saatavissa [<http://www.tunisia-today.com/archives/45073>], luettu 25.3.2012.

Ben Ali (2008b), *Ben Ali aux dirigeants arabes: Unifier nos rangs et consolider la coopération et la solidarité entre nos peuples*. Saatavissa [<http://www.tunisia-today.com/archives/46897>], luettu 25.3.2012.

Ben Ali (2008c), *Ben Ali au cours d'un dîner offert en l'honneur du président français et de son épouse: Explorer de nouvelles voies pour hisser les relations bilatérales au plus haut niveau*. Saatavissa [<http://www.tunisia-today.com/archives/47770>], luettu 25.3.2012.

Ben Ali (2008d), *Ben Ali à la revue "Afrique Asie": La dimension euro-méditerranéenne, une constante de la Tunisie*. Saatavissa [<http://www.tunisia-today.com/archives/47772>], luettu 22.3.2012.

Ben Ali (2008e), *Le Chef de l'Etat préside une cérémonie à l'occasion du 60ème anniversaire de la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme. Un tout indivisible*. Saatavissa [<http://www.letemps.com.tn/article-23130.html>], luettu 18.4.2012.

Ben Ali (2009), *Ben Ali: Consacrer les droits de l'homme dans leur globalité loin de toute tendance sélective, monopolisation ou exploitation*. Saatavissa [<http://www.tunisia-today.com/archives/57452>], luettu 26.3.2012.

Ben Ali (2010), *Allocution du Président Ben Ali à l'ouverture de la 27e session du Conseil des ministres arabes de l'Intérieur – Détermination de la Tunisie à demeurer un facteur agissant dans la consolidation des fondements de l'action sécuritaire arabe commune*. Saatavissa [<http://www.letemps.com.tn/article-40476.html>], luettu 26.3.2012.

Human Rights Watch (2011), *Country summary – Tunisia*. Saatavissa [http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/tunisia_2.pdf], luettu 15.3.2012.

National Lawyers Guild – Haldane Society of Socialist Lawyers – Mazlumder (2011), *Promises and Challenges: The Tunisian Revolution of 2010-2011. The Report of the March 2011 Delegation of Attorneys to Tunisia from National Lawyers Guild (US), Haldane Society of Socialist Lawyers (UK), and Mazlumder (Turkey)*. New York: National Lawyers Guild. Saatavissa [<http://nlginternational.org/report/Tunisia-Report-2011.pdf>], luettu 16.4.2012.

YK (2010), *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism, Martin Scheinin*. Saatavissa [<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/179/33/PDF/G1017933.pdf?OpenElement>], luettu 18.4.2012.

Kirjallisuus

Aiken, Nevin T. (2009), "The (Re)Construction of a Culture of Human Rights: Transitional Justice and Human Security", *Human Security Journal* 8, 10–18.

- Bamberg, Jarkko – Pekka Jokinen – Markus Laine (2007), ”Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria”. Teoksessa Bamberg, Jarkko – Pekka Jokinen – Markus Laine (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*, 9–38. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Bengtsson, Rikard (2009), *The EU and the European Security Order*. London / New York: Routledge.
- Bennett, Andrew (2004), ”Case Study Methods: Design, Use, and Comparative Advantages”. Teoksessa Sprinz, Detlef F. – Yael Wolinsky-Nahmias (toim.), *Models, Numbers & Cases. Methods for Studying International Relations*, 19–55. Michigan: The University of Michigan Press.
- Bennett, Andrew – Colin Elman (2007), ”Case Study Methods in the International Relations Subfield”, *Comparative Political Studies* 40 (2), 170–195.
- Bennett, Andrew – Alexander L. George (2005), *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge / London: MIT Press.
- Berger, Marshall J. (2003) ”How Arabs Fight Islamism”, *The National Interest Fall 2003*, 117–124.
- Börzel, Tanja A. – Thomas Risse (2012), ”From Europeanisation to Diffusion : Introduction”, *West European Politics* 35 (1), 1–19.
- Call, Charles T. (2002), ”A Human Rights Practitioner’s Perspective”. Teoksessa Khagram, Sanjeev – James V. Riker – Kathryn Sikkink (toim.), *Restructuring World Politics. Transnational Social Movements, Networks and Norms*, 123–127. Minneapolis / London: University of Minnesota Press.
- Campbell, Tom (1986), ”Introduction: Realizing Human Rights”. Teoksessa Campbell, Tom – David Goldberg – Sheila McLean – Tom Mullen (toim.), *Human Rights – From Rhetoric to Reality*, 1–13. Basil Blackwell.
- Carty, Anthony (1986), ”Human Rights in a State of Exception: The ILA and the Third World”. Teoksessa Campbell, Tom – David Goldenberg – Sheila McLean – Tom Mullen (toim.), *Human Rights – From Rhetoric to Reality*, 60–79. Oxford: Basil Blackwell.
- Collier, David (2011), ”Understanding Process Tracing”, *PS: Political Science and Politics* 44 (4), 823–30.
- Donnelly, Jack (1999), ”The social construction of international human rights”. Teoksessa Dunne, Tim – Nicholas J. Wheeler (toim.), *Human Rights in Global Politics*, 71–102. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dris-Aït-Hamadouche, Louisa – Yahia Zoubir (2007), ”The Maghreb : Social, Political, and Economic Developments”. Teoksessa Amineh – Mehdi Parvizi (toim.) *The Greater Middle East in Global Politics – Social Science Perspectives on the Changing Geography of the World Politics*, 249–278. Leiden: Koninklijke Brill NV.

- El Naiem, Abdullahi Ahmed (1984), "A Modern Approach to Human Rights in Islam : Foundations and Implications for Africa". Teoksessa Welch Jr., Claude E. – Ronald I. Meltzer (toim.), *Human Rights and Development in Africa*. Albany: State University Press, 75–89.
- Englehart, Neil A. (2003), "The Consequences of a Constructed Universal – Democracy and Civil Rights in the Modern State". Teoksessa Monshipouri, Mahmood – Neil Englehart – Andrew J. Nathan – Kavita Philip (toim.), *Constructing Human Rights in the Age of Globalization*, 34–54. New York: M.E. Sharpe.
- Eriksen, Erik Oddvar – Jarle Weigård (1997), "Conceptualizing Politics: Strategic or Communicative Action?", *Scandinavian Political Studies* 20 (3), 219-241.
- Farrell, Theo (2002), "Constructivist Security Studies: Portrait of a Research Program", *International Studies Review* 4 (1), 49–72.
- Finnemore, Martha (1996), "Constructing Norms of Humanitarian Intervention". Teoksessa Katzenstein, Peter J. (toim.), *The Culture of National Security*, 153–185. New York: Columbia University Press.
- Foot, Rosemary (2005), "Human Rights and Counterterrorism in Global Governance: Reputation and Resistance", *Global Governance* 11, 291–310.
- Gränzer, Sieglinde (1999), "Changing discourse: transnational advocacy networks in Tunisia and Morocco". Teoksessa Risse, Thomas – Stephen C. Ropp – Kathryn Sikkink (toim.), *The Power of Human Rights – International Norms and Domestic Change*, 109–133. Cambridge: Cambridge University Press.
- Habermas, Jürgen (1984), *The Theory of Communicative Action. Reason and the Rationalization of Society*. Käänt. McCarthy, Thomas. Cambridge: Polity Press. Alkuperäisjulkaisu 1981.
- Habermas, Jürgen (1987), *Järki ja kommunikaatio*. Suom. Kotkavirta, Jussi. Helsinki: Hakapaino Oy. Aluperäisjulkaisu 1983–1985.
- Helfer, Laurence R. (2002), "Overlegalizing Human Rights: International Relations Theory and the Commonwealth Caribbean Backlash against Human Rights Regimes", *Columbia Law Review* 102, 1832–1911.
- Honey, Rex (2000), "Human Rights and Foreign Policy". Teoksessa Patman, Robert G. (toim.), *Universal Human Rights*, 226–237. London: Macmillan Press LTD / New York : ST Martin's Press Inc.
- Hopf, Ted (1998), "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", *International Security* 23 (1), 171–200.
- International Relations and Security Network (2011), *EU and Maghreb Countries: Counterterrorism Cooperation*. Saatavissa [<http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/ISN-Insights/Detail?lng=en&ots627=fce62fe0-528d-4884-9cdf-283c282cf0b2&id=128160&tabid=128159&contextid734=128160&contextid735=128159&dynrel=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233>], luettu 17.4.2012.

Jackson, Robert (2007), "Social Constructivism". Teoksessa Jackson, Robert – Georg Sorensen (toim.) *Introduction to International Relations. Theories and Approaches*, 161–177. Oxford: Oxford University Press.

Keck, Margaret E. – Kathryn Sikkink (1998), *Activists Beyond Borders*. Ithaca / London: Cornell University Press.

Keck, Margaret E. – Kathryn Sikkink (1999) "Transnational Advocacy Networks in International and Regional Politics", *International Social Science Journal* 51 (159), 89–101.

Khagram, Sanjeev – James V. Riker – Kathryn Sikkink (2002), "From Santiago to Seattle: Transnational Advocacy Groups Restructuring World Politics". Teoksessa Khagram, Sanjeev – James V. Riker – Kathryn Sikkink (toim.), *Restructuring World Politics. Transnational Social Movements, Networks and Norms*, 3–23. Minneapolis / London: University of Minnesota Press.

Kowert, Paul – Jeffrey Legro (1996), "Norms, Identity, and Their Limits: A Theoretical Reprise". Teoksessa Katzenstein, Peter J. (toim.), *The Culture of National Security*, 451–497. New York: Columbia University Press.

Kratochwil, Friedrich (1989), *Rules, Norms and Decisions. On the conditions of practical and legal reasoning in international relations and domestic affairs*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kratochwil, Friedrich (2000), "Constructing a New Orthodoxy? Wendt's 'Social Theory of International Politics' and the Constructivist Challenge", *Millennium – Journal of International Studies* 29: 73–101.

Laine, Markus – Lasse Peltonen (2007), "Ikkuna muutokseen". Teoksessa Bamberg, Jarkko – Pekka Jokinen – Markus Laine (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*, 93–108. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Lehto, Marja (2008), *International Responsibility for Terrorist Acts. A Shift Towards More Indirect Forms of Responsibility*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Leino, Helena (2007), "Yleinen ongelma, yksi tapaus". Teoksessa Bamberg, Jarkko – Pekka Jokinen – Markus Laine (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*, 214–227. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Li, Chenyang (2003), "Globalizing Cultural Values – International Human Rights Discourse as Moral Persuasion". Teoksessa Monshipouri, Mahmood – Neil Englehart – Andrew J. Nathan – Kavita Philip (toim.), *Constructing Human Rights in the Age of Globalization*, 288–307. New York: M.E. Sharpe.

Lutz, Ellen L. – Kathryn Sikkink (2000), "International Human Rights Law and Practice in Latin America", *International Organization* 54 (3), 633–659.

Mednicoff, David M. (2003), "Think Locally – Act Globally? Cultural Framing and Human Rights Movements in Tunisia and Morocco", *The International Journal of Human Rights* 7 (3), 72–102.

- Müller, Harald (2004), "Arguing, Bargaining and all that: Communicative Action, Rationalist Theory and the Logic of Appropriateness in International Relations", *European Journal of International Relations* 10 (3), 395–435.
- Onuf, Nicholas (1998), "Constructivism: A User's Manual". Teoksessa Kower, Paul – Vendulka Kubáľková – Nicholas Onf (toim.), *International Relations in a Constructed World*, 58–78. New York / London: M.E. Sharpe.
- Patman, Robert G. (2000), "International Human Rights after the Cold War". Teoksessa Patman, Robert G. (toim.), *Universal Human Rights*, 1–18. London: Macmillan Press LTD / New York : ST Martin's Press Inc.
- Peltola, Taru (2007), "Empirian ja teorian vuoropuhelu". Teoksessa Bamberg, Jarkko – Pekka Jokinen – Markus Laine (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*, 111–129. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Perthes, Volker (2011), "Europe and the Arab Spring", *Survival* 53 (6), 73–84.
- Peuhkuri, Timo (2007), "Teoria ja yleistämisen kriteerit". Teoksessa Bamberg, Jarkko – Pekka Jokinen – Markus Laine (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*, 130–148. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Planet Contreras, Ana Isabel (2007), "Recent History of the Maghreb: A Sociological Approach", *Language and Intercultural Communication* 7 (2), 109–121.
- Price, Richard – Nina Tannenwald (1996), "Norms and Deterrence: The Nuclear and Chemical Weapons Taboos". Teoksessa Katzenstein, Peter J. (toim.), *The Culture of National Security*, 114–152. New York: Columbia University Press.
- Risse, Thomas (1999), "International Norms and Domestic Change: Arguing and Communicative Behavior in the Human Rights Area", *Politics Society* 27, 529–559.
- Risse, Thomas (2000), "'Let's Argue!': Communicative Action in World Politics", *International Organization* 54 (1), 1–39.
- Risse, Thomas – Stephen C. Ropp (1999), "International human rights norms and domestic change: conclusions". Teoksessa Risse, Thomas – Stephen C. Ropp – Kathryn Sikkink (toim.), *The Power of Human Rights – International Norms and Domestic Change*, 234–278. Cambridge: Cambridge University Press.
- Risse, Thomas – Stephen C. Ropp – Kathryn Sikkink (1999), *The Power of Human Rights – International Norms and Domestic Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Risse, Thomas – Kathryn Sikkink (1999), "The socialization of international human rights norms into domestic practices: introduction". Teoksessa Risse, Thomas – Stephen C. Ropp – Kathryn Sikkink (toim.) *The Power of Human Rights – International Norms and Domestic Change*, 1–38. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sanchez, Alejandro (2009), "Tunisia: Trading Freedom for Stability May Not Last – An International Security Perspective", *Defence Studies* 9 (1), 85–92.

- Shor, Eran (2008) "Conflict, Terrorism, and the Socialization of Human Rights Norms: The Spiral Model Revisited", *Social Problems* 55 (1), 117–138.
- Shor, Eran (2010), "Terrorism and Human Rights in New Millenium: In Search of Equilibrium", *Qual Sociol* 33, 205–210.
- Sikkink, Kathryn (1998), "Transnational Politics, International Relations Theory, and Human Rights", *Political Science and Politics* 31 (3), 516–523.
- Sikkink, Kathryn (2001), *A Human Rights Approach to Sept. 11*. Saatavissa [<http://essays.ssrc.org/sept11/essays/sikkink.html>], luettu 15.1.2012.
- Sikkink, Kathryn (2002), "Restructuring World Politics: The Limits and Asymmetries of Soft Power". Teoksessa Khagram, Sanjeev – James V. Riker – Kathryn Sikkink (toim.), *Restructuring World Politics. Transnational Social Movements, Networks and Norms*, 301–317. Minneapolis / London: University of Minnesota Press.
- Sprinz, Detlef F. – Yael Wolinsky-Nahmias (2004), "Introduction: Methodology in International Relations Research". Teoksessa Sprinz, Detlef F. – Yael Wolinsky-Nahmias (toim.), *Models, Numbers & Cases. Methods for Studying International Relations*, 1–16. Michigan: The University of Michigan Press.
- Van Hüllen, Vera (2012), "Europeanization through Cooperation? EU Democracy Promotion in Moroccan and Tunisia", *West European Politics* 35 (1), 117–134.
- Winston, Morton (2007), "Human Rights as Moral Rebellion and Social Construction", *Journal of Human Rights* 6, 279–305.
- Woodiwiss, Anthony (2005), *Human Rights*. London / New York: Routledge.